

KARTLI ÖDEMELERİN EKONOMİK FAYDALARI

Kart Kullanımının Yaygınlaşması İçin
Gereken Düzenlemeler ve Teşvikler

Prof. Dr. Şükrü KIZILOT
Prof. Dr. Cem KILIÇ
Doç. Dr. İbrahim TOKATLIOĞLU

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

PROF. DR. ŞÜKRÜ KIZILOĞ

Çorum doğumlu olan Şükrü Kızılot, Maliye Bakanlığı'nda 8 yıl çalıştıktan sonra, önce Adana İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi'nde, daha sonra da Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Maliye Fakültesi'nde Asistan olarak göreve başlamıştır.

"Vergi Hukukunda Servet Beyanı", "Vergi Uyuşmazlıklarının İdari Aşamada Çözümlemesi", "Türk Vergi Hukukunda Sahte ve Kapsamı İtibariyle Yanıltıcı Belge Düzenlenmesi ve Kullanılması" ve "Türk Vergi Hukukunda Örtülü Kazanç ve Örtülü Sermaye" konularında; master, doktora, doçentlik ve profesörlük tez çalışmaları bulunan Kızılot, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü Başkanlığı ve aynı Üniversite'de Maliye ve Vergi Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü görevlerini yürütmüştür. Şu anda, ODTÜ İİBF'de Öğretim Görevlisi olan Kızılot, 4 yıl süre ile de PETKİM Petrokimya Holding'de Yönetim Kurulu Üyeliği yapmıştır.

Ayrıca *Hürriyet Gazetesi*'nde ve aylık *Yaklaşım Dergisi*'nde güncel mali ve ekonomik konularla ilgili düzenli olarak yazıları yayınlanmaktadır.

1999 yılında *Nokta Dergisi*'nin "Doruktakiler Özel Bilim Ödülü"nü alarak "Yılın Bilim Adamı" seçilen, Gazi Üniversitesi'nin 80. yılında da "En Başarılı Bilim Adamı" ödülünü alan Kızılot'un vergi ve muhasebe konularıyla ilgili olarak şimdiye kadar 58 cilt kitabı, 10 adet mizah kitabı, 4000 civarında da makalesi yayımlanmıştır.

PROF. DR. CEM KILIÇ

1968 doğumludur. Evli ve iki çocuk babasıdır. 1989 yılında Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nde lisans eğitimini tamamlamıştır. Yüksek Lisans derecesini 1991 yılında, doktora derecesini 1995 yılında Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Ana Bilim Dalı'ndan almıştır. 1996 – 1997 yıllarında Kanada Carleton Üniversitesi'nde "Misafir Araştırmacı" olarak bulunmuştur. Doçentlik derecesini 2002 yılında, 34 yaşında almıştır. Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nde 2007 yılında, 39 gibi çok genç bir yaşta profesörlük unvanına yükselmiştir. Akademik araştırma alanları; Sosyal Politika, İstihdam – İşsizlik, AB Sosyal Politikaları, Sosyal Güvenlik, Ücret Yönetimi ve İnsan Kaynaklarıdır. Halen Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nde Profesör olarak akademik yaşama devam etmektedir.

DOÇ. DR. İBRAHİM TOKATLIOĞLU

1969 yılında Ankara doğdu. İlk, orta ve lise eğitimini Ankara'da tamamladı. 1994 yılında Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü'nden mezun oldu. Aynı yıl bu bölümde araştırma görevlisi olarak akademik yaşantısına başladı. 1997 yılında Gazi Üniversitesi İktisat Teorisi'nde yüksek lisansını, 2003 yılında da Hacettepe Üniversitesi İktisat Bölümü'nde Doktorasını tamamladı. Aynı yıl Muğla Üniversitesi İktisat Bölümü'ne yardımcı doçent olarak ataması yapıldı. Daha sonra 2006 yılında Gazi Üniversitesi'ne geri döndü ve 2009 yılında makro iktisat alanında doçent oldu. Halen Gazi Üniversitesi İktisat Bölümü'nde Doçent olarak çalışan Tokatlıoğlu, işgücü piyasası, bölüşüm teorileri ve bankacılık sektörü üzerine çalışmalar yapmaktadır.

Prof. Dr. ŞÜKRÜ KIZILOĞLU - Prof. Dr. CEM KILIÇ - Doç. Dr. İBRAHİM TOKATLIOĞLU
KARTLI ÖDEMELERİN EKONOMİK FAYDALARI

İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 483
Finans 2

ISBN 978-605-399-355-1

1. Baskı İstanbul, Haziran 2014

© Bilgi İletişim Grubu Yayıncılık Müzik Yapım ve Haber Ajansı Ltd. Şti.
Yazışma Adresi: İnönü Caddesi, No: 43/A Kuştepe Şişli 34387 İstanbul
Telefon: 0212 311 52 59 - 311 52 62 / Faks: 0212 297 63 14 • Sertifika No: 11237

www.bilgiyay.com
E-posta yayin@bilgiyay.com
Dağıtım dagitim@bilgiyay.com

YAYINA HAZIRLAYAN ERMAN KINAY

TASARIM LUTFİ ÖZDEMİR

UYGULAMA AEK PAY SENEDİ VE DANIŞMANLIK • www.aekpaysenedi.com

BASKI ve CİLT Aksoy Matbaa A.Ş.

Kore Şehitleri Caddesi Yüzbaşı Kaya Aldoğan Sokak No: 7 Aksoy Binası 34394, Zincirlikuyu,
34394 İstanbul

Telefon:(0212) 274 7734 • Sertifika No: 13211

İstanbul Bilgi University Library Cataloging-in-Publication Data
İstanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloqlama Bölümü tarafından kataloglanmıştır.
Kızılot, Şükrü.

Kartlı Ödemelerin Ekonomik Faydaları / Şükrü Kızılot - Cem Kılıç - İbrahim Tokatlioğlu
148p.: 16.5x23.5cm
Includes bibliographical references and index

ISBN 978-605-399-355-1

1. Credit cards. 2. Credit cards -- Turkey. 3. Debit cards -- Turkey. 4. Payment -- Data processing. 5. Electro-magnetic compatibility. 6. Turkey --Economic conditions -- 1998. I. Title. II. Kılıç, Cem. III. Tokatlioğlu, İbrahim.
HG3755.8.T9 K59 2014

Prof. Dr. ŞÜKRÜ KIZILOT - Prof. Dr. CEM KILIÇ - Doç. Dr. İBRAHİM TOKATLIOĞLU

KARTLI ÖDEMELERİN EKONOMİK FAYDALARI

İçindekiler

Bölüm I	Kartlı Ödeme Sistemlerinin Makroekonomik Etkileri	7
I.I.	Kartlı Ödeme Sistemlerinin Üretim ve Büyüme Üzerine Etkileri	8
I.II.	Kartlı Ödeme Sistemlerinin Enflasyon Üzerindeki Etkisi	38
I.III.	Kredi Kartı Harcamalarının Kayıtdışı Ekonomi Üzerindeki Etkisi	52
I.IV.	Kartlı Ödeme Sistemlerinin İstihdam Üzerindeki Etkisi	66
I.V.	Kartlı Ödeme Sistemlerinin Tasarruflar Üzerindeki Etkisi	76
Bölüm II	Kartlı Ödeme Sistemlerine Yönelik Düzenlemelerin Ekonomi Ve Bankacılık Sektörü Üzerindeki Etkileri	86
II.I.	Banka Ve Kredi Karlarına Yönelik Olarak Yapılan Ana Kanun ve Yönetmelik Değişiklikleri	89
II.II	Düzenlemelerin Makro Ekonomik Etkileri	92
Bölüm III	Kredi Kartı Kullanımının Vergi Gelirlerini Artırıcı Etkisi, Kart Kullanımının Piyango veya Nakit Puan Ödemesiyle Teşviki, Kart Kullanımının Vergi Kaçakçılığını Önlemesi Ve Kayıtdışı Ekonomiye Etkisi	108
	Genel Değerlendirme	136

Elinizdeki kitap, 2010 yılında Gazi Üniversitesi Maliye ve Vergi Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yayınlanan, **Kartlı Ödeme Sistemleri** adlı kitabımızın devamı niteliğinde.

Bilindiği gibi, banka ve kredi kartı kullanımının, Türkiye ekonomisi yönünden, sayısız avantajları ve olumlu etkileri var.

Banka ve kredi kartı kullanımının, özellikle tüketicilere sağladığı çok sayıda avantaj var.

Fazla nakit para taşımadan kaynaklanabilen, kaybetme ve çalınma gibi risklerden yurt içinde ve yurt dışında koruyor. Yapılan harcamaların, izleyen ayda ödenmesi de bir anlamda faizsiz kredi avantajı sağlıyor. Bunların yanı sıra, bazı alış-verişlerde taksitlendirme, nakit puan, promosyon gibi avantajlar da var.

Bu kitapta, söz konusu etkiler; üretim ve büyüme yönünden ele alınıp incelendikten sonra, tasarruflar üzerindeki etkisi, ekonomi ve bankacılık sektöründeki olumlu etkileri ile birlikte ele alınarak açıklanmıştır.

Kredi kartı kullanımının, vergi gelirlerini artırma ve vergi kaybını önleme gibi çok önemli bir işlevi olduğu kuşkusuz. Devletin gelirlerinin yaklaşık yüzde 85'inin vergi gelirlerinden oluştuğu göz önüne alındığında, vergi gelirlerinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Kredi kartı kullanılan alış-verişlerde veya hizmetlerde, fatura veya fiş düzenlenmesi kaçınılmaz olmaktadır. Emeklilere ve ücretlilere vergi iadesi uygulamasının kalkması ile belge alımında, belli ölçüde gerileme olacağı endişesi, kartlı ödemelerin yaygınlaşması ile birlikte ortadan kalkmıştır.

Bu çalışmada, kartla yapılacak ödemelerin yaygınlaşması için piyango veya nakit puan gibi, bazı yabancı ülkelerde rastlanan uygulamalardan örnekler verilmiş, Türkiye'de de benzeri düzenlemelere yer verilmesinin, olumlu etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Kitapta ayrıca, kart kullanımının istihdam artırıcı etkileri ve kayıt dışı istihdam da dahil olmak üzere, kayıt dışılığı azaltıcı etkileri örnekleriyle açıklanmıştır.

Sonuç olarak, banka ve kredi kartı kullanımının, ülke ekonomisi açısından son derece önemli yararları var.

Kitabın, devamı olacak çalışmaya, uyarı, öneri ve eleştirileri ile katkıda bulunacak olanlara da şimdiden teşekkür ederiz.

Prof. Dr. Şükrü KIZILOT

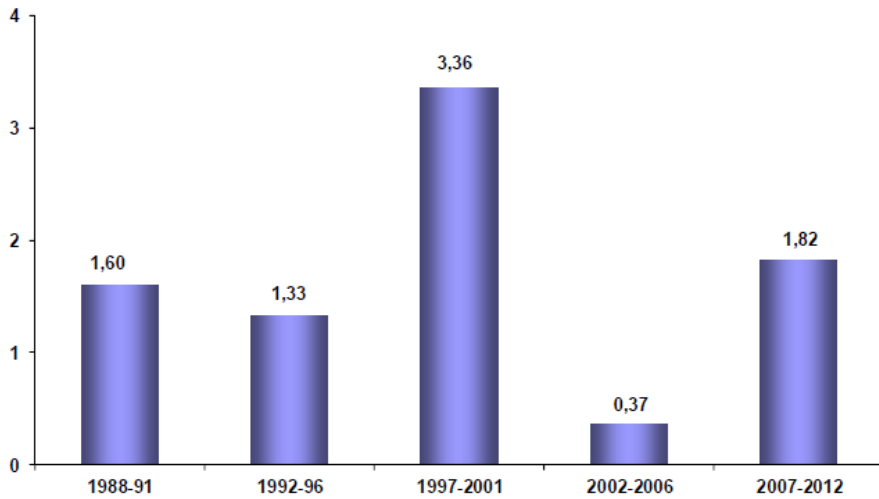
KARTLI ÖDEME SİSTEMLERİNİN
MAKROEKONOMİK ETKİLERİ

KARTLI ÖDEME SİSTEMLERİNİN ÜRETİM VE BÜYÜME ÜZERİNE ETKİLERİ

Hemen hemen tüm ülkelerin temel iktisadi amaçlarından bir tanesi uzun dönemli ve istikrarlı bir büyüme patikası oluşturmaktır. Ulusal ekonomilerin uyguladığı ekonomi politikalar da bu uzun dönemli ve istikrarlı büyümeyi sağlamaya dönük olarak hazırlanmaya çalışılmaktadır. Literatürde büyümeden kast edilen şey ise GSYİH'nın artırılmasıdır. GSYİH'nın arttırılmasının çok çeşitli yolları vardır ve her birinin belirli bir maliyeti taşıdığı da açıktır. Ulusal ekonomiler kendileri için en düşük alternatif maliyete sahip istikrar politikası belirlemek istemektedirler. Ancak bir ekonomide sadece üretim yapılması yeterli değildir. Bu üretimin tüketilmesi ve piyasalarda arz talep dengesinin oluşturularak fiyat istikrarının sağlanması da gerekmektedir. Bu yüzden talep yapısının seyri ve talebi oluşturan unsurların ayrıştırılması da bu patikanın oluşturulmasında önem arz etmektedir. Talebin önemli bir unsurunu ise hane halklarının tüketim talebi oluşturmaktadır. Kartlı ödeme sistemleri talebin oluşmasına hatta

istikrarlı bir şekilde oluşmasına yardım etmektedir. Şüphesiz ki kredi kartının olmadığı bir ekonomide de talep oluşacaktır. Literatürde kredi kartının olmayan bir talebi yarattığına dair bir bulgu olmamasına rağmen kredi kartı ile ilgili yaygın kanı kredi kartının olmayan bir talebi yarattığı yönündedir. Ancak daha önce yaptığımız çalışmalar çerçevesinde de gösterdik ki kredi, kartı olmayan bir talebi yaratmamakta, hane halklarının mevcut taleplerinin istikrarını arttırmaktadır. Kredi kartının –kötü amaçlı kullanımlar dışında- mevcut talebin efektif hale dönüşmesini sağlama konusundaki işlevi, modern ekonomilerde oldukça önemli bir unsurdur. GSYİH’nın oluşumunda tüketim kalemi önemli bir yer tutmaktadır. İstikrarlı bir GSYİH için tüketim harcamalarının da istikrarlı olması gerekmektedir. Son yıllarda Türkiye’nin büyüme oynaklığında önemli bir yükselme yaşanmaktadır. Bunun temel sebeplerinden bir tanesi de tüketim harcamalarında yaşanan oynaklıktır. Kredi kartı tüketimin sürekli gelire göre oluşarak uzun dönem dengesinde seyretmesine yardımcı olmaktadır.

Şekil 1: Türkiye’de Büyüme Oynaklığındaki Değişim

Kaynak: TÜİK, Hazine Müsteşarlığı

GSYİH’nın oluşumunda tüketim harcamaları önemli bir kalemi oluşturmaktadır. Örneğin Türkiye ekonomisinde tüketim harcamaları GSYİH’nın yaklaşık % 79’unu oluşturmaktadır.

Tablo 1: Tüketim Harcamalarının GSYİH İçindeki Payı (Milyon TL)(1998 fiyatları ile)

	GSYİH	Hane Halkı Tüketim Harcaması (C)	Kamu Nihai Tüketim Harcaması (G)	C+G	(C+G) / GSYİH
1998	70,203	46,669	7,198	53,866	0.77
1999	67,841	46,708	7,487	54,195	0.80
2000	72,436	49,444	7,911	57,355	0.79
2001	68,309	46,183	7,827	54,009	0.79
2002	72,520	48,373	8,283	56,656	0.78
2003	76,338	53,296	8,067	61,363	0.80
2004	83,486	59,144	8,554	67,698	0.81
2005	90,500	63,787	8,767	72,554	0.80
2006	96,738	66,750	9,506	76,256	0.79
2007	101,255	70,421	10,127	80,548	0.80
2008	101,922	70,198	10,304	80,503	0.79
2009	97,003	68,598	11,106	79,703	0.82
2010	105,886	73,174	11,325	84,500	0.80
2011	115,175	78,797	11,855	90,651	0.79
2012	117,675	78,357	12,583	90,940	0.77
2013	112,388	82,068	13,331	95,400	0.78

Kaynak: TCMB EVDS erişim tarihi: 28/11/2013.

Tüketim harcamalarının istikrarlı bir şekilde seyretmesi büyümenin de istikrarlı seyretmesini sağlayacaktır. Tüketim harcamalarındaki yüzde değişimin dalgalanması GSYİH büyümesinin de dalgalanmasına neden olmaktadır. Böyle bir durumda uzun dönemde büyüme sağlanmış olsa da istikrarlı bir büyüme yaratılamamış demektir. Aşağıdaki tablo incelendiğinde görülecektir ki hane halkları tüketim harcamaları reel olarak azaldıkça GSYİH'nın büyüme hızı da düşmekte hatta istikrarsız bir yapı arz etmektedir.

Aslında tüketim harcamaları ile üretim arasında karşılıklı bir etkileşim mevcuttur. Tüketim harcamalarının yapılması için gerekli olan gelirin yaratılması için üretim gereklidir. Üretim yapıldığında üretim sürecinde yer alan üretim faktörü sahiplerinin geliri de yaratılmış olur. Böylece tüketim süreci başlamış olacaktır. Çoğaltan mekanizmasının devreye girmesi ile

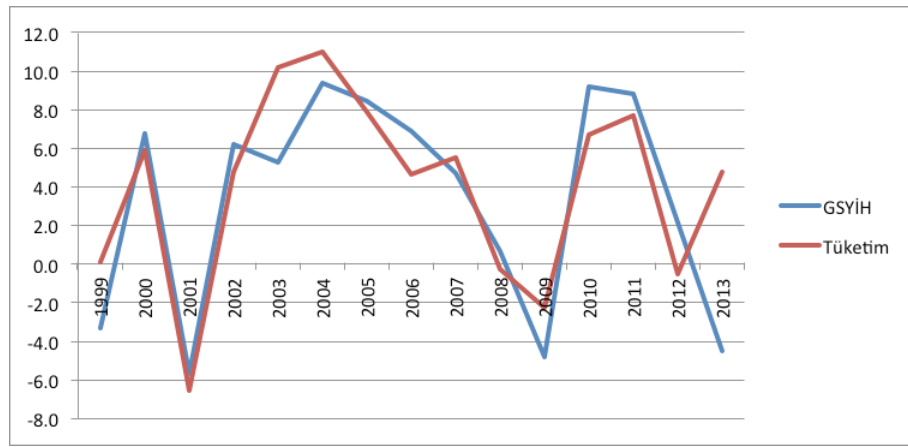
yaratılan 1 birimlik gelirin yaratacağı talep bir birimden daha fazla olacaktır. Yani marjinal tüketim eğiliminin 0,75 olduğu bir ekonomide basit çoğaltan 4'tür ve otonom tüketim harcamalarındaki 1 birimlik artış geliri 4 birim artırmaktadır. Dolayısıyla tüketim harcamalarındaki şok değişimlerin GSYİH üzerindeki etkileri daha büyük dalgalanmalar yaratacaktır.

Tablo 2: Reel GSYİH'nın Gelişme Hızı (1998 Fiyatları) %

	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla	Yerleşik Hane Halklarının Tüketimi	Devletin Nihai Tüketim Harcamaları	Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu
2012	2.2	-0.6	6.1	-2.7
1. çeyrek	3.1	-0.4	5.5	-1.5
2. çeyrek	2.8	-1.2	4.4	-4.3
3. çeyrek	1.5	-0.3	5.5	-3.3
4. çeyrek	1.4	-0.4	8.5	-1.7
2013 6 aylık	3.7	4.2	7.5	3.0
1. çeyrek	2.9	3.1	7.6	2.3
2. çeyrek	4.4	5.3	7.4	3.7

Kaynak :TÜİK

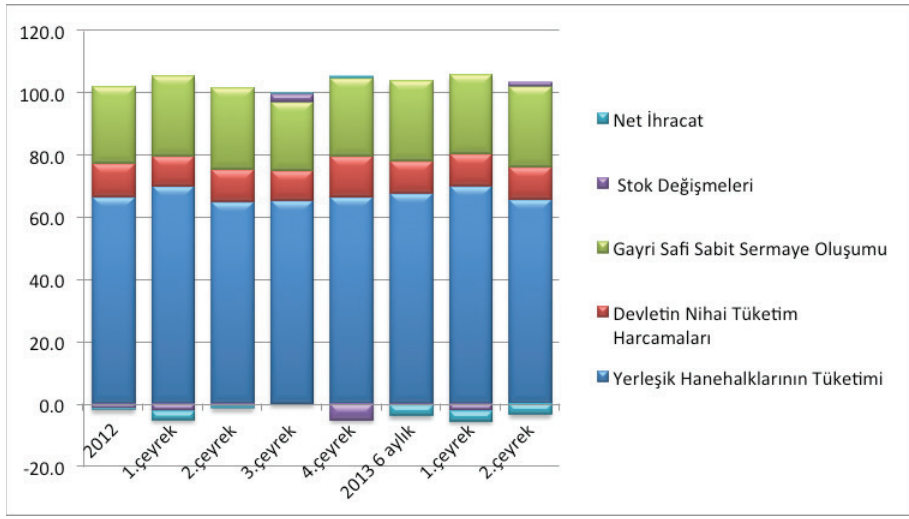
Şekil 2: Hane Halkı Tüketim Harcamaları ve GSYİH Yüzde Değişimi

Kaynak: TCMB, EVDS

Aşağıdaki şekilde reel GSYİH'nın büyümesine harcama kalemlerinin katkısı verilmektedir. Görüldüğü gibi hane halkı tüketim harcamalarının yapısı büyüme için oldukça önemli görünmektedir.

Şekil 3: GSYİH Büyümesine Katkılar (%) (1998 Fiyatları ile)

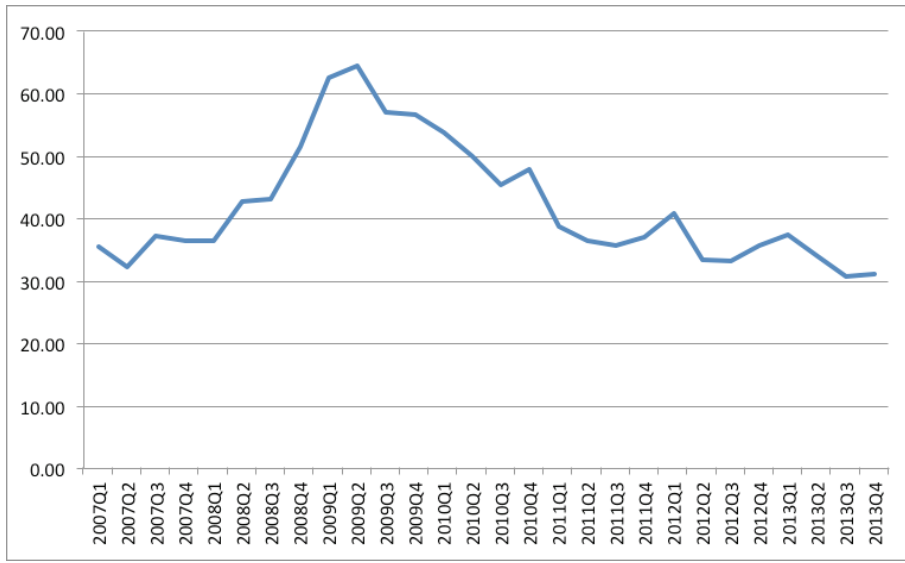
Kaynak:TÜİK

Türkiye’de büyüme ile tüketim harcamaları arasında yukarıda açıklamaya çalıştığımız şekilde güçlü bir ilişki bulunmaktadır. Bunun yanında yine de imalat sanayi açısından talebin yetersiz olduğu anlaşılmaktadır. Türkiye’de TCMB’nın yaptığı İktisadi Yönelim Anketi 8. Sorusu “Şu anda üretiminizi kısıtlayan en önemli faktör nedir?” şeklindedir. Buna verilen cevapların hesaplanmasında 2010 yılında AB’ne uyum çerçevesinde bazı değişiklikler yapılmıştır. Daha önceki çalışmamızla devamlılık sağlamak açısından bu değişiklikten önceki hesaplama yöntemi ile baktığımızda firmaların yaklaşık %42’si¹ üretimi talep yetersizliğinin kısıtladığını düşünmektedir. Özellikle son yıllarda Türkiye’de gelir yaratma konusunda önemli olumlu gelişmeler yaşanmış olmasına rağmen firmaların neredeyse yarısının talep yetersizliği nedeni ile üretimde sıkıntılar yaşıyor olması, mevcut talebin istikrarsız veya yanlış yönelmiş olduğu seçeneklerini de gündeme getirmektedir. İşte kartlı ödeme sistemleri, tüketim talebini de artırarak imalat sanayinin ihtiyaç duyduğu talebin yaratılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Burada tekrar vurgulamak gerekir ki kredi kartının kötü amaçlı kullanımlar dışında olmayan bir talebi yaratması söz konusu

¹ Yeni hesaplama yöntemine göre bu oran ortalama %23’dür.

değildir. Kredi kartı, hane halklarının mevcut talebini istikrarlı bir şekilde oluşturmaya yardım etmektedir. Bunun yanında ertelenmiş taleplerin daha az enflasyonist baskı oluşturarak efektif hale dönüştürülmesinde aracılık yapmaktadır.

Şekil 4: İktisadi Yönelim Anketi “Şu anda Hangi Faktör Üretiminizi Kısıtlamaktadır?” sorusuna “Talep Yetersizliği” Cevabını Veren Firmaların Yüzdesi*

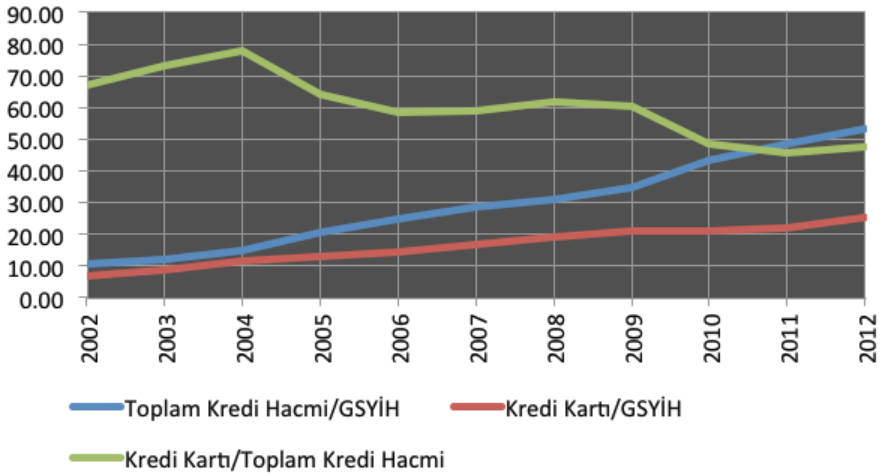
* Çalışmanın devamlılığının sağlanabilmesi için eski seri kullanılmıştır.

Kaynak: TCMB EVDS, erişim tarihi 28/11/2013.

Talebin oluşmasında kartlı ödeme sistemleri özellikle de kredi kartı kullanımı önemli bir yere sahiptir. Kredi kartının banka ile bir kredi anlaşması yaratması, taksitli tüketime izin vermesi nedeni ile hane halklarının sürekli gelirine göre hareket etmesine izin vermektedir. Kredi kartının olmadığı ve düzensiz kredi piyasalarının tercih edilmediği bir ekonomide hane halkları tüketimlerini cari gelirlerine göre düzenlemek durumundadır. Kişinin geçici bir işsizlik içinde olması veya ekonominin durgunluğa girmesi gibi nedenlerle cari gelirleri azalacağı için tüketimleri de azalacaktır. Özellikle ekonominin durgunluğa girdiği dönemlerde ekonominin ihtiyacı olan şey tüketim harcamalarıdır. Ancak üretim ile gelir arasındaki bağın zayıflaması nedeni ile durgunluk içindeki ekonominin en çok ihtiyacı olan talep azalacaktır. Oysa kredi kartı veya düzenli kredi piyasalarının sağlıklı işlediği bir ekonomide konjonktürel olarak yaşanacak durgunlukların etkisi daha hafif olacaktır. Kredi kartı, hane halklarının sürekli gelirine göre tüketim

harcaması yapmasını sağlayacaktır. Sürekli gelir tüketicilerin sadece cari dönem elde ettikleri değil uzun dönemde elde edebilecekleri gelirlerin bir ortalaması olarak literatürde tanımlanmaktadır. Dolayısıyla konjonktürel olarak durgunluğa giren ekonomide tüketimler cari gelirdeki düşüşten daha az olacağı gibi, konjonktürel olarak genişleme döneminde olan bir ekonomide de tüketim harcamaları cari gelirdeki artıştan daha düşük olacaktır. Dolayısıyla kredi kartı ile yapılan harcamalar otomatik stabilizatör görevi üstlenecektir.

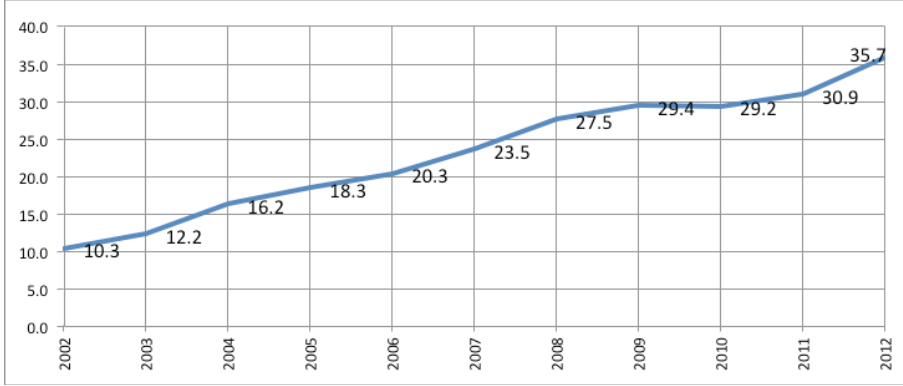
Şekil 5: Kredi Kartı Harcamalarının GSYİH ve Mevduat Bankaları Toplam Kredi Hacmi İçindeki Payı (%)

Kaynak : TCMB EVDS

Yukarıdaki şekilden de görülebileceği gibi kredi kartı harcamalarının mevduat bankalarının toplam kredi hacmi içerisindeki payı özellikle 2004 yılından itibaren düzenli bir şekilde azalıyor olmasına rağmen, GSYİH içindeki payı sürekli olarak artmaktadır. 2002 yılında kredi kartı harcamalarının GSYİH içindeki payı sadece %7 iken, 2007 yılında %16,7'ye, 2010 yılında ise %21'e çıkmış ve 2012 yılında da %25 düzeyine çıkmıştır. Kredi kartı harcamalarının GSYİH içindeki payının hızlı bir şekilde artıyor olması, tüketim harcamaları içerisindeki kredi kartı kullanım oranındaki artıştan kaynaklanmaktadır.

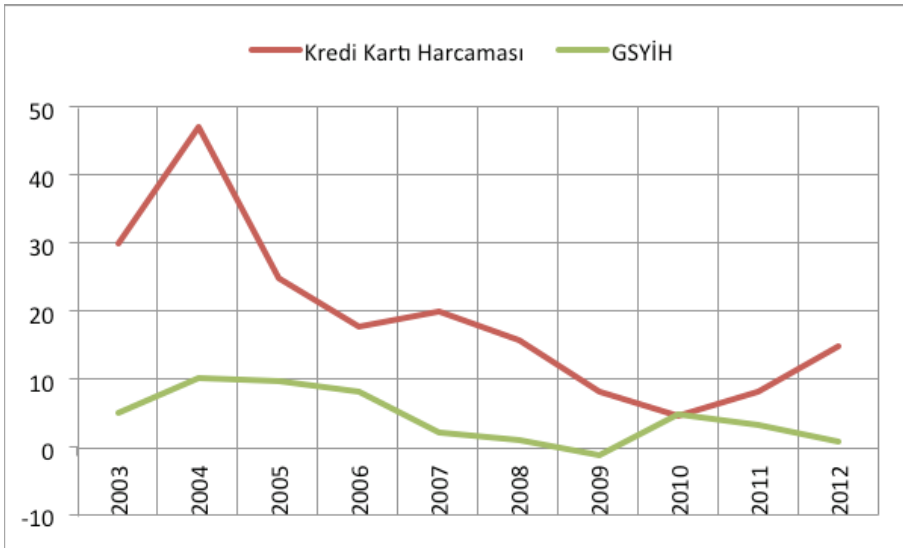
Şekil 6: Kredi Kartı Harcamalarının Hane Halkı Tüketim Harcamaları İçindeki Payı (%)

Kaynak: TCMB EVDS

Türkiye’de 2002 yılından itibaren tüketim harcamalarında kredi kartı kullanım oranı sürekli olarak artmaktadır. Bunun yanında kredi kartı harcamalarının büyüme oranı ile GSYİH büyüme oranları incelendiğinde son yıllarda farklı bir gelişim görülmektedir.

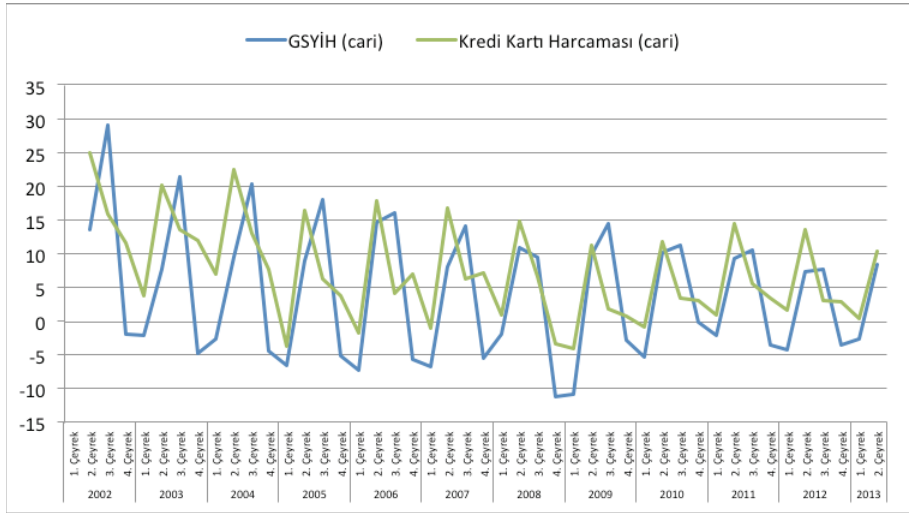
Şekil 7: Kredi Kartı Harcamalarının ve GSYİH’nın Büyümesi (%)

Kaynak: TCMB, EVDS

Şekilden de görülebileceği gibi 2009 yılına kadar kredi kartı harcaması ile GSYİH büyümeleri aynı trende sahiptirler. Ancak Türkiye’de krizden çıkış stratejisi olarak genişletici para ve maliye politikaları kullanılınca bu iki büyüklük arasındaki ilişki zayıflamış gibi görünmektedir. Türkiye’nin krizden çıktığı yıl olarak ele alınabilecek olan 2010 yılından sonra kredi kartı harcamaları yıllar itibari ile büyümeye başlamışken, GSYİH büyümesi yavaşlamaktadır. Kriz sonrası uygulanan ekonomiyi soğutma politikaları GSYİH büyümesini azaltırken, kredi kartı harcamaları talebi desteklemeye devam etmekte ve GSYİH’deki yavaşlamaları azaltmaktadır.

Şekil 8: GSYİH ve Kredi Kartı Harcamalarındaki Yüzde Değişim (%)

Üç aylık verilere baktığımızda kredi kartı harcamalarının mevsimsel etkilerinin GSYİH mevsimsel etkilerinden daha önce ortaya çıktığını görüyoruz. Kredi kartı harcamaları ve GSYİH’nın en düşük seviyelerine 1. Çeyrekte ulaşmalarına rağmen, kredi kartı harcamaları 2. Çeyrekte, GSYİH ise bir dönem gecikme ile 3. Çeyrekte en yüksek seviyesine ulaşmaktadır. Şekilde dikkat çekici bir diğer durum ise, büyümenin arttığı dönemlerde kredi kartı harcamaları GSYİH büyümesinden büyük olurken, büyümenin azaldığı çeyreklerde GSYİH daralması daha çok olmaktadır. Kredi kartı harcamaları artarken GSYİH’yı artırma etkisi sınırlı kalmasına rağmen, kredi kartı harcamaları azalırken GSYİH’yı azaltma etkisi daha yüksek olmaktadır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi aslında GSYİH ile kredi kartı harcamaları arasındaki ilişki eşanlı bir şekilde ilerlemektedir. Üretim yapıldıkça insanlar gelir elde etmekte, elde edilen gelirler tüketime yönelmektedir. Bu yüzden bu iki değişken arasında karşılıklı bir etkileşimden bahsetmek mümkündür. 2002 yılının 1. Çeyreği ile 2013 yılının ikinci çeyrekleri arasında GSYİH ile kredi kartı harcamaları arasında yapılan Granger Nedensellik Testi sonuçları da bu görüşümüzü doğrular niteliktedir. İki dönem gecikme uygulandığında kredi kartı harcamaları GSYİH'nın, GSYİH da kredi kartı harcamalarının Granger nedeni olarak görünmektedir. Ancak gecikme dönemi arttırıldığında sadece GSYİH'nın kredi kartlarının Granger nedeni olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

2010 yılında yaptığımız çalışmada² da benzer bir yöntem kullanılmıştır. Söz konusu çalışmada da 2 dönem gecikme kullanıldığında her iki değişkenin de birbirinin Granger nedeni olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Yine daha önce yaptığımız çalışmada kredi kartı harcamaları ile GSMH arasında etkileşim yapısal analiz çerçevesinde ele alınmış ve nakit kullanımı yerine kredi kartı harcamalarındaki 1 TL'lik artışın GSYİH'yı 1,42 TL arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır. Yani kredi kartı harcamalarının çarpan etkisi, nakit harcamaların çarpan etkisinden daha büyük görünmektedir. Bunun yanında daha önce yapılan çalışmada Vektör Otoregresif Model (VAR) kullanılarak kredi kartı harcaması ve GSYİH arasındaki ilişkiler incelenmişti. Elde edilen sonuçlara göre toplam 4 dönemde yani bir yıl içinde kredi kartı harcamalarının GSYİH üzerindeki etkileri tamamen ortaya çıkmaktadır. GSYİH'da meydana gelen artışlar ise kredi kartı harcamalarının iki dönem sonra yani ilk altı ayda etkilemektedir. Söz konusu çalışmada kredi kartı harcamalarında meydana gelecek şokların etkisinin maliyetli olduğu dolayısıyla politika yapıcılarının kredi kartı harcamalarının istikrarını bozacak düzenlemelerden kaçınmaları gerektiği vurgulanmıştır.

Bu çalışmamızda da daha önceki yaptığımız analizlerin benzerini yapmaya çalıştık. Kredi kartı harcamalarının GSYİH üzerindeki etkilerini yeni veri seti ile yaparak tarihsel dönemler içinde etkileşimin seyrini takip etmemizi sağlayacak bu analiz, önemli bilgiler sunacaktır. Buna göre bu çalışmamızda kredi kartı harcamaları ile GSYİH arasındaki etkileşimi üç aylık dönemler itibari ile 2002-2013 yılları arasında inceledik. Veri setini

² Kızılot, Ş; Kılıç, C ve Tokatlıoğlu, İ. (2010) *Kartlı Ödeme Sistemleri Ekonomik Katkıları Raporu ve 2008 Krizinde Kartlı Ödeme Sistemlerinin Olumlu Etkileri*, Gazi Üniversitesi, Maliye-Vergi Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, Ankara.

oluştururken farklı baz yıllara sahip GSYİH serilerini istatistiksel yöntemler kullanarak tek seri haline getirdik ve TC Merkez Bankası'nın veri seti olan Elektronik Veri Dağıtım Seti'nden faydalandık. Kredi kartı harcamaları verisini ise BKM'nin raporlarından oluşturduk. Bu bölümde üretimi temsil etmesi açısından GSYİH'nın yanında Sanayi Üretim Endeksi'ni (SUE) de kullandık. Böylece elde edilecek sonuçları birbiri ile kıyaslama imkânına da kavuşmuş olduk.

Çalışmamızda ilk önce basit doğrusal regresyon analizi yaptık. Bu analizdeki amacımız kredi kartı harcamaları ile GSYİH ve üretim arasındaki ilişkinin boyutunu ve yönünü ölçmeye çalışmaktır. Bu yüzden genellikle tek değişkenli basit doğrusal regresyon modeli kullandık. Bağımlı değişkenimiz GSYİH ve SUE'dir. Açıklayıcı değişkenimiz ise kredi kartı harcamalarıdır. Açıkıtır ki amacımız GSYİH'nın veya SUE'nin temel belirleyicilerini ortaya koymak değildir. GSYİH'nın veya SUE'nin temel belirleyicilerini (yatırım, tüketim, dış ticaret, kur gibi) model dışında tutmamız analizin önemini azaltmamaktadır. Regresyon analizi sonrası elde edilen sonuçlarla herhangi bir kestirim veya tahmin yapılmamakta sadece iki değişken arasındaki etkileşimin boyutu ve yönü irdelenmektedir. Bununla birlikte çalışmalarda görülmektedir ki gerek GSYİH gerekse de SUE serilerinde ciddi bir histeri etkisi bulunmaktadır. Yani her iki seride de oldukça güçlü bir trend bulunmakta ve yapısal bir çevrim izlemektedirler. Her iki seride şoklardan sonra kendi trendine dönmeye yönelik güçlü bir refleks bulunmaktadır. Bu yüzden denklemlerde ihmal ettiğimiz GSYİH ve SUE'nin belirleyicilerinin etkisini GSYİH ve SUE'nin bir dönem gecikmeli değerlerini denklemlere dahil ederek görebilmek mümkündür.

2002-2013 yıllarına ait 3 aylık verilerle yaptığımız analizde kredi kartı harcamalarındaki artışın GSYİH'yı artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.³ Granger Nedensellik testi sonuçlarına göre 6 aylık bir dönem içerisinde kredi kartı harcamaları ve GSYİH birbirlerinin Granger nedeni görünmektedirler. Yani altı aylık bir süreç içerisinde kredi kartı harcamaları GSYİH'yı artırırken, GSYİH da kredi kartı harcamalarını artırmaktadır. Yine Sanayi Üretim Endeksi ile kredi kartı harcamaları arasındaki Granger Nedenselliğe baktığımızda ise farklı bir davranış ortaya çıkmaktadır. İki dönemlik bir gecikme ile kredi kartı harcamaları SUE'nin Granger nedeni iken, SUE kredi kartı harcamalarının Granger nedeni görünmemektedir. Yani kredi kartı harcamalarındaki bir artış (azalış) sanayi üretimini arttırırken (azaltırken), sanayi üretiminde ortaya çıkan değişimler kredi kartı harcamalarını ilk

³ Yapılan analizlere ait tablolar çalışmanın ek kısmında verilmiştir.

altı ayda etkilememektedir. Bu sonuçlar göstermektedir ki kredi kartı harcamalarındaki artışlar üretimi artırmakta ancak üretimdeki artışların kredi kartı harcamaları üzerindeki etkisi sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla kredi kartı harcamaları nispeten daha istikrarlı bir seyir izlemektedir. Bu durumun üretimin ihtiyaç duyacağı istikrarlı talebin oluşmasında önemli bir yeri bulunmaktadır. Kredi kartı harcamaları tüketim malları talebine istikrarlı bir şekilde etki ederek uzun dönem talebin oluşmasında yer almaktadır.

Çalışmamızda kredi kartı harcamaları ile GSYİH ve SUE arasındaki yapısal etkileşim de analiz edilmiştir. Yapılan regresyon tahminleri sonucunda kredi kartı harcamaları ile gerek GSYİH, gerekse de SUE arasında pozitif yönlü bir ilişki bulunmuştur. Kredi kartı harcamalarındaki artışlar (azalışlar) GSYİH ve SUE'yi artırmaktadır (azaltmaktadır). Literatürde kredi kartlarının tüketim harcamalarını ve dolayısıyla talebi artırdığına yönelik yaygın bir anlayış bulunmaktadır. Bu yüzden kredi kartı harcamalarındaki artışın etkisinin talep artışı etkisi ile aynı olduğu ve GSYİH'ı aktarım mekanizması çerçevesinde arttırdığı düşünülmektedir. Ancak kredi kartı harcamalarındaki artışın etkisi tüketim malları talebi etkisinden farklıdır. Yaptığımız çalışmada tüketim harcamalarındaki 1 TL'lik artışın GSYİH'ı 1,43 TL artırdığı, buna karşılık kredi kartı harcamalarındaki 1 TL'lik artışın GSYİH'ı 1,75 TL artırdığı sonucuna ulaştık. Ayrıca kredi kartları harcamalarındaki 1 TL'lik artış tüketim harcamalarını 1,24 TL artırmaktadır. Daha önce yaptığımız 2010 yılı çalışmasında kredi kartı harcamalarındaki 1 TL'lik artışın GSYİH'ı 1,42 TL artırdığı sonucuna ulaşmıştık. Bu çalışmanın veri seti 2002-2008 yılları arasındaki 3 aylık gözlemlerden oluşmaktaydı. Dolayısıyla 2008 yılından sonra kredi kartı harcamalarının GSYİH'ı arttırma kabiliyeti artmış görünmektedir. Bu sonuçları elde ederken kullandığımız her iki seride de önemli bir mevsimsellik etkisi ve birim kök etkisi bulunmaktaydı. Hem kredi kartı harcamaları hem de GSYİH ikinci derece farklar alındığında durağan hale gelebilmektedir. Dolayısıyla her iki seriyi de durağanlaştırarak modele dahil ettiğimizde ise 1 TL'lik kredi kartı harcamalarındaki artışın GSYİH'ı 1,57 TL artırdığını gözlemledik. Ayrıca tüketim harcamalarındaki 1 TL'lik artışın da GSYİH'ı yine durağan serileri kullandığımızda 1,47 TL arttırdığı sonucuna ulaştık. Yani seriler trend etkilerinden arındırıldıklarında bile kredi kartı harcamaları GSYİH'ı artırabilmektedir.

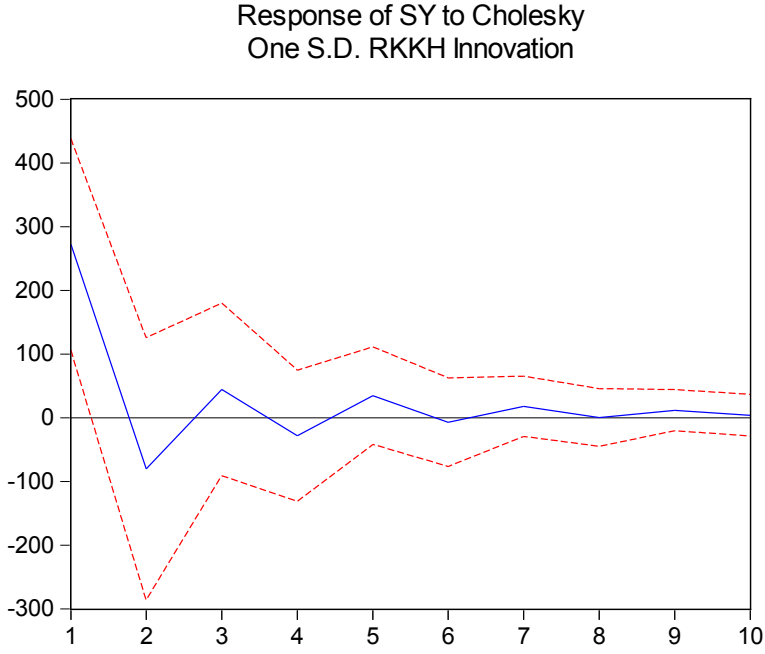
Kredi kartı harcamalarının etkisi tüketim harcamaları içinde yer aldığından söz konusu etkilerin sadece kredi kartı harcamalarına değil, herhangi bir otonom harcamaya ait etkiler olduğu düşünülebilir. Kredi

kartı harcamalarının tüketim harcamalarının karakteristik özelliklerine sahip olmayan kendine özgü etkilerini ortaya koyabilmek için kredi kartı harcamalarının ilk önce GSYİH içindeki payı daha sonra da kredi kartı harcamalarının tüketim harcamaları içindeki payı ile regresyon analizleri de yapılmıştır. Buna göre kredi kartı harcamalarının GSYİH içindeki payı 1 birim artınca GSYİH'nın 1,8 Milyon TL arttığı gözlemlenmiştir. Kredi kartı harcamalarının tüketim harcamaları içindeki payı 1 birim artınca GSYİH 1,4 Milyon TL artmaktadır. Yani kredi kartı harcamalarının toplam tüketim harcamaları içindeki payı %1 artınca GSYİH büyümesi % 0,35 artmaktadır. Bu rakamlar da göstermektedir ki kredi kartı harcamalarındaki artışın GSYİH üzerindeki etkisi tüketim harcamalarının kredi kartı kullanımı dışındaki artışının etkisinden daha büyüktür.

Aynı analizler, kredi kartı harcamaları ile sanayi üretim endeksi arasındaki etkileşimi görebilmek için de yapılmıştır. Bu analizlere göre kredi kartı harcamaları ile sanayi üretim endeksi arasında pozitif yönlü bir etkileşim mevcuttur. Kredi kartı harcamalarındaki 1 TL'lik artış sanayi üretim endeksini 0,0004 baz puan artırmaktadır. Ancak her iki seride de birim kök etkisi bulunmaktadır. Yani her iki seride de belirgin bir trend bulunmaktadır. Serilerden bu etkiler ayrıştırıldığında yani her iki seri de durağan hale getirildiğinde analiz sonuçları göstermektedir ki kredi kartı harcamalarındaki 1 TL'lik bir artış sanayi üretim endeksini 0,002 baz puan artırmaktadır.

Çalışmada kredi kartı harcaması, GSYİH ve SUE arasındaki etkileşim otoregresif model (VAR) çerçevesinde de ele alınmıştır. İlk önce kredi kartı harcaması ile GSYİH arasındaki ilişki VAR modeli ile incelenmiştir. VAR modelinin sağlıklı işleyebilmesi için serilerin durağan olması gerekmektedir. Bu yüzden kredi kartı harcaması ve GSYİH serilerinin birim kök taşıyıp taşımadığı analiz edilmiştir. Her iki seride ancak 2. Derece farklarında durağan oldukları için modele durağan oldukları düzeyde dahil edilmişlerdir. En uygun gecikmenin iki dönem olduğu yani 6 ay olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buna göre yapılan analizde kredi kartı harcaması ile GSYİH arasındaki etki-tepki fonksiyonu aşağıdaki şekilde olduğu gibi elde edilmiştir.

Şekil 9: Kredi Kartı Harcamalarında Ortaya Çıkacak Bir Şok GSYİH'nın Tepkisi

Bu şekle göre kredi kartı harcamalarında bir standart sapma kadar şok yaşandığında (arttığında) GSYİH ilk dönem (ilk üç ay) artarken, ikinci üç ayda bir miktar azalmaktadır. 4 dönem sonra ise yani 1 yıl sonra toplam etki pozitif olmaktadır. Toplam 8 dönem sonra yani 2 yıl içerisinde bu şokun etkisi kaybolmaktadır.

Kredi kartı harcamaları ile GSYİH'nın etkileşimini son olarak varyans ayrıştırması yöntemi ile test etmeye çalıştık. GSYİH'daki değişimlerin ne kadarının kredi kartı harcamalarından kaynaklandığını gösteren tablo aşağıda gösterilmektedir.

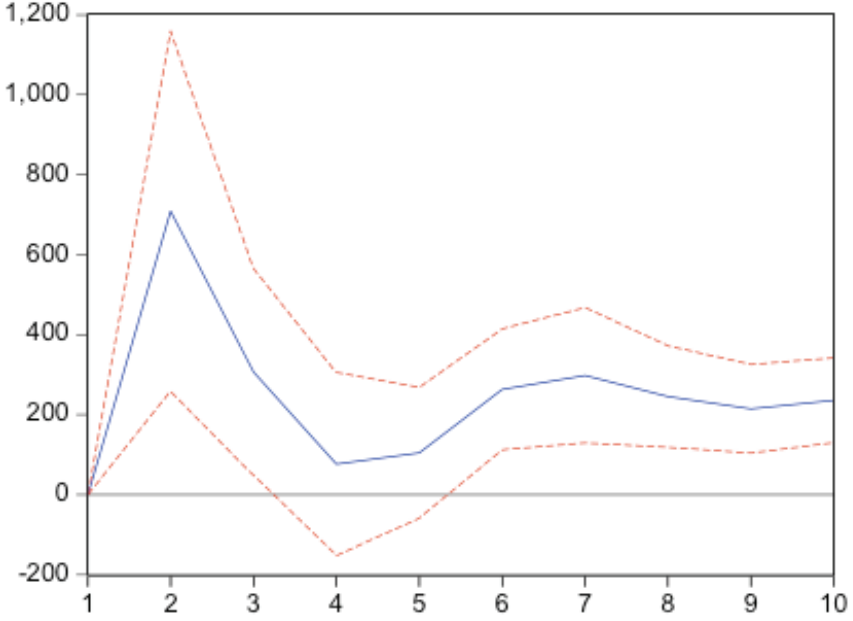
Tablo 3: GSYİH'nin Varyans Ayrıştırması

Period	S.E.	GSYİH	Kredi Kartı
1	24.76567	100.0000	2.595333
2	26.25741	97.40467	2.520634
3	27.14884	97.47937	4.124435
4	27.37581	95.87557	4.042437
5	28.23877	95.95756	4.037158
6	28.25794	95.96284	4.056447
7	28.34444	95.94355	4.376587
8	28.40978	95.62341	4.398351
9	28.43744	95.60165	4.403153
10	28.45314	95.59685	4.426597

Tablodan da görülebileceği gibi GSYİH'da meydana gelen değişimlerin yaklaşık %4'ü kredi kartı harcamaları tarafından açıklanmaktadır. Daha önceki 2010 yılı çalışmamızda bu oran %8 civarındaydı.

Kredi kartı harcamalarının tüketim harcamaları içerisindeki payı ile GSYİH arasındaki VAR analizinden elde edilen etki-tepki fonksiyonunun şekli aşağıda sunulmaktadır.

Şekil 10: Kredi Kartı Harcamaları/Tüketim ile GSYİH arasındaki Etki - Tepki Fonksiyonu

Bu analize göre kredi kartı harcamalarının tüketim harcamaları içerisindeki payında şok bir artış yaşandığında bu şokun etkisi iki yıl sürmektedir ve şokun etkisi GSYİH'yı bu dönem içerisinde sürekli pozitif etkilemektedir. Yukarıda kredi kartı harcamalarının GSYİH'yı artırdığını gördük. Burada da kredi kartı harcamalarının GSYİH'yı tüketim harcamalarından daha hızlı artırdığını görmüş olduk.

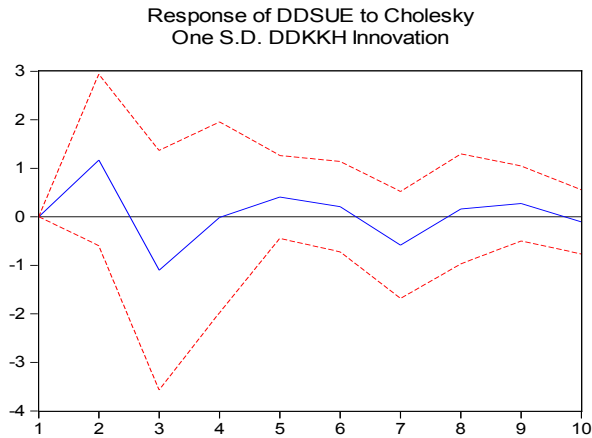
Tablo 4: GSYİH'nin Varyans Ayrıştırması

Variance Decomposition of GSYİH:			
Period	S.E.	SY	KKH/GSYİH
1	1624.866	100.0000	0.000000
2	2031.694	87.82887	12.17113
3	2107.965	86.56996	13.43004
4	2167.656	87.17460	12.82540
5	2173.878	87.01633	12.98367
6	2223.055	86.18305	13.81695
7	2249.159	84.74335	15.25665
8	2262.627	83.75010	16.24990
9	2272.801	83.00499	16.99501
10	2288.174	82.16916	17.83084

Varyans ayrıştırmasına baktığımızda da GSYİH'da meydana gelen değişimlerin ilk altı ayda %12'sini, sekiz dönem sonrasında ise yani iki yıl sonra ise %16'sını açıklamaktadır.

Benzer bir analiz kredi kartı harcamaları ile sanayi üretim endeksi arasında gerçekleştirilmiştir. Sanayi üretim endeksi ile kredi kartı harcamaları arasındaki VAR analizinden elde edilen etki-tepki fonksiyonu aşağıdaki grafikte verilmektedir.

Şekil 11: Kredi Kartı Harcamaları ile SUE Arasındaki Etki-Tepki Fonksiyonu

Buna göre kredi kartı harcamalarında, bir standart sapma kadar bir şok artış yaşandığında bunun üretim üzerindeki etkisi yaklaşık iki yıl kadar

devam etmektedir. İki yılın sonunda bu şokun etkisi ile SUE yaklaşım yarım baz puan artmaktadır. Üstelik ilk 6 ayda SUE üzerinde pozitif bir etki yapmaktadır. Bundan sonra da sadece 4. Çeyreklerde negatif etki yaratmakta diğer çeyreklerde ise pozitif etki söz konusu olmaktadır.

Tablo 5: SUE'nin Varyans Ayrıştırması

Period	S.E.	SUE	KKH
1	7.510568	100.0000	0.000000
2	9.643822	98.52646	1.473537
3	10.54591	97.67985	2.320154
4	10.94964	97.84767	2.152333
5	11.19887	97.80996	2.190037
6	11.34204	97.83140	2.168602
7	11.42107	97.60020	2.399795
8	11.44928	97.59198	2.408023
9	11.46943	97.54307	2.456930
10	11.48253	97.54006	2.459945

Bununla birlikte SUE'de meydana gelecek değişimlerin ilk 6 ayda %1'ini kredi kartı harcamaları meydana getirirken, iki yılın sonunda kredi kartı harcamaları SUE'deki değişimlerin %2.4'ünü açıklamaktadır.

EKLER

Dependent Variable: GSYİH

Method: Least Squares

Date: 11/16/13 Time: 23:50

Sample: 2002Q1 2013Q2

Included observations: 46

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-105.3003	39.10412	-2.692819	0.0100
TÜKETİM	1.435869	0.035830	40.07435	0.0000
R-squared	0.973333	Mean dependent var	1445.524	
Adjusted R-squared	0.972727	S.D. dependent var	230.6592	
S.E. of regression	38.09265	Akaike info criterion	10.16042	
Sum squared resid	63846.21	Schwarz criterion	10.23993	
Log likelihood	-231.6898	Hannan-Quinn criter.	10.19021	
F-statistic	1605.954	Durbin-Watson stat	1.652329	
Prob (F-statistic)	0.000000			

Dependent Variable: GSYİH

Method: Least Squares

Date: 11/16/13 Time: 23:53

Sample: 2002Q1 2013Q2

Included observations: 46

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	1001.327	38.55249	25.97307	0.0000
KKH	1.750077	0.138258	12.65810	0.0000
R-squared	0.784554	Mean dependent var	1445.524	
Adjusted R-squared	0.779657	S.D. dependent var	230.6592	
S.E. of regression	108.2730	Akaike info criterion	12.24969	
Sum squared resid	515813.7	Schwarz criterion	12.32920	
Log likelihood	-279.7429	Hannan-Quinn criter.	12.27948	
F-statistic	160.2274	Durbin-Watson stat	1.303884	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Dependent Variable: TÜKETİM

Method: Least Squares

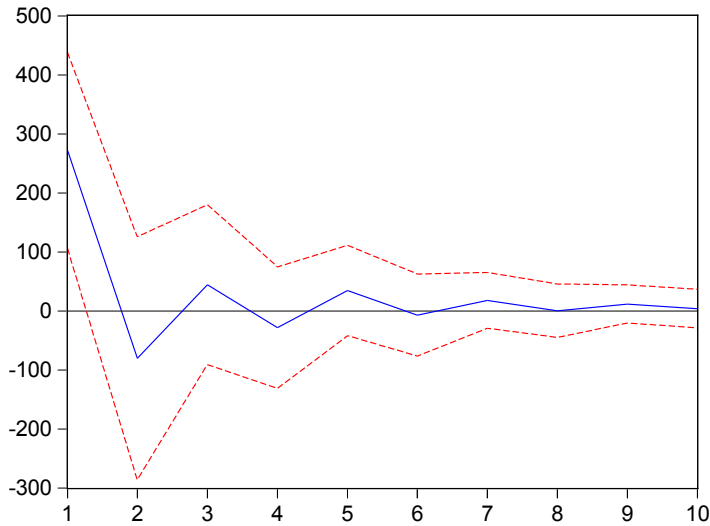
Date: 11/16/13 Time: 23:54

Sample: 2002Q1 2013Q2

Included observations: 46

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	765.0389	23.12314	33.08543	0.0000
KKH	1.241139	0.082925	14.96709	0.0000
R-squared	0.835829	Mean dependent var		1080.060
Adjusted R-squared	0.832098	S.D. dependent var		158.4844
S.E. of regression	64.94031	Akaike info criterion		11.22732
Sum squared resid	185558.7	Schwarz criterion		11.30683
Log likelihood	-256.2283	Hannan-Quinn criter.		11.25710
F-statistic	224.0137	Durbin-Watson stat		1.127702
Prob(F-statistic)	0.000000			

Response of SY to Cholesky
One S.D. RKKH Innovation

Vector Autoregression Estimates

Date: 11/17/13 Time: 00:21

Sample (adjusted): 2003Q1 2013Q2

Included observations: 42 after adjustments

Standard errors in () & t-statistics in []

	GSYİH	KKH
GSYİH(-1)	0.263620 (0.08400) [3.13823]	0.018219 (0.03033) [0.60075]
GSYİH(-2)	-0.260691 (0.08125) [-3.20863]	-0.078906 (0.02933) [-2.69009]
GSYİH(-3)	0.150841 (0.06609) [2.28243]	0.110497 (0.02386) [4.63116]
GSYİH(-4)	0.096257 (0.06520) [1.47638]	-0.066781 (0.02354) [-2.83715]
KKH(-1)	-0.012860 (0.50800) [-0.02532]	0.701413 (0.18340) [3.82449]
KKH(-2)	-0.457003 (0.62649) [-0.72947]	0.114920 (0.22618) [0.50809]
KKH(-3)	0.584327 (0.63878) [0.91475]	-0.057187 (0.23062) [-0.24797]

	GSYİH	KKH
KKH(-4)	-0.318874 (0.47730) [-0.66808]	0.179647 (0.17232) [1.04253]
C	-184.6650 (79.8413) [-2.31290]	-49.65365 (28.8248) [-1.72260]
TÜKETİM	1.225183 (0.09709) [12.6193]	0.093542 (0.03505) [2.66872]
R-squared	0.989757	0.995207
Adj. R-squared	0.986876	0.993860
Sum sq. resids	17341.20	2260.256
S.E. equation	23.27902	8.404345
F-statistic	343.5638	738.3353
Log likelihood	-186.0820	-143.2923
Akaike AIC	9.337239	7.299631
Schwarz SC	9.750969	7.713362
Mean dependent	1481.972	270.9226
S.D. dependent	203.2045	107.2515
Determinant resid covariance (dof adj.)		36549.62
Determinant resid covariance		21217.01
Log likelihood		-328.4046
Akaike information criterion		16.59069
Schwarz criterion		17.41816

Dependent Variable: GSYİH

Method: Least Squares

Date: 11/19/13 Time: 22:53

Sample (adjusted): 2002Q3 2013Q2

Included observations: 44 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
KKH	1.579021	0.359711	4.389694	0.0001
TÜKETİM	1.472979	0.107926	13.64804	0.0000
GSYİH(-1)	0.961016	0.086956	11.05176	0.0000

R-squared	0.818709	Mean dependent var	6957.448
Adjusted R-squared	0.809866	S.D. dependent var	18568.15
S.E. of regression	8096.520	Akaike info criterion	20.90200
Sum squared resid	2.69E+09	Schwarz criterion	21.02365
Log likelihood	-456.8441	Hannan-Quinn criter.	20.94712
Durbin-Watson stat	2.793903		

Dependent Variable: GSYİH

Method: Least Squares

Date: 12/08/13 Time: 15:09

Sample (adjusted): 2002Q2 2013Q2

Included observations: 45 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	10787.42	2686.308	4.015703	0.0002
KKH/GSYİH	1860.856	645.0660	2.884753	0.0062
GSYİH(-1)	0.441556	0.144140	3.063374	0.0038

R-squared	0.719147	Mean dependent var	24470.24
Adjusted R-squared	0.705773	S.D. dependent var	3895.328
S.E. of regression	2112.931	Akaike info criterion	18.21388
Sum squared resid	1.88E+08	Schwarz criterion	18.33432
Log likelihood	-406.8123	Hannan-Quinn criter.	18.25878
F-statistic	53.77221	Durbin-Watson stat	1.820673
Prob(F-statistic)	0.000000		

Dependent Variable: GSYİH

Method: Least Squares

Date: 12/08/13 Time: 15:11

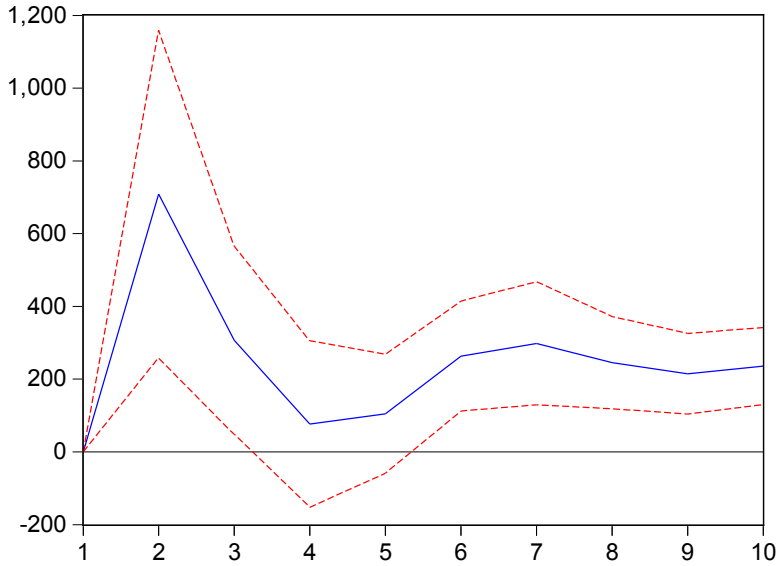
Sample (adjusted): 2002Q2 2013Q2

Included observations: 45 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	11528.66	2650.813	4.349102	0.0001
KKH/TÜKETİM	1462.157	444.5674	3.288943	0.0020
GSYİH(-1)	0.400416	0.141186	2.836099	0.0070

R-squared	0.732416	Mean dependent var	24470.24
Adjusted R-squared	0.719674	S.D. dependent var	3895.328
S.E. of regression	2062.414	Akaike info criterion	18.16548
Sum squared resid	1.79E+08	Schwarz criterion	18.28593
Log likelihood	-405.7234	Hannan-Quinn criter.	18.21038
F-statistic	57.47999	Durbin-Watson stat	1.794760
Prob(F-statistic)	0.000000		

Response of SY to Cholesky One S.D. ORSC Innovation

Variance Decomposition of SY:			
Period	S.E.	SY	ORSC
1	1624.866	100.0000	0.000000
2	2031.694	87.82887	12.17113
3	2107.965	86.56996	13.43004
4	2167.656	87.17460	12.82540
5	2173.878	87.01633	12.98367
6	2223.055	86.18305	13.81695
7	2249.159	84.74335	15.25665
8	2262.627	83.75010	16.24990
9	2272.801	83.00499	16.99501
10	2288.174	82.16916	17.83084
Variance Decomposition of ORSC:			
Period	S.E.	SY	ORSC
1	0.125192	0.643037	99.35696
2	0.136835	6.462002	93.53800
3	0.164516	13.49862	86.50138
4	0.194137	18.74210	81.25790
5	0.216907	17.53705	82.46295
6	0.233523	15.74773	84.25227
7	0.249693	14.90978	85.09022
8	0.267510	14.94392	85.05608
9	0.285633	14.90102	85.09898
10	0.302705	14.54294	85.45706
Cholesky Ordering: SY ORSC			

Dependent Variable: LOG(GSYİH)

Method: Least Squares

Date: 12/08/13 Time: 15:36

Sample: 2002Q1 2013Q2

Included observations: 46

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	10.45224	0.037653	277.5913	0.0000
LOG(KKH/TÜKETİM)	0.358079	0.033883	10.56794	0.0000
R-squared	0.717372	Mean dependent var	10.08257	
Adjusted R-squared	0.710948	S.D. dependent var	0.175784	
S.E. of regression	0.094508	Akaike info criterion	-1.837763	
Sum squared resid	0.392996	Schwarz criterion	-1.758257	
Log likelihood	44.26855	Hannan-Quinn criter.	-1.807980	
F-statistic	111.6815	Durbin-Watson stat	1.501877	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Dependent Variable: SUE

Method: Least Squares

Date: 12/08/13 Time: 01:19

Sample: 2002Q1 2013Q3

Included observations: 47

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	72.23623	1.869529	38.63874	0.0000
KKH	0.000478	3.59E-05	13.31102	0.0000
R-squared	0.797465	Mean dependent var	92.85137	
Adjusted R-squared	0.792964	S.D. dependent var	15.77781	
S.E. of regression	7.179097	Akaike info criterion	6.821845	
Sum squared resid	2319.274	Schwarz criterion	6.900575	
Log likelihood	-158.3134	Hannan-Quinn criter.	6.851472	
F-statistic	177.1834	Durbin-Watson stat	0.587544	
Prob(F-statistic)	0.000000			

Dependent Variable: DDSUE

Method: Least Squares

Date: 12/08/13 Time: 01:20

Sample (adjusted): 2002Q3 2013Q3

Included observations: 45 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
DDKKH	0.002181	0.000231	9.425019	0.0000

R-squared 0.668614 Mean dependent var -0.212996

Adjusted R-squared 0.668614 S.D. dependent var 10.55914

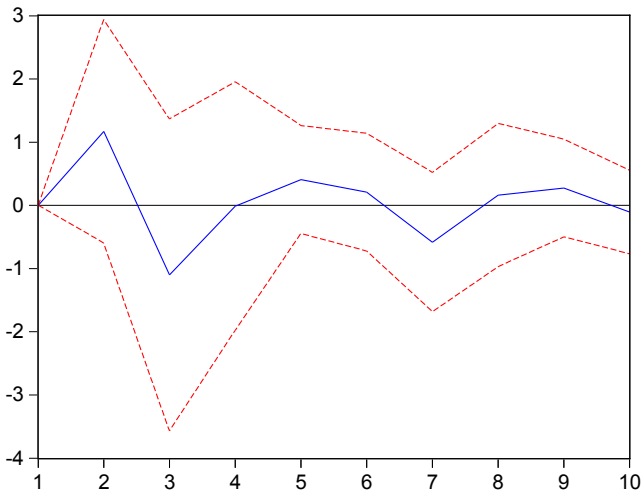
S.E. of regression 6.078487 Akaike info criterion 6.469360

Sum squared resid 1625.712 Schwarz criterion 6.509508

Log likelihood -144.5606 Hannan-Quinn criter. 6.484327

Durbin-Watson stat 2.700216

Response of DDSUE to Cholesky
One S.D. DDKKH Innovation

Variance Decomposition of DDSUE:			
Period	S.E.	DDSUE	DDKKH
1	7.510568	100.0000	0.000000
2	9.643822	98.52646	1.473537
3	10.54591	97.67985	2.320154
4	10.94964	97.84767	2.152333
5	11.19887	97.80996	2.190037
6	11.34204	97.83140	2.168602
7	11.42107	97.60020	2.399795
8	11.44928	97.59198	2.408023
9	11.46943	97.54307	2.456930
10	11.48253	97.54006	2.459945
Variance Decomposition of DDKKH:			
Period	S.E.	DDSUE	DDKKH
1	2691.542	60.73997	39.26003
2	3360.036	74.67788	25.32212
3	3875.861	66.93405	33.06595
4	3973.302	65.98250	34.01750
5	4084.280	63.95126	36.04874
6	4176.008	63.44537	36.55463
7	4234.021	63.02140	36.97860
8	4283.552	61.71555	38.28445
9	4287.547	61.61446	38.38554
10	4318.882	60.86436	39.13564
Cholesky Ordering: DDSUE DDKKH			

KARTLI ÖDEME SİSTEMLERİNİN ENFLASYON ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

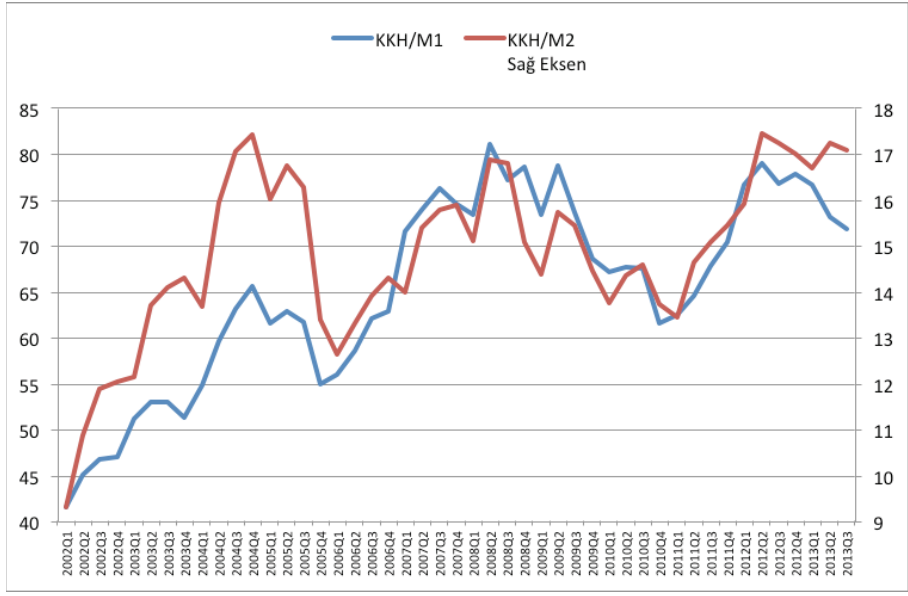
Kredi kartları ile ilgili olarak gerek literatürde gerekse de günlük hayatta en çok tartışılan konulardan bir tanesi de kredi kartı kullanımının enflasyonist baskıları artırdığı yönündedir. Bir bankanın müşterilerinden bir tanesine kredi kartı imkânı sunması, uzunca bir dönem para arzında meydana gelen bir artış gibi algılanmıştır. Ancak bu anlayış artık terk edilmiştir. Çünkü kredi kartı anlaşması aslında bir kredi anlaşması değildir. Kredi kartı anlaşması banka ile kredi kartı taşıyıcısı arasında bir kredi ilişkisi doğurmaktadır. Yani banka kredi kartı ile yapılan harcamaları ödeme taahhüdüne girmektedir. Ancak kredi ilişkisi kredi kartı taşıyıcısının kredi kartı borcunu ödemediğinde veya taksitli alışveriş yaptığında ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden kredi kartı limiti para arzında meydana gelen değişimi yansıtmamaktadır. Kredi kartı artışı ile para arzı artışının farklı etkileri olmaktadır. Kredi kartı bir ödeme aracı niteliğindedir ve “plastik para” olarak nitelendirilmek-

tedir. Enflasyonist etkisinin olduğu düşüncesinin ana nedeni ise kredi kartı sahibinin tüketiminin gelirinden bağımsızlaştığı inancına dayanmaktadır. Gelirin kaynağı üretimdir. Üretim yapıldıkça gelir yaratılır ve bu gelir tüketim harcamalarına yani talebe dönüşür. Üretim yapılmadan talebin artması ekonomide enflasyonist baskılar doğuracaktır. Ancak sıklıkla yapılan yanlış anlamalardan bir tanesi de kredi kartı kullanımının gelirden bağımsız olduğu inancıdır. Kredi kartları olmayan bir gelirin harcanmasını sağlayan ve ekonomide istikrarı bozan bir niteliğe sahip değildir. Tam tersine kredi kartları ile gelir arasında doğrudan bir ilişki mevcuttur. Bir bankanın müşterisine kredi kartı tahsis etmesinin öncelikli koşulu kişinin kredilendirilebilir bir servet stokuna sahip olmasıdır. Ancak yaşanan gerçeklikten de anlayabileceğimiz gibi gerek bankaların kredi kartı tahsisinde gerekse de kredi kartı sahiplerinin davranışlarında beklenen özen zaman zaman görülememektedir. Bunun temel nedeni asimetrik bilgi ve ahlaki bozulma problemi olduğu düşünülmektedir. Ancak rasyonel davranış dışında reflekslerle hareket eden banka veya kredi kartı sahiplerinin uzun dönemde piyasadan çekilmek zorunda kalacağı için uzun dönem etkiler konusunda olumsuz olmamızı gerektirecek bir durum söz konusu değildir. Ancak piyasaların sürekli kısa dönemde kaldığı düşünülürse kredi kartı kullanımı ve tahsisi konusunda rasyonel düzenlemeler piyasanın devamlılığı için şüphesiz ki oldukça yararlı olacaktır. Bunun yanında bu düzenlemelerin kredi kartı kullanımını engelleyecek boyuta çıkartılması veya kredi kartının enflasyonist olduğu inancı ile oluşturulacak politikalar ise ekonominin ihtiyacına göre oluşturulmuş modern bir finansal aracın etkinliğini kısıtlayacaktır.

Her şeyden önce kredi kartları, düzensiz kredi piyasalarının en rasyonel alternatiflerinden biridir. Kredi kartı kullanımının yaygınlaşması, istikrarlı talebin oluşmasını sağladığı gibi senet, tefecilik gibi düzensiz kredi piyasalarına olan ihtiyacı da azaltmıştır. Türkiye’de özellikle 1980’li yılların ikinci yarısından sonra gelişen taksitli nihai mal ve hizmet satışlarında, o dönem finans piyasalarının yeterince gelişmemiş olması nedeni ile senet kullanımı oldukça yaygındı. Senet ile taksitli satışlarda ödenmeme riskini satıcı üstlenmekte, bu da maliyetlere yansımaktaydı. Kredi kartı kullanımının yaygınlaşması gerek taksitli nihai mal ve hizmet satışlarında riskin banka tarafından üstlenilmesine ve böylece maliyetlerin azalmasına gerekse de üretim tedarik zincirinde kartlı ödeme sistemlerinin gelişmesi ise üretim zincirinin aksamadan devam etmesine olanak sağlamıştır. Ayrıca bir önceki bölümde ele aldığımız gibi kartlı ödeme sistemleri üretimi artırmaktadır. Dolayısıyla kredi kartının yarattığı talep, üretimden ve doğal olarak gelirden bağımsız bir talep değildir. Bu söylediklerimizi şekil üzerinden de görmek

mümkündür. Aşağıdaki şekilde kredi kartı harcamalarının M1 ve M2 para arzları içindeki payı gösterilmektedir. Bir ekonomide M1 para arzı en kaba haliyle ekonomideki tedavüldeki para miktarını (likidite), M2'nin ise ekonomideki krediye dönüştürülebilir fon arzını gösterdiği düşünülebilir.

Şekil 1: Kredi Kartı Harcamalarının M1 ve M2 Para Arzları İçindeki Payı (%)

Kaynak TCMB, EVDS, erişim tarihi 27 Kasım 2013.

Şekilden de görülebileceği gibi kredi kartı harcamalarının hem M1, hem de M2 içindeki paylarının değişim trendi aynı görünmektedir. Bununla birlikte 2006 yılına kadar Türkiye’de kredi kartı ödünç verilebilir fon gibi hareket ederken, 2006 tarihinden sonra kredi kartlarının kredi gibi değil aslında tedavüldeki para gibi etki yarattığı sonucunu çıkartabiliriz.

Kredi kartı ister ekonomideki kredi kabiliyetini artırsın, isterse de satın alma gücü kabiliyetini artırsın gelirden bağımsız bir şekilde talebi arttırmamaktadır. Kredi kartı aynı zamanda üretim üzerinde de etki yaratmaktadır ve yaratılan gelirle ilişkili bir şekilde talep oluşturmaktadır. Dolayısıyla kredi kartı piyasada talep şişkinliği yaratmamaktadır. Talep şişkinliği yaratmadığı için de enflasyonist etkileri dile getirildiği kadar fazla değildir. Hatta kredi kartı taksitli satışlara izin verdiği için nakit para ile yapılan alışverişlerin yarattığı enflasyonist baskıya da sahip değildir. Nakit para kullanımı ile tek seferde piyasaya enjekte edilecek alışveriş tutarı, kredi kartının taksit özelliği sayesinde taksit sayısı kadar bir aşamada piyasaya enjekte edilmek-

tedir. Taksitli satışların talebi gelirden bağımsız bir şekilde artırabileceği düşünülebilir. Yani nakit ödeme ile tek seferde gelirini harcayan kişi taksitli alışveriş imkânı ile mevcut geliri ile daha fazla mal ve hizmete talep yaratabilmektedir. Ancak kredi kartı sahiplerinin davranışları bunu doğrulamamaktadır. Kredi kartı kullanılan alışverişlerin %29'u market, %12'si giyim, %10'u akaryakıt ve %8'i yemek alışverişlerinden oluşmaktadır. Bu alışverişlerde taksit kullanma alışkanlığı %37'dir. Taksit sayısı ilse 6.9 civarındadır. Bu rakamlar göstermektedir ki tüketiciler genellikle zorunlu ve düzenli alışverişlerini kredi kartı ile yapmaktadırlar. Bu alışverişler sonucu oluşan kredi kartı ödemesini aynı ay kapayanların oranı %71'dir (BKM, Kart Monitör 2012 sayfa 38). Yani kişiler kredi kartları var diye normal taleplerinin üzerinde alışveriş yapmıyorlar ve genellikle düzenli alışverişlerini kredi kartı ile yapmaktadırlar. Yani kredi kartı olmasa idi zaten yapacakları harcamaları yapmaktadırlar. Bunu nakit para yerine kredi kartı ile yapmaktadırlar ve harcamalarını ortalama 7 aya bölmektedirler. Böylece talep hızlı bir şekilde artmaz iken talebin üretim etkisi hemen ortaya çıkmaktadır. Kredi kartı ile enflasyon arasındaki ilişki de bu çerçevede ortaya çıkmaktadır. Kredi kartı ile yapılan harcamaların üretim etkisi hemen ortaya çıkarken harcamaların enflasyonist etkisi ortalama 7 aya yayılmaktadır. Böylece kredi kartı harcamaları üretim etkisi ile firmalar için istikrarlı talep artışı yaratmakta diğer taraftan da bu talep için gerekli para arzı artışını geciktirerek para arzı artışının enflasyonist baskılarını zayıflatmakta ya da geciktirmektedir.

Kredi kartlarının tüketicilerine sağladığı en büyük yarar para talebini düşürmesidir. Kişiler artık mevcut harcamalarını gerçekleştirmek için yarılarında işlem amacıyla daha az para talep etmektedirler. Bunun yanında kredi kartının sağladığı imkânlar nedeniyle kişiler ihtiyat güdüsü ile de daha az para talep etmektedirler. Para talebinde meydana gelen azalma para arzında yaşanacak artışları da engellemektedir.

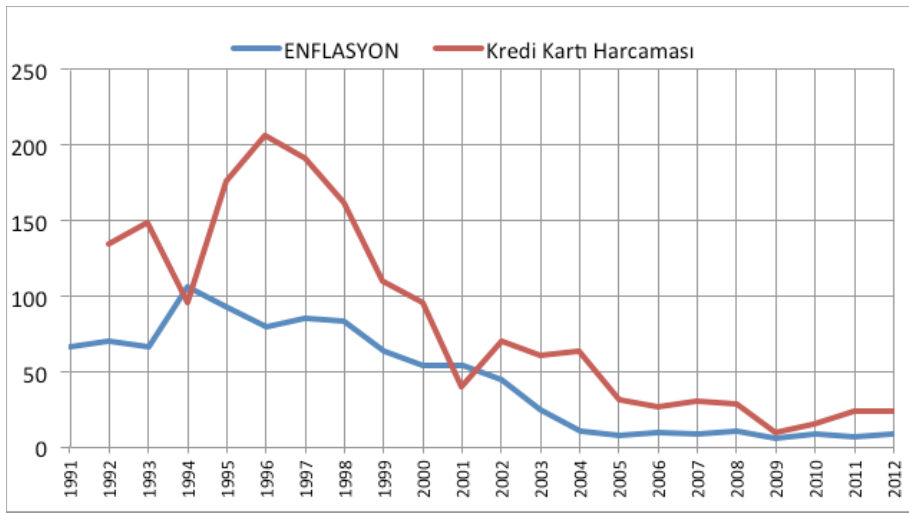
2010 yılında yaptığımız çalışmada kredi kartı harcamaları ile enflasyon arasındaki ilişkileri ampirik yöntemlerle ortaya koymaya çalışmıştık. Bu çalışmada 2002-2008 dönemine ait 3 aylık verilerle yapılan analiz sonucunda kredi kartı harcamaları ile enflasyon arasında literatürde bahsedilen pozitif yönlü ilişkinin Türkiye'de söz konusu dönem içinde geçerli olmadığı, yani kredi kartı harcamalarının enflasyonu artırmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan çalışmada kredi kartı harcamalarının 6 aylık bir dönemde enflasyon üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Ampirik analizler sonucunda 2010 yılında yapılan çalışmada nakit para yerine kredi kartı kullanımının üretim etkisi hemen ortaya çıkarken, enflasyonist etkisinin düşük ve gecikmeli

olarak (4 ila 6 ay arasında) ortaya çıktığı bulgusuna ulaşılmıştır. Yine bu çalışmada kullanılan basit doğrusal modelin en küçük kareler yöntemi ile tahmini sonucunda para arzındaki artışların enflasyonu aynı dönemde 0,17 oranında artırırken kredi kartı harcamalarının enflasyonu 0,017 oranında düşürdüğü sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte Merkez Bankası verileri kullanılarak yapılan analizde para arzındaki %1'lik artışın enflasyonu %0,5 artırmaya karşın kredi kartı harcamalarındaki %1'lik bir artışın enflasyonu %0,13 oranında azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmamızda da Türkiye’de kredi kartı harcamaları ile enflasyon arasındaki ilişkileri benzer yöntemlerle 2002-2013 dönemi arasında üç aylık veriler kullanarak incelemeye çalıştık. Böylece dönemler arasında, eğer varsa farklılıkları ortaya koymak ve kredi kartı harcamalarının enflasyon üzerindeki etkilerinin gelişimini çıkartmak imkânı oluşacaktır.

Literatürde kredi kartı harcamalarının enflasyonist etkisi dile getirilmiştir. Bu etkileşimin Türkiye’de oluşup oluşmadığını bulmak için ilk önce enflasyon ve kredi kartı harcamalarının ayrı ayrı gelişimine bakmak gerekmektedir. Aşağıdaki grafikte 1991-2012 yılları arasında enflasyon ve kredi kartı harcamalarının yıllık değişimleri gösterilmektedir.

Şekil 2: Enflasyon ve Kredi Kartı Harcamalarındaki Yüzde Değişim (%)

Kaynak: TCMB, EVDS, erişim tarihi 30 Kasım 2013.

Şekilde ilk dikkat çeken olgu enflasyon ve kredi kartı harcamalarının genel trendlerinin benzer olduğudur. Bazı dönemler dışında kredi kartı harcamaları ile enflasyondaki yüzde değişimler aynı eğilime sahip görünmek-

tedir. Ancak şekli incelediğimizde görmekteyiz ki kredi kartı harcamalarının yüzde değişimleri sürekli olarak enflasyonun üstünde gerçekleşmiştir. Yani kredi kartı harcamalarındaki artışlar enflasyon artışlarının sürekli olarak üstünde seyretmektedir. Bu durum kabaca aslında kredi kartı harcamalarının enflasyonu hızlandırdığı görüşünü zayıflatmaktadır. Ancak yine de unutulmamalıdır ki söz konusu dönemin önemli bir kısmında Merkez Bankası enflasyon hedeflemesi politikası uygulamıştır. Yani enflasyondaki düşüşlerin ana nedeni Merkez Bankası'nın başarılı politikalarıdır. Bunun yanında kredi kartı harcamalarının artış hızı enflasyon artış hızından yüksek olmasına rağmen enflasyonist baskısı nispeten çok düşük olmuştur.

Kredi kartı harcamaları ile enflasyon arasındaki ilişkinin ampirik olarak ölçülmesine Granger Nedensellik Analizi ile başlayalım. Yapılan çalışmada 3 dönemlik bir gecikme içerisinde enflasyon ve kredi kartı harcamalarının birbirlerinin Granger nedeni olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yani 9 aylık dönem içerisinde kredi kartı harcamaları enflasyonu belirlerken, enflasyon da kredi kartı harcamalarını etkilemektedir.

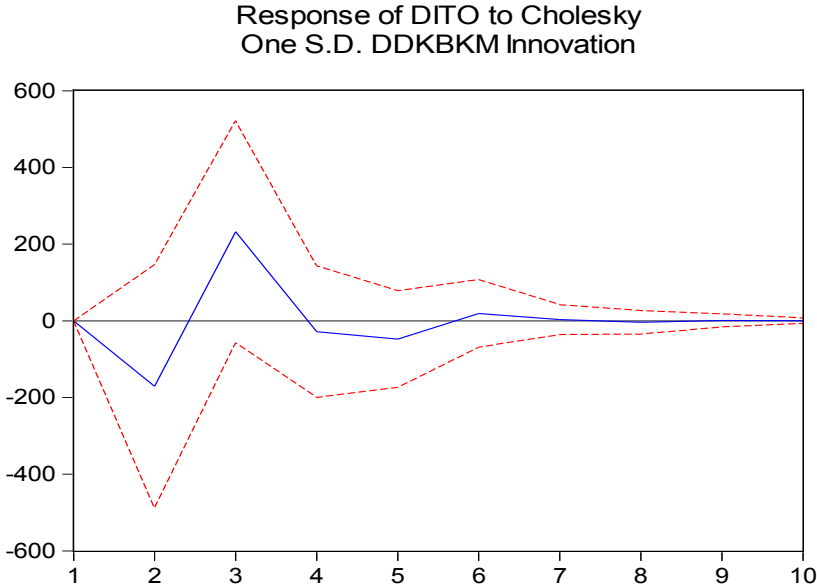
Kredi kartı harcamaları ile enflasyon arasındaki yapısal ilişkiyi bulabilmek için ise enflasyonun bağımlı değişken, kredi kartı harcamalarının ve M2 para arzının bağımsız değişkenler olarak kullanıldığı basit doğrusal model tahmin edilmiştir. Bu denklemin tahmini sonrasında M2 para arzındaki 1 milyon TL'lik artışın enflasyon endeks değerini 0,013 baz puan artırdığı bunun yanında kredi kartı harcamalarındaki 1 milyon TL'lik bir artışın ise enflasyon endeks değerini 0,095 baz puan azalttığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kredi kartı harcamaları ve para arzındaki yüzde değişimlerin enflasyonu nasıl etkilediğini bulabilmek için de çift logaritmik bir tahmin denklemini kullanılmıştır. Bu denklemde enflasyonun logaritmik değerleri bağımlı değişken olarak kullanılırken, kredi kartı harcamalarının olmadığı para arzının logaritmik değerleri ve kredi kartı harcamalarının GSYİH içindeki payının logaritmik değerleri bağımsız değişkenler olarak kullanılmıştır. Tahmin sonuçlarına göre kredi kartı etkisinin olmadığı para arzındaki %1'lik bir artış enflasyonu %0,06 oranında artırırken, kredi kartı harcamalarının GSYİH içindeki payı % 1 arttığında enflasyon %0,07 oranında azalmaktadır. Kredi kartı harcamalarının %1 artması durumunda ise enflasyon %0,05 oranında azalmaktadır. Tüm bu sonuçlar göstermektedir ki, temel ihtiyaçların temininde kredi kartı harcamalarının yaklaşık %40'ının taksitli alışverişlerde kullanılması sonucunda kredi kartıyla yapılan nihai tüketim mali harcamalarının enflasyonu baskıladığı sonucuna ulaşılmaktadır. Nakit para

ile yapılan harcamaların etkileri tek bir dönemde ortaya çıkarken, kredi kartı harcamalarının taksitlendirilme imkânı ile enflasyonist etkisi dönemler arasında yayılmaktadır. Kredi kartı harcamasının enflasyonist etkisinin altı ay içinde ortaya çıkması da politika yapımcılarının enflasyonla mücadele konusunda para arzını bu süre içerisinde ayarlamasına imkân vermektedir. Merkez Bankası'nın uyguladığı enflasyon hedeflemesi politikasında kredi kartı harcamaları enflasyon artışı üzerinde düzeltme etkisi yarattığı için kısa dönemde para politikalarını destekler görünmektedir.

Çalışmada kredi kartı harcamaları ile enflasyon arasındaki otoregresif yapı da incelenmiştir. Bu çerçevede yapılan tahminlere göre en uygun gecikme dönemi iki dönemdir. Yani kredi kartı ile enflasyon arasındaki ilişki 6 ay içinde oluşmaktadır. Türkiye'de ortalama taksit sayısının 6,9 olduğu düşünülürse bu sonuç şaşırtıcı değildir. Yukarıda da dile getirdiğimiz gibi, kredi kartı harcamalarının üretim üzerindeki etkisi hemen ortaya çıkıyor olmasına rağmen enflasyonist baskıları 6 ay sonra ortaya çıkmaktadır. Üstelik altı ay sonra ortaya çıkan enflasyonist etkiler de nakit para kullanımına göre oldukça düşüktür.

Şekil 3: Enflasyon ve Kredi Kartı Harcaması Etki-Tepki Fonksiyonu

Çalışmada enflasyon ile kredi kartı harcamaları arasındaki etki-tepki fonksiyonu da elde edilmiştir. Yukarıdaki grafik kredi kartı harcamalarında bir standart sapma kadar şok artış yaşandığında, bu artışın enflasyon üzerindeki dönemlik etkileri gösterilmektedir. Yatay ekseninde her biri üç aylık dönemi gösteren zaman bulunurken, dikey ekseninde enflasyonda meydana gelecek değişimler gösterilmektedir. Buna göre kredi kartı harcamalarında ortaya çıkacak bir artışın, ilk üç ayda enflasyon üzerinde herhangi bir etkisi görünmemektedir. İkinci üç ayda kredi kartı harcamalarında meydana gelen artışın enflasyonu düşürücü etki yaptığı görülmektedir. Bunun ana nedeni kredi kartı harcamalarının taksit imkânı ile para arzı artışı etkisinin gecikmesi buna rağmen üretim etkisinin devreye girmesidir. Üçüncü üç aylık dönemde kredi kartı harcamalarının etkisi enflasyon üzerinde pozitif bir etki yapmaktadır. Yani harcamanın enflasyonist etkisi altı aylık bir süreden sonra ortaya çıkmaktadır. Bu şok artışın etkisi iki yıl içinde tamamen ortadan kaybolmaktadır.

Tablo 1: Enflasyonun Varyans Ayrıştırması

Period	S.E.	ENFLASYON	KREDİ KARTI
1	977.7869	100.0000	0.000000
2	1069.620	97.45645	2.543546
3	1096.739	93.09377	6.906231
4	1103.062	93.10534	6.894662
5	1104.344	92.93468	7.065318
6	1104.646	92.90851	7.091489
7	1104.672	92.90814	7.091862
8	1104.679	92.90691	7.093092
9	1104.680	92.90686	7.093140
10	1104.680	92.90685	7.093148

Enflasyonda meydana gelen değişimlerin ne kadarının kredi kartı harcamalarından kaynaklandığını gösteren varyans ayrıştırma tablosu yukarıda verilmiştir. Bu tabloya göre ilk altı ayda enflasyonda meydana gelecek değişimlerin sadece %2,5'i kredi kartı harcamalarından kaynaklanmaktadır. İlk yılın sonunda enflasyonda meydana gelen değişimlerin yaklaşık %7'si kredi kartı harcamalarından kaynaklanmaktadır. 2010 yılında yaptığımız

Çalışmada da ilk altı ayda enflasyonda meydana gelen değışimlerin sadece %2,5'i kredi kartı harcamalarından kaynaklanmakta olduğu bulunmuştur. Farklı olarak 2010 yılındaki çalışmada ancak 7 dönem sonra enflasyondaki değışimlerin yaklaşık %8'i kredi kartı harcamalarından kaynaklanmaktadır.

EKLER

Pairwise Granger Causality Tests

Date: 12/10/13 Time: 05:20

Sample: 2002Q1 2013Q1

Lags: 3

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
	42		
KREDİ KARTI does not Granger Cause ENFLASYON		3.16097	0.0366
ENFLASYON does not Granger Cause KREDİ KARTI		6.58201	0.0012

Dependent Variable: ENFLASYON

Method: Least Squares

Date: 11/19/13 Time: 00:08

Sample (adjusted): 2002Q2 2013Q1

Included observations: 44 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
M2	0.013089	0.004985	2.625465	0.0121
KREDİ KARTI	-0.095127	0.032833	-2.897261	0.0060
ENFLASYON(-1)	1.003273	0.014538	69.00896	0.0000

R-squared	0.995547	Mean dependent var	52167.01
Adjusted R-squared	0.995330	S.D. dependent var	14075.53
S.E. of regression	961.9094	Akaike info criterion	16.64146
Sum squared resid	37936054	Schwarz criterion	16.76311
Log likelihood	-363.1122	Hannan-Quinn criter.	16.68658
Durbin-Watson stat	1.596846		

Dependent Variable: LOG(ENFLASYON)

Method: Least Squares

Date: 12/05/13 Time: 05:29

Sample (adjusted): 2002Q2 2013Q1

Included observations: 44 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG(ENFLASYON(-1))	0.946085	0.021254	44.51307	0.0000
LOG(M2-KREDİ KARTI)	0.064659	0.021611	2.991942	0.0047
LOG(KKH/GSYİH)	-0.074738	0.017702	-4.221926	0.0001

R-squared	0.996272	Mean dependent var	10.82587
Adjusted R-squared	0.996090	S.D. dependent var	0.275213
S.E. of regression	0.017208	Akaike info criterion	-5.221140
Sum squared resid	0.012141	Schwarz criterion	-5.099490
Log likelihood	117.8651	Hannan-Quinn criter.	-5.176026
Durbin-Watson stat	1.918446		

Dependent Variable: LOG(ENFLASYON)

Method: Least Squares

Date: 12/05/13 Time: 05:26

Sample (adjusted): 2002Q2 2013Q1

Included observations: 44 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
LOG(KREDİ KARTI)	-0.057036	0.013351	-4.271963	0.0001
LOG(M2)	0.083990	0.025598	3.281119	0.0021
LOG(ENFLASYON(-1))	0.958437	0.018750	51.11616	0.0000

R-squared	0.996350	Mean dependent var	10.82587
Adjusted R-squared	0.996172	S.D. dependent var	0.275213
S.E. of regression	0.017028	Akaike info criterion	-5.242144
Sum squared resid	0.011888	Schwarz criterion	-5.120495
Log likelihood	118.3272	Hannan-Quinn criter.	-5.197031
Durbin-Watson stat	1.636621		

Vector Autoregression Estimates

Date: 11/19/13 Time: 01:09

Sample (adjusted): 2003Q1 2013Q1

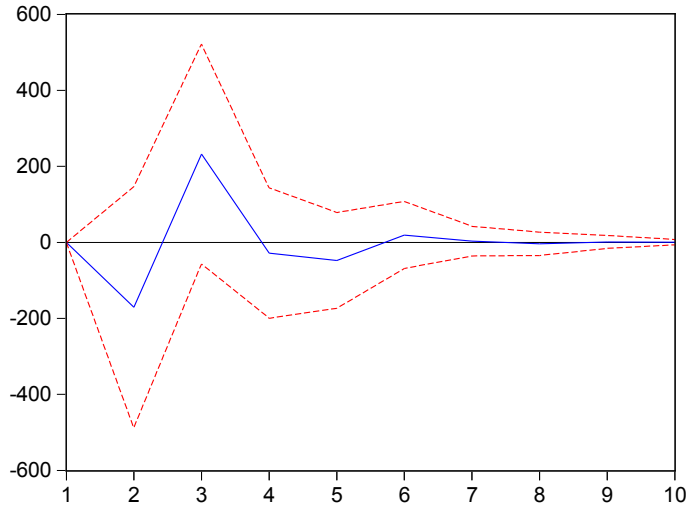
Included observations: 41 after adjustments

Standard errors in () & t-statistics in []

	ENFLASYON	KREDİ KARTI
ENFLASYON(-1)	0.394045 (0.16650) [2.36661]	0.280713 (0.53465) [0.52504]
ENFLASYON(-2)	-0.192068 (0.16678) [-1.15161]	0.806046 (0.53555) [1.50508]
KREDİ KARTI(-1)	-0.054498 (0.05030) [-1.08352]	-0.713545 (0.16151) [-4.41799]
KREDİ KARTI(-2)	0.056805 (0.05317) [1.06842]	-0.341056 (0.17073) [-1.99767]
C	848.4241 (345.321) [2.45691]	-1181.599 (1108.86) [-1.06560]
M2	0.004333 (0.01509) [0.28705]	-0.003024 (0.04847) [-0.06240]

	ENFLASYON	KREDİ KARTI
R-squared	0.216943	0.379962
Adj. R-squared	0.105077	0.291385
Sum sq. resids	33462356	3.45E+08
S.E. equation	977.7869	3139.769
F-statistic	1.939321	4.289622
Log likelihood	-337.2299	-385.0610
Akaike AIC	16.74292	19.07614
Schwarz SC	16.99369	19.32691
Mean dependent	1150.938	-9.490244
S.D. dependent	1033.598	3729.859
Determinant resid covariance (dof adj.)		9.37E+12
Determinant resid covariance		6.83E+12
Log likelihood		-722.1656
Akaike information criterion		35.81295
Schwarz criterion		36.31449

Response of DITO to Cholesky
One S.D. DDKBKM Innovation

Variance Decomposition of ENFLASYON:			
Period	S.E.	ENFLASYON	KREDİ KARTI
1	977.7869	100.0000	0.000000
2	1069.620	97.45645	2.543546
3	1096.739	93.09377	6.906231
4	1103.062	93.10534	6.894662
5	1104.344	92.93468	7.065318
6	1104.646	92.90851	7.091489
7	1104.672	92.90814	7.091862
8	1104.679	92.90691	7.093092
9	1104.680	92.90686	7.093140
10	1104.680	92.90685	7.093148
Variance Decomposition of KREDİ KARTI:			
Period	S.E.	ENFLASYON	KREDİ KARTI
1	3139.769	0.609167	99.39083
2	3879.267	1.740716	98.25928
3	3964.470	4.463494	95.53651
4	3992.933	5.060169	94.93983
5	4000.538	5.083452	94.91655
6	4001.431	5.125122	94.87488
7	4001.625	5.125013	94.87499
8	4001.668	5.125655	94.87434
9	4001.671	5.125784	94.87422
10	4001.672	5.125781	94.87422
Cholesky Ordering: ENFLASYON KREDİ KARTI			

KREDİ KARTI HARCAMALARININ KAYITDIŞI EKONOMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Kayıt dışı ekonomi, gelir getirecek bir şekilde mal ve hizmet üretiminin, geleneksel ölçüm yöntemleri ile tespit edilemeyen, dolayısıyla kayıt altına alınıp denetlenemeyen, gelir kazancı yarattığı halde vergilendirilemeyen her türlü faaliyet olarak tanımlanmaktadır. Kayıt dışı ekonominin bireysel yararları bulunmaktadır. Yani kişilere belirli bir gelir kazandırır, üretim süreci içerisinde yer almasını sağlar, daha düşük maliyetle üretim yapılmasına olanak sağlar. Ancak kayıt dışı ekonomi, bireysel refahı artırıyor olmasına rağmen ulusal ekonomi açısından önemli sakıncaları bulunmaktadır. Kayıt dışı faaliyetlerinin ekonomi üzerinde yarattığı en önemli yük vergi kaybı yaratmasıdır. Bunun yanında denetlenemediği için rekabeti bozucu etkiler de doğurabilmektedir. Kayıt dışı ekonomi vergilendirilemediği için sosyal ve ekonomik adaleti zaafa uğratmakta ve haksız durumlar yaratmaktadır.

Ülkemizde, satış belgesi düzenleme usulleri vergilemenin de temelini oluşturmaktadır. Satış sırasında devlet adına vergi alan işletmeler bu satışları belgelemedikleri sürece, ödenen vergiler devlete gitmemekte ve işletmelerde haksız kazanç olarak kalmaktadır. Bu yüzden işletmelerin yaptığı satışları veya elde ettikleri gelirleri belgelendirmeleri vergilendirmenin de kaynağını oluşturmaktadır. Ülkemizde satış işlemlerinde kart kabulü, satışın belgelendirilip belgelendirilmediğinin takibini oldukça kolaylaştırmaktadır. 2013 yılında yürürlüğe giren bir uygulama ile mobil pos cihazları yerinde ödeme hizmetlerinde yazarkasalar ile bütünleşmiş bir şekilde çalışarak, kredi kartlı ödemelerde ödeme slipi ile birlikte mecburi olarak alışveriş fişini de yazmaktadır. Bu uygulamanın 2016 yılında tüm kartlı ödemelerde uygulanmaya başlanacağı düşünüldüğünde kartlı ödeme sistemlerinin kayıt dışı ekonominin azaltılmasında çok büyük katkıları olacağı aşîkârdır. Bu yüzden kredi kartı kullanımının yaygınlaşması vergi kaçak ve kayıplarının takibini ve tahsilini kolaylaştırdığı gibi, kayıt dışı ekonominin oluşumunu da engelleyecektir.

Hane halklarının temel tüketim malları harcamalarının %37,5'inin kredi kartı veya banka kartları aracılığıyla yapıldığı düşünüldüğünde ve kredi kartı kullanımının yarattığı kolaylıkların işletmelerin pazar genişlemede ve gelir artırımında önemli payları olduğu dikkate alınırsa kartlı ödeme sistemleri kayıt dışına yönelik faaliyetleri engelleyecektir. Kartlı ödeme sistemlerinin kullanıldığı alışverişlerde belge düzeninin takibinin oldukça kolay yapılabilmesi kayıt dışını azaltırken, kartlı ödeme sistemlerinin aracı olduğu talepten istifade edebilmek için firmaları da kayıt altına girmeye zorlayacaktır. Türkiye'de resmi rakamlara göre kayıt dışı ekonomi GS-YİH'nın %30 ila %40'ı arasında seyretmektedir. (Maliye Bakanlığı'na göre bu oran %32,1¹ iken TÜİK'e göre kayıt dışı ekonominin oranı %36,3'dür²) Literatürde "nakit ekonomisi" olarak geçen kayıt dışı ekonominin en önemli özelliği bu piyasada işlemlerin nakit para ile yapılıyor olmasıdır. Ekonomide nakit paranın takibinin zor olması kayıt dışı ekonomi ile mücadeleyi de zorlaştırmaktadır. Bu yüzden kartlı ödeme sistemlerinin yaygınlaşması kayıt dışı ekonomi ile mücadelede kullanılabilecek en etkili yoldur.

Kartlı ödeme sistemlerinin sadece nihai mal ve hizmetlerin satışı aşamasında değil, üretim tedarik zincirinde de yaygınlaşması kayıt dışının azaltılmasında beklî de en önemli adımdır. Çünkü kayıt dışı ekonominin varlığı kayıt dışı üretim ile başlamaktadır. Kartlı ödeme sistemleri üretimde taraf

¹ GİB (2008) Kayıt Dışı Ekonomi İle Mücadele Stratejisi Eylem Planı 2008-2010, Ankara.

² TÜİK (2014) Hane Halkı İşgücü İstatistikleri Ekim 2013, Haber Bülteni No:16003, Ankara.

olanları belge düzenine uymaya zorlamaktadır. Üretimin ilk aşamasında belgelenmesi sonraki tedarik aşamalarında da belge düzeninin devamlılığını gerektireceği için kayıt dışılık azalacaktır. Kayıt altına alınan her üretim aşaması vergi gelirlerini artıracaktır. Vergi gelirlerindeki artış kamunun mali piyasalardaki baskısını azaltacak ve faizlerin düşmesine yardımcı olacaktır. Faizlerdeki azalış yatırımları artıracak ve üretim artışı sağlanacaktır.

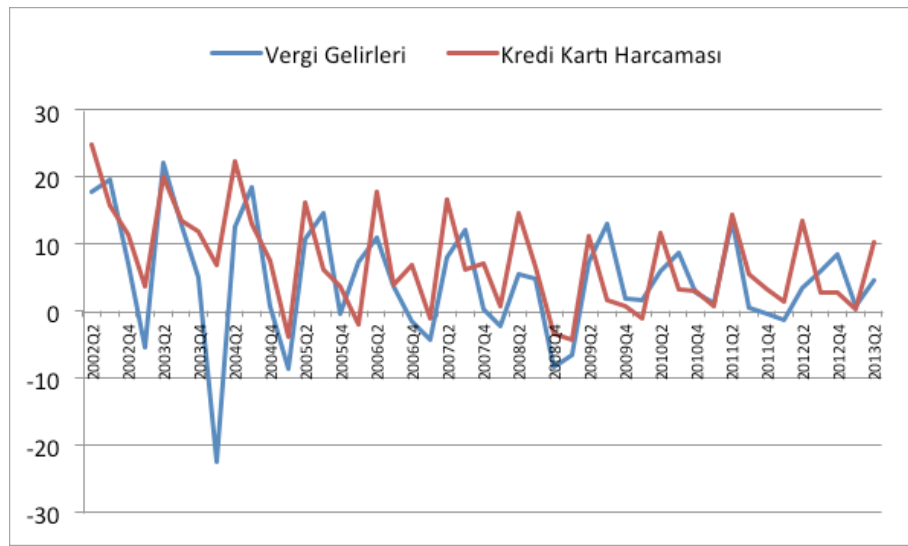
Vergi gelirlerinin çok önemli bir kısmı dolaylı vergilerden oluşmaktadır. Satış sırasında alınan vergilerin tahakkuk edebilmesi için satış işleminin belgelenmesi gerekmektedir. Ülkemizde vergi iadesi uygulamasının kaldırılması sonucunda tüketicilerin satıcıdan belge isteme refleksi sadece bilinç düzeyine indirilmiş, vergi bilinci gelişmiş tüketiciler dışında satıcıdan belge isteyen tüketici neredeyse kalmamıştır. Özellikle 2007 yılından itibaren kaldırılan vergi iadesi uygulaması ile belge almak tüketiciler için direkt fayda sağlamadığı için daha az tercih edilir olmuştur. Kartlı ödeme sistemlerinin gelişimi belge düzeninin devamlılığını sağlamaya yardımcı olacaktır. Bunun yanında bazen uygulamada kanun dışı belge düzenine de rastlanılmaktadır. “Naylon Fatura” olarak nitelendirilen gerçek dışı belge düzeninde belgeyi alan ve veren müteselsilen sorumlu olmaktadır. Eğer kişi sahte belgeyi kartlı ödeme sistemleri ile almışsa bu sorumluluktan kurtulabilmektedir.

Kartlı ödeme sistemlerinin kayıt dışı ekonomi üzerindeki etkilerini 2010 yılında yaptığımız çalışmada ele almaya çalışmıştık. Kayıt dışı ekonominin ölçülmesi literatürde üzerinde anlaşılmış bir konu değildir. Bu yüzden kayıt dışı ekonomideki değişimi temsilen vergi gelirleri kullanılmıştır. Vergi gelirlerindeki artışın kayıt dışılığın azalması olarak yorumlandığı 2010 yılında yapılan çalışmada 2002-2008 yılları arasındaki üç aylık veriler kullanılmıştı. Bu çalışmada kartlı ödeme sistemlerinin kullanımının %1 oranında artması sonucunda vergi gelirlerinin %0,5 oranında arttığı sonucuna ulaşılmıştı. Ayrıca aynı çalışmada kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasında 6 aylık bir gecikme olduğu sonucuna ulaşılmıştı. 1.000 TL’lik nakit ödeme yerine kartlı ödeme sisteminin kullanılması vergi gelirlerini 20 TL artırdığı sonucuna ulaşılmıştı. Çalışmada kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasındaki etkileşim etki tepki fonksiyonları ile de test edilmişti. Buna göre kredi kartı harcamalarındaki bir standart sapma boyutunda meydana gelecek bir şok artış sonucunda vergi gelirleri 2,5 yıl boyunca artmaktadır.

2010 yılında yaptığımız çalışmanın sonuçlarının takip edilebilmesi için kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkiyi yeni veri seti

ile yani 2002-2013 yılları arasında üç aylık verilerle test ettik. Aslında kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasındaki pozitif yönlü ilişki bu iki büyüklüğün değişim yüzdeleri ile takip edildiğinde de açıkça görünmektedir. Aşağıdaki şekilde kredi kartı harcamaları ve vergi gelirlerindeki üç aylık büyüme oranları gösterilmektedir. Hem kredi kartı harcamalarında hem de vergi gelirlerinde dönemsel bir etki görünmektedir. Kredi kartı harcamaları ikinci çeyrekte maksimum oranda büyürken, vergi gelirlerindeki en hızlı yükseliş üçüncü çeyrekte ortaya çıkmaktadır. Yani büyüme konusunda ilk önce kredi kartı harcamaları artmakta, sonra vergi gelirlerinde artış yaşanmaktadır.

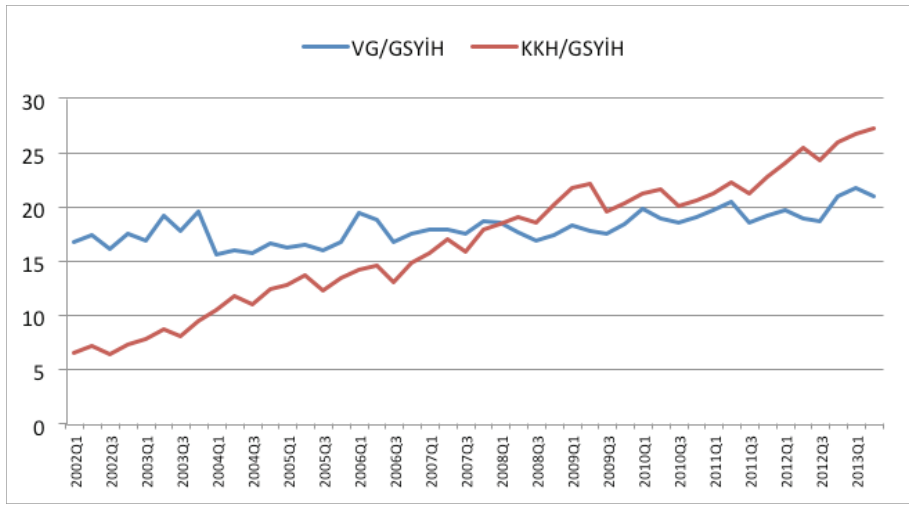
Şekil 1: Kredi Kartı Harcamaları ve Vergi Gelirlerindeki Yüzde Değişim (%)

Kaynak: TCMB, EVDS

Yıl içerisinde kredi kartları harcaması, vergi gelirlerinden daha önce maksimum noktasına ulaşsa da her iki seri de yıl içerisinde aynı çeyrekte en düşük seviyesine ulaşmaktadır. İki seri arasındaki gecikme farkı üretim ve enflasyonla kredi kartı harcamaları arasındaki gecikme yapısına uygun görünmektedir. Kredi kartı harcaması diğer büyüklükleri önceleyen bir seriyi izlemektedir.

Şekil 2: Kredi Kartı Harcamaları ve Vergi Gelirlerinin GSYİH İçindeki Payları

Kaynak: TCMB, EVDS

Kredi kartları harcamalarının GSYİH içindeki payı ile vergi gelirlerinin GSYİH içindeki paylarını incelediğimizde de her iki serinin dönem içerisinde arttığını, ancak kredi kartı harcamalarındaki artışın daha hızlı seyrettiğini görmekteyiz. Söz konusu dönem içerisinde GSYİH'nın vergilendirilmesi konusunda ciddi bir değişiklik olmadığı düşünülürse vergi gelirlerinin GSYİH içindeki payının artışında kredi kartı harcamalarının da payı olduğu düşünülebilir. Bunu test edebilmek için kredi kartı harcamaları ile vergi gelirleri arasındaki ilişkinin regresyon analizi de yapılmıştır.

İlk önce vergi gelirleri ile kredi kartı harcamaları arasındaki ilişki doğrudan en küçük kareler yöntemi ile test edilmiştir. Buna göre kredi kartı harcamaları 1 TL arttığında vergi gelirleri 0,66 TL artmaktadır. Vergi gelirlerinde sezonluk bir etkinin olduğu düşünülürse modele vergi gelirlerini önceki değerlerini dahil ettiğimizde tahmin gücümüz bir miktar daha artmaktadır. Buna göre kredi kartı harcamalarında 1 TL'lik bir artış vergi gelirlerini 0,31 TL artırmaktadır. Bu sonuçtan şunu anlıyoruz ki vergi gelirlerindeki kendi trendinden kaynaklanan artışın etkisi 0,35 TL'dir.

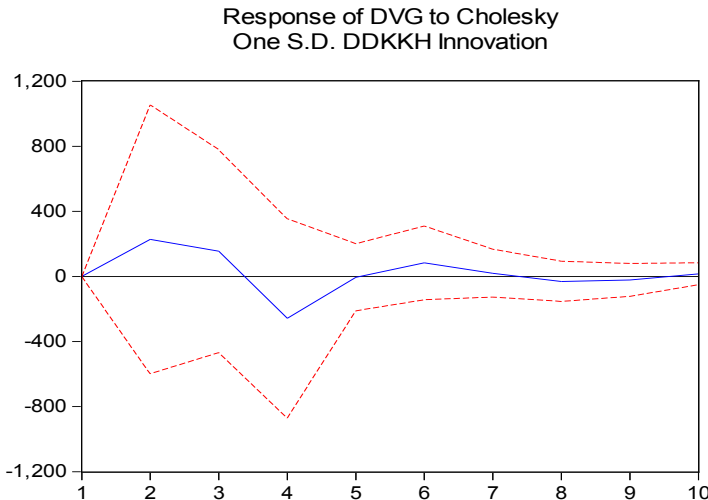
Ancak daha önce de söylediğimiz gibi her iki seride de mevsimsellik etkileri bulunmaktadır. Yine her iki seride de birim kök bulunmaktadır. Bu yüzden vergi gelirleri birinci düzeyde, kredi kartı harcamaları da ikinci düzeyde durağan hale getirilerek en küçük kareler tahmin yöntemi kullanılmıştır. Bu analiz sonuçlarına göre kredi kartı harcamalarındaki 1 TL'lik bir artış vergi gelirlerini 0,19 TL artırmaktadır. Bu analiz kredi kartı harcamala-

rından kaynaklanan vergi matrahı artışına yakın görünmektedir. Yani satış işlemlerinde ortalama KDV oranı veya gelir vergisi ortalamasına yakındır. Yani bu harcamayı kredi kartı ile değil de nakit para ile yapsaydık da aynı vergi artışı ortaya çıkabilirdi. Ancak nakit para ile yapılan satışların belgelendirilmesinde kayıp ve kaçak oluşmaktadır. Dolayısıyla 1 TL'lik bir nakit satışın tamamı belgelendirilirse vergi gelirlerindeki artış 0,19 TL olacaktır. Ancak nakit harcamaların tamamı belgelendirilmemektedir. Dolayısıyla 1 TL'lik nakit ile yapılan alışverişten elde edilen vergi geliri muhtemelen daha düşük olacaktır.

Doğrudan kredi kartı harcaması nedeniyle vergi gelirlerinde meydana gelen değişimi görebilmek için kredi kartı harcamalarının GSYİH içindeki payındaki bir değişimin vergi gelirlerinin GSYİH içindeki payını nasıl değiştireceğini görmek açıklayıcı olacaktır. Bu çerçevede yapılan analiz sonucunda kredi kartı harcamalarının GSYİH içindeki payının %1 artması sonucunda vergi gelirlerinin GSYİH içindeki payı % 0,16 oranında artmaktadır. Verileri durağanlaştırarak regresyona dahil ettiğimizde ise kredi kartı harcamalarının GSYİH içindeki payının %1 artması sonucunda vergi gelirlerinin GSYİH içindeki payının % 0,39 oranında arttığı sonucuna ulaştık.

Vergi gelirleri ile kredi kartı harcamaları arasında dönemler arasındaki ilişkinin ortaya konabilmesi için çalışmamızda VAR analizi de yapılmıştır. Buna göre vergi gelirleri ile kredi kartı harcamaları arasında 6 aylık gecikme olduğu görülmüştür.

Şekil 3: Kredi Kartı Harcaması ve Vergi Geliri Etki Tepki Fonksiyonu

Etki-tepki fonksiyonu çerçevesinde ise kredi kartı harcamalarında şok bir artış sonucunda vergi gelirleri iki yıl içinde %12 oranında artmaktadır. Ayrıca kredi kartı harcamalarında meydana gelecek şok bir artışın sonucunda vergi gelirleri ilk üç dönemde yani 9 aylık bir süreçte sürekli olarak artmaktadır.

Tablo 1: Vergi Gelirlerinin Varyans Ayrıştırması (%)

Period	S.E.	VERGİ GELİRİ (DURAĞAN)	KREDİ KARTI (DURAĞAN)
1	2458.509	100.0000	0.000000
2	2474.306	99.15411	0.845885
3	2680.741	98.94437	1.055630
4	2710.375	98.06418	1.935819
5	2752.837	98.12302	1.876984
6	2762.831	98.04558	1.954416
7	2771.201	98.05232	1.947681
8	2774.434	98.04467	1.955334
9	2775.771	98.04047	1.959526
10	2776.866	98.03855	1.961452

Varyans ayrıştırması analizine göre ise, vergi gelirlerinde meydana gelecek değişimlerin yaklaşık %1'i kredi kartı harcamalarından kaynaklanmaktadır.

EKLER

Dependent Variable: VERGİ GELİRİ

Method: Least Squares

Date: 12/13/13 Time: 04:58

Sample: 2002Q1 2013Q2

Included observations: 46

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	13136.37	724.1488	18.14043	0.0000
KREDİ KARTI	0.661734	0.014452	45.78957	0.0000
R-squared	0.979446	Mean dependent var		40721.72
Adjusted R-squared	0.978979	S.D. dependent var		18796.74
S.E. of regression	2725.289	Akaike info criterion		18.70104
Sum squared resid	3.27E+08	Schwarz criterion		18.78055
Log likelihood	-428.1239	Hannan-Quinn criter.		18.73082
F-statistic	2096.685	Durbin-Watson stat		0.663348
Prob(F-statistic)	0.000000			

Dependent Variable: VERGİ GELİRİ

Method: Least Squares

Date: 12/13/13 Time: 04:47

Sample (adjusted): 2002Q2 2013Q2

Included observations: 45 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	6520.387	1480.650	4.403732	0.0001
KREDİ KARTI	0.311132	0.068899	4.515771	0.0001
VERGİ GELİRİ(-1)	0.542855	0.106707	5.087330	0.0000

R-squared	0.987438	Mean dependent var	41366.74
Adjusted R-squared	0.986840	S.D. dependent var	18487.14
S.E. of regression	2120.767	Akaike info criterion	18.22128
Sum squared resid	1.89E+08	Schwarz criterion	18.34173
Log likelihood	-406.9789	Hannan-Quinn criter.	18.26618
F-statistic	1650.769	Durbin-Watson stat	1.406264
Prob(F-statistic)	0.000000		

Dependent Variable: VG/GSYİH

Method: Least Squares

Date: 12/13/13 Time: 05:00

Sample: 2002Q1 2013Q2

Included observations: 46

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.154175	0.004838	31.86631	0.0000
KKH/GSYİH	0.166495	0.027144	6.133867	0.0000

R-squared	0.460945	Mean dependent var	0.182157
Adjusted R-squared	0.448694	S.D. dependent var	0.014722
S.E. of regression	0.010931	Akaike info criterion	-6.151904
Sum squared resid	0.005258	Schwarz criterion	-6.072398
Log likelihood	143.4938	Hannan-Quinn criter.	-6.122121
F-statistic	37.62432	Durbin-Watson stat	1.084471
Prob(F-statistic)	0.000000		

Dependent Variable: VG/GSYİH

Method: Least Squares

Date: 12/13/13 Time: 05:01

Sample (adjusted): 2002Q2 2013Q2

Included observations: 45 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	0.093198	0.022191	4.199736	0.0001
KKH/GSYİH	0.109429	0.033832	3.234507	0.0024
VG/GSYİH(-1)	0.389062	0.139318	2.792623	0.0078

R-squared	0.537092	Mean dependent var	0.182463
Adjusted R-squared	0.515049	S.D. dependent var	0.014740
S.E. of regression	0.010264	Akaike info criterion	-6.255929
Sum squared resid	0.004425	Schwarz criterion	-6.135485
Log likelihood	143.7584	Hannan-Quinn criter.	-6.211028
F-statistic	24.36540	Durbin-Watson stat	1.926053
Prob(F-statistic)	0.000000		

Dependent Variable: VG/GSYİH (DURAGAN)

Method: Least Squares

Date: 12/13/13 Time: 05:10

Sample (adjusted): 2002Q3 2013Q2

Included observations: 44 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
KKH/GSYİH (DURAĞAN)	0.390318	0.091479	4.266734	0.0001

R-squared	0.294284	Mean dependent var	0.000813
Adjusted R-squared	0.294284	S.D. dependent var	0.012260
S.E. of regression	0.010300	Akaike info criterion	-6.290960
Sum squared resid	0.004562	Schwarz criterion	-6.250410
Log likelihood	139.4011	Hannan-Quinn criter.	-6.275922
Durbin-Watson stat	2.537723		

Dependent Variable: VERGİ GELİRİ (DURAĞAN)

Method: Least Squares

Date: 12/13/13 Time: 14:48

Sample (adjusted): 2002Q3 2013Q2

Included observations: 44 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	1186.209	400.8634	2.959134	0.0051
KREDİ KARTI (DURAĞAN)	0.299247	0.110910	2.698111	0.0101
GSYİH (DURAĞAN)(-1)	0.043418	0.023579	1.841358	0.0728

R-squared	0.155829	Mean dependent var	1527.644
Adjusted R-squared	0.114650	S.D. dependent var	2574.088
S.E. of regression	2422.038	Akaike info criterion	18.48835
Sum squared resid	2.41E+08	Schwarz criterion	18.61000
Log likelihood	-403.7437	Hannan-Quinn criter.	18.53347
F-statistic	3.784180	Durbin-Watson stat	1.916838
Prob(F-statistic)	0.031033		

Vector Autoregression Estimates

Date: 12/13/13 Time: 05:07

Sample (adjusted): 2003Q1 2013Q2

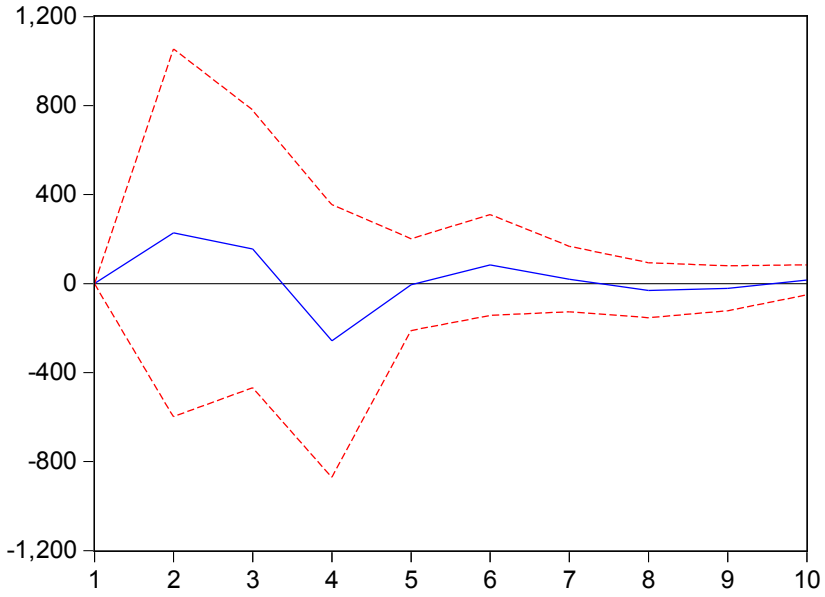
Included observations: 42 after adjustments

Standard errors in () & t-statistics in []

	VERGİ GELİRİ (DURAĞAN)	KREDİ KARTI (DURAĞAN)
VERGİ GELİRİ (DURAĞAN)(-1)	0.011385 (0.17637) [0.06455]	-0.310784 (0.22705) [-1.36881]
VERGİ GELİRİ (DURAĞAN)(-2)	-0.426117 (0.17008) [-2.50534]	-0.420895 (0.21896) [-1.92227]

	VERGİ GELİRİ (DURAĞAN)	KREDİ KARTI (DURAĞAN)
KREDİ KARTI (DURAGAN)(-1)	0.083392	-0.712010
	(0.15113)	(0.19456)
	[0.55179]	[-3.65965]
KREDİ KARTI (DURAGAN)(-2)	0.115285	-0.210245
	(0.13572)	(0.17472)
	[0.84940]	[-1.20330]
C	2128.093	1298.365
	(494.513)	(636.611)
	[4.30341]	[2.03949]
R-squared	0.210826	0.425775
Adj. R-squared	0.125509	0.363696
Sum sq. resids	2.24E+08	3.71E+08
S.E. equation	2458.509	3164.959
F-statistic	2.471109	6.858663
Log likelihood	-384.8407	-395.4492
Akaike AIC	18.56384	19.06901
Schwarz SC	18.77071	19.27588
Mean dependent	1508.324	217.8076
S.D. dependent	2629.021	3967.673
Determinant resid covariance (dof adj.)		4.50E+13
Determinant resid covariance		3.49E+13
Log likelihood		-774.0637
Akaike information criterion		37.33637
Schwarz criterion		37.75010

Response of DVG to Cholesky
One S.D. DDKKH Innovation

Period	S.E.	VERGİ GELİRİ (DURAĞAN)	KREDİ KARTI (DURAĞAN)
1	2458.509	100.0000	0.000000
2	2474.306	99.15411	0.845885
3	2680.741	98.94437	1.055630
4	2710.375	98.06418	1.935819
5	2752.837	98.12302	1.876984
6	2762.831	98.04558	1.954416
7	2771.201	98.05232	1.947681
8	2774.434	98.04467	1.955334
9	2775.771	98.04047	1.959526
10	2776.866	98.03855	1.961452

Cholesky Ordering: VERGİ GELİRİ (DURAĞAN) KREDİ KARTI (DURAĞAN)

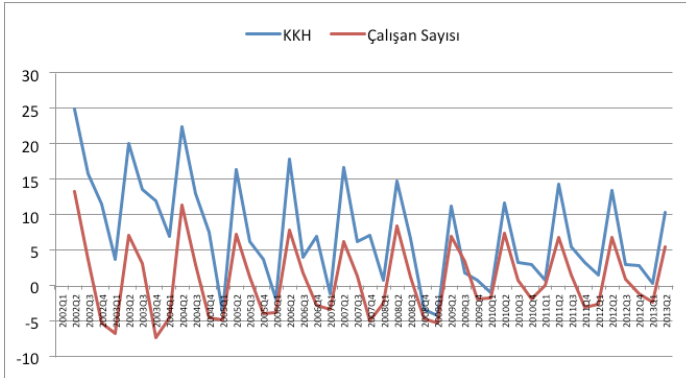
KARTLI ÖDEME SİSTEMLERİNİN İSTİHDAM ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Daha önceki bölümlerde kredi kartı harcamalarındaki artışın GSYİH'yı artırdığını göstermiştik. Bu bölümde kartlı ödeme sistemlerinin istihdam üzerindeki etkisini ölçmeye çalışacağız. Beklentimiz eğer kredi kartı harcamaları üretimi yani GSYİH'yı artırıyorsa, istihdamı da artırıyor olmasıdır. Daha önce de dile getirdiğimiz gibi kredi kartı harcamaları genellikle nihai tüketim harcaması niteliğindedir. Nihai tüketim harcamalarındaki artış talep artışı anlamına gelmektedir. Talep artışı eğer üretim kısıtları yoksa üretimi ve dolayısıyla istihdamı artıracaktır. Talep artışının enflasyonist etkileri, talep artışı karşısında üretimin artırılmaması sonucunda oluşur. Üretimin artışının sağlanabilmesi eksik kapasitede çalışılmıyor ise istihdam artışına bağlıdır. Dolayısıyla kredi kartı harcamalarının üretim üzerindeki etkisi, istihdam yaratabilme kabiliyetine bağlıdır.

Aslında kredi kartı harcamalarının istihdam üzerindeki en önemli etkisi istikrarlı bir talep yaratmasıdır. İstikrarlı talep, GSYİH'daki dalgalanmaları azaltacaktır. Bu yüzden ekonomide friksiyonel veya konjonktürel işsizlik azalacaktır. Kredi kartı, kişilerin cari gelirine göre değil, daha istikrarlı olan uzun dönem sürekli gelirlerine göre tüketim harcamasında bulunmalarını sağlar. Daha istikrarlı bir talep oluşturduğu için sürekli gelir GSYİH'daki konjonktürel dalgalanmaları azaltır. GSYİH artarken kredi kartı harcamaları da artar ancak GSYİH düşerken, kredi kartı harcamalarındaki azalma nispeten daha yavaş olur. Bu anlamda kredi kartı, ekonomide otomatik stabilizatör olarak görev yapmaktadır. Üretim azalmalarına karşı ekonomide bir direnç noktası olan kredi kartı, GSYİH'nın yavaşlama dönemlerinde, istihdamın azalmasını da engellemektedir. Ancak, GSYİH'nın genişlediği dönemlerde, dönemi önceleyerek, üretim artışlarının etkisini ileri yansıtmakta ve istihdam artışlarını desteklemektedir.

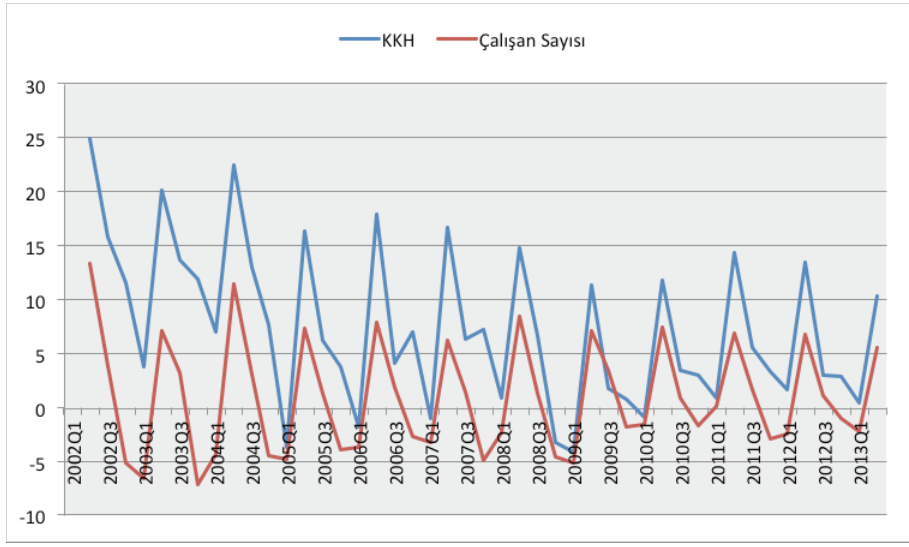
Şekil 1 incelendiğinde görülecektir ki her iki serinin yüzde değişimlerinde mevsimsel etkiler söz konusudur. Her iki seri de aynı dönemde artmakta ve azalmaktadır. Yani kredi kartı harcamaları ile çalışan sayısı her yılın ilk çeyreğinde en düşük büyümesini gerçekleştirirken yine her iki seri de yılın ikinci çeyreğinde en yüksek büyüme oranına sahip olmaktadır. Ancak yine grafikten görülebilmektedir ki büyümenin arttığı çeyrekte kredi kartı harcaması büyümesi, istihdamın büyümesinden daha hızlıdır. Büyümenin yavaşladığı dönemde ise artış hızındaki azalma istihdam serisinde daha yüksektir. 2002-2013 yılları arasında büyümenin arttığı ikinci çeyrekte kredi kartı harcamalarının yüzde artışı, istihdamın yüzde artışından ortalama 8.3 puan daha büyükken, büyümenin yavaşladığı birinci çeyreklerde istihdamdaki büyüme, kredi kartı harcamaları büyümesinden 3.5 puan daha azdır.

Şekil 1: Kredi Kartı Harcamaları ve Çalışan Kişi Sayısında Yüzde Değişim (%)

Kaynak: TCMB, EVDS

Şekil 2: Kredi Kartı Harcamaları ve Çalışan Kişi Sayısında Yüzde Değişim Farkları

2013 yılında toplam kredi kartı harcamalarının yaklaşık %16'sı market alışverişlerinde, %12'si akaryakıt, %10'u giyim, %8'i elektronik ve %7'si de gıda alışverişlerinde kullanılmıştır. Bu verilere göre toplam kredi kartı harcamalarının yaklaşık %50'si emek yoğun üretim tekniklerinin yaygın olduğu imalat sanayine ya da hizmetler sektörüne talep yaratmaktadır. Bu da kredi kartı harcamalarının istikrarlı seyretmesinin istihdam yaratılmasında önemli bir rol oynayacağı anlamına gelmektedir.

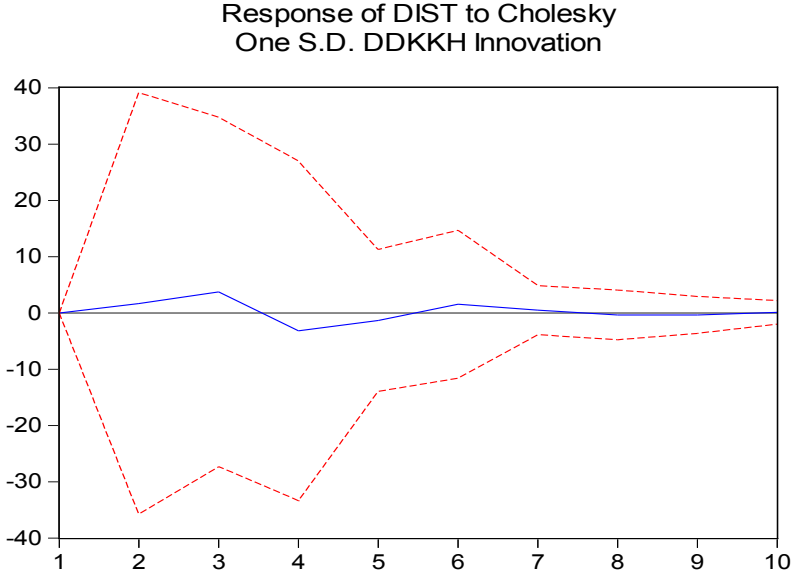
Çalışmada kredi kartı harcamaları ile istihdam arasında nedensellik ilişkisi araştırılmıştır. Bu iki değişkenden hangisinin diğerini belirlediğine yönelik bu araştırmayı Granger nedensellik testi ile gerçekleştirdik. Bu analize göre kredi kartı harcamaları 6 ay içinde (2 dönem) istihdamı etkilerken, istihdamın kredi kartı harcamalarını etkileme gücü bulunmamaktadır.

Kredi kartı harcamaları ile istihdam arasındaki yapısal ilişkiyi gözlemleyebilmek için basit doğrusal model kullanılmıştır. Bu basit doğrusal modelin regresyon analizi sonucunda da kredi kartı harcamalarındaki %1'lik bir artışın istihdamı 5.954 kişi arttırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kredi kartı harcamaları ve istihdam arasındaki ilişki VAR analizi ile de test edilmiştir. Bu analizde doğru sonuçlar elde edilebilmesi için serilerin durağan olması gerekmektedir. Bu yüzden kredi kartı harcamaları ve istihdam verileri durağan oldukları düzeyde (istihdam birinci fark kredi kartı harcamaları ise ikinci farklarda durağanlaşmaktadır) modele dahil edilmiştir.

lerdir. Buna göre kredi kartı harcamaları ile istihdam arasında 2 dönemlik yani 6 aylık bir gecikme ile etkileşim olmaktadır.

Şekil 3: Kredi Kartı Harcamaları ve İstihdam Arasında Etki Tepki Fonksiyonu

Kredi kartı harcamalarında meydana gelecek şok artışlara istihdamın vereceği tepkiler etki-tepki fonksiyonu aracılığıyla ölçülmüştür. Buna göre kredi kartı harcamalarında bir standart sapma kadar şok bir artış yaşandığında bu artışın istihdam üzerindeki etkisi yaklaşık 2,5 yıl sürmektedir. Etkisi küçük olsa da 2. yılın sonunda dahi etki pozitifdir. Yani istihdamı artırıcı niteliktedir.

Tablo 1: İstihdamın Varyans Ayrıştırması

Period	S.E.	İstihdam	Kredi Kartı Harcaması
1	108.3440	100.0000	0.000000
2	109.9100	99.97665	0.023350
3	120.6966	99.88591	0.114090
4	122.1909	99.82026	0.179737
5	124.0829	99.81420	0.185801
6	124.8243	99.80149	0.198514

7	125.1141	99.80100	0.198999
8	125.3877	99.80092	0.199080
9	125.4191	99.80016	0.199836
10	125.5045	99.80040	0.199603

İstihdamda meydana gelen değişimlerin ne kadarının kredi kartı harcamalarından kaynaklandığını bulabilmek için varyans ayrıştırması analizi kullanılmıştır. Buna göre ilk üç ayda istihdamda meydana gelen değişimlerde kredi kartı harcamalarının etkisi bulunmazken, kredi kartlarının etkisi ikinci üç ayda ortaya çıkmaktadır. İkinci üç ayda kredi kartlarının istihdam değişimelerindeki etkisi sadece %0,02'dir. Kredi kartlarının istihdamdaki değişimlerdeki etkisi 2,5 yıllık bir dönemde %1'i bile bulamamaktadır. Dolayısıyla kredi kartlarının istihdamı etkileme gücü zayıf görünmektedir. Bunun yanında kredi kartlarının istihdam üzerindeki etkisi zayıf olsa da pozitifdir.

EKLER

Pairwise Granger Causality Tests

Sample: 2002Q1 2013Q2

Lags: 2

Null Hypothesis:	Obs	F-Statistic	Prob.
KKH does not Granger Cause İstihdam	44	4.14083	0.0234
İstihdam does not Granger Cause KKH		0.11462	0.8920

Dependent Variable: İSTİHDAM

Method: Least Squares

Sample (adjusted): 2002Q2 2013Q2

Included observations: 45 after adjustments

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	1028.027	392.5460	2.618869	0.0123
KREDİ KARTI (% DEĞİŞİM)	5.954422	2.330010	2.555535	0.0144
GSYİH	0.001225	0.000344	3.559964	0.0010
İSTİHDAM(-1)	0.673073	0.111153	6.055374	0.0000

R-squared	0.884907	Mean dependent var	4057.356
Adjusted R-squared	0.876486	S.D. dependent var	284.2307
S.E. of regression	99.89175	Akaike info criterion	12.13074
Sum squared resid	409112.8	Schwarz criterion	12.29133
Log likelihood	-268.9416	Hannan-Quinn criter.	12.19061
F-statistic	105.0780	Durbin-Watson stat	1.467484
Prob(F-statistic)	0.000000		

Vector Autoregression Estimates

Sample (adjusted): 2003Q1 2013Q2

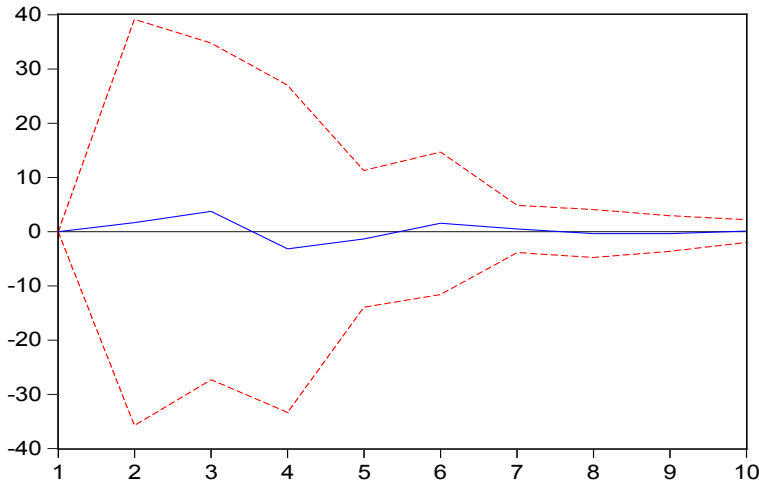
Included observations: 42 after adjustments

Standard errors in () & t-statistics in []

	İSTİHDAM	KKH
İSTİHDAM(-1)	0.165321 (0.15323) [1.07889]	-2.481415 (4.85907) [-0.51068]
İSTİHDAM(-2)	-0.495317 (0.15419) [-3.21241]	-4.539721 (4.88940) [-0.92848]
KKH(-1)	0.000510 (0.00568) [0.08976]	-0.713410 (0.18017) [-3.95956]
KKH(-2)	0.001408 (0.00551) [0.25546]	-0.312138 (0.17472) [-1.78647]
C	-1.603831 (37.7479) [-0.04249]	-112.9188 (1197.00) [-0.09433]
@TREND	1.207179 (1.38976) [0.86862]	18.66680 (44.0700) [0.42357]

	İSTİHDAM	KKH
R-squared	0.261407	0.341641
Adj. R-squared	0.158825	0.250202
Sum sq. resids	422583.4	4.25E+08
S.E. equation	108.3440	3435.644
F-statistic	2.548263	3.736276
Log likelihood	-253.1413	-398.3206
Akaike AIC	12.34006	19.25336
Schwarz SC	12.58830	19.50160
Mean dependent	22.95578	217.8076
S.D. dependent	118.1304	3967.673
Determinant resid covariance (dof adj.)		1.27E+11
Determinant resid covariance		9.35E+10
Log likelihood		-649.6822
Akaike information criterion		31.50868
Schwarz criterion		32.00515

Response of DIST to Cholesky
One S.D. DDKKH Innovation

Period	S.E.	İSTİHDAM	KKH
1	108.3440	100.0000	0.000000
2	109.9100	99.97665	0.023350
3	120.6966	99.88591	0.114090
4	122.1909	99.82026	0.179737
5	124.0829	99.81420	0.185801
6	124.8243	99.80149	0.198514
7	125.1141	99.80100	0.198999
8	125.3877	99.80092	0.199080
9	125.4191	99.80016	0.199836
10	125.5045	99.80040	0.199603
Cholesky Ordering: İSTİHDAM KKH			

KARTLI ÖDEME SİSTEMLERİNİN TASARRUFLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

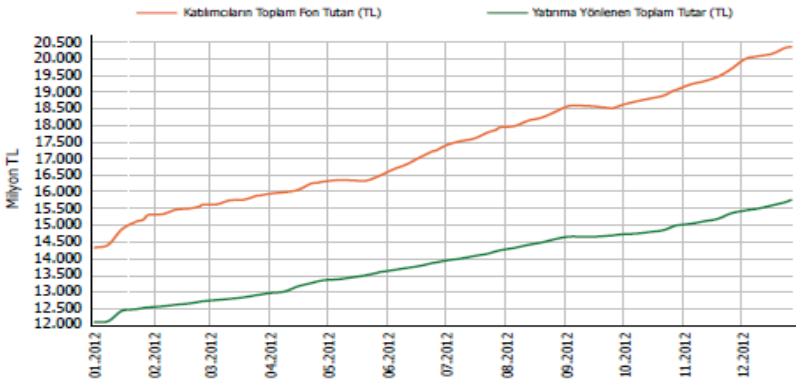
Bu bölümde kredi kartları ile tasarruflar arasındaki etkileşim incelenecektir. Ancak bu etkileşim ampirik analizler kullanmak yerine daha önce yapılan anket sonuçlarının özetlenmesi şeklinde olacaktır. 2011 yılında BKM yayınlarından çıkan “Kartlı Ödeme Sistemlerinin Tasarruf Üzerindeki Etkileri ve Ekonomik Katkıları Raporu” isimli çalışmamızın¹ ilk bölümünün bir özeti yapılacaktır. Yani yeni bir analiz gerçekleştirilmeden 2011 yılında yapılan anketin sonuçları üzerinden değerlendirmeler yapılacaktır. Dolayısıyla burada dile getirilen bulgular 2011 yılında yapılan çalışmanın bulgularıdır ve burada geniş bir özet yapılmaktadır.

¹ Kızılot, Ş; C. Kılıç ve İ. Tokatlıoğlu (2011) “*Kartlı Ödeme Sistemlerinin Tasarruf Üzerindeki Etkileri ve Ekonomik Katkıları Raporu*”, BKM Yayınları, Aralık, İstanbul.

Söz konusu çalışmayı özetlemeden önce bu çalışmada yer almayan başka bir tasarruf eğiliminden bahsetmek yararlı olacaktır. Hane halklarının tasarruf eğilimlerinden bir tanesi de bireysel emeklilik veya yaşam ve sağlık sigortası yaptırmasıdır. Hane halkları bir yandan beklenmedik durumlara hazırlıklı olabilmek gerekse de işgücü piyasasından ayrıldığında tüketim kalıplarını devam ettirebilmek saikleriyle bireysel emeklilik veya diğer sağlık ve yaşam sigortalarına üye olmaktadır. Bu türden davranışlar hane halkları için bir çeşit tasarruf davranışı olarak görülebilmektedir. Bunun yanında sağlık sigortası literatürde bahsedilen türde bir tasarruf niteliği taşımıyor olsa bile bu tür sigortalar nedeni ile oluşturulan fonların finans piyasalarındaki etkisi ödünç verilebilir fonların artması şeklinde olduğundan ülke ekonomisi açısından tasarruf eğilimi olarak algılanabilmektedir.

Özellikle bireysel emeklilik sisteminin kamu politikaları çerçevesinde desteklenmesinden sonra hane halklarının bu sistem içerisinde yer alma hızı oldukça artmıştır. Bireysel emeklilik yatırım fonlarında oluşan bu tasarrufların boyutu 2012 yılı sonu itibarı ile 20,3 milyar TL'sine ulaşmıştır. Yine bu fonların yatırıma dönüşen miktarı 15.5 milyar TL'sine ulaşmıştır.

Şekil 1: Bireysel Emeklilik Fonlarının Yatırıma Dönüşme Tutarları

Kaynak: EGM (2013) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2012, erişim tarihi 11 Nisan 2014.

Bireysel emeklilik sistemlerinde katılımcıların fon grubu tercihlerine bakıldığında ise oluşturulan fonların özellikle iç borcun finansmanında kullanıldığı, dolayısıyla kamunun mali piyasalardaki faiz baskısını azalttığı söylenebilir.

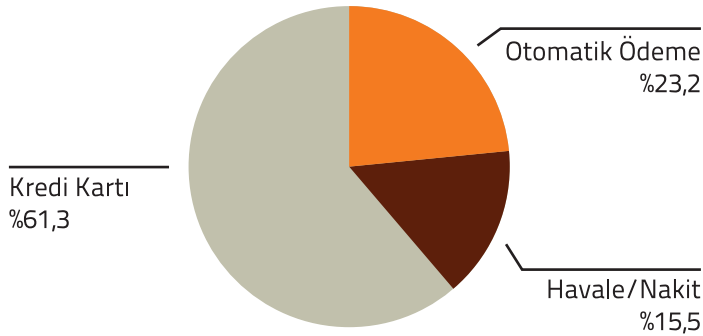
Tablo 1: Sözleşme Türlerine Göre Katılımcıların Fon Grubu Tercihleri (%)

Fon Grubu	Bireysel Sözleşme	Gruba Bağlı Bireysel Sözleşme	İşveren Grup Emeklilik Sertifikası	Toplam
Kamu Borçlanma (TL)	49.60	50.98	46.37	49.80
Likit	8.44	7.96	6.21	8.25
Esnek	29.21	28.07	33.37	29.10
Dengeli	1.61	0.90	0.93	1.42
Hisse Senedi	6.74	8.08	8.03	7.09
Kamu Borçlanma (YP)	4.03	3.44	4.65	3.92
Uluslararası	0.38	0.56	0.44	0.42
TOPLAM	100.00	100.00	100.00	100.00

Kaynak: EGM (2013) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2012, erişim tarihi 11 Nisan 2014.

Bireysel emeklilik sisteminde oluşan fonların finans piyasasına girerek ödünç verilebilir fon arzını artırdığı, özellikle Türkiye'nin tasarruf açığının kapatılmasına önemli bir destek sağladığı aşikârdır. Bireysel emeklilik fonlarının oluşumunda kredi kartı kullanımının yarattığı kolaylıklar da ekonomiye önemli dinamikler oluşturmaktadır. 2012 yılında ödenen başlangıç, ek ve düzenli katkı payları içinde kredi kartı ile yapılan ödemelerin toplam ödemeler içindeki payı %61,3'tür.

Şekil 2: Bireysel Emeklilik Katkı Paylarının Ödeme Enstrümanlarına Göre Dağılımı (%)

Kaynak: EGM (2013) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2012, erişim tarihi 11 Nisan 2014.

İktisadi literatürde hangi davranışların tasarruf olarak değerlendirileceğine yönelik olarak iktisadi okullar arasında farklı yaklaşımlar olduğu gibi, iktisadi ajanların hangi saiklerle tasarruf yaptığına dair de farklı yaklaşımlar bulunabilmektedir. Örneğin Neo-Klasik İktisat Okulu, tasarrufu, “gelecekte” daha fazla tüketebilmek için “bugünkü” tüketimden vazgeçme eğilimi olarak tanımlamaktadır. Kişiler bugünkü tüketimlerinden, gelecekte daha fazla tüketebileceklerine inandıkları zaman vazgeçebilmektedirler. Keynesyen iktisatta ise tasarruf, yatırımın getirisinden kazanç elde etmek ve bunu gelir olarak kullanma eğilimidir. Bu tür davranışın nedeni gelecekteki belirsizlikler konusunda kendini hazırlıklı hissetmek veya gelecek nesillere miras bırakabilmek olarak ele alınmaktadır.

INGBank’ın yaptığı “Türkiye’nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması 2013 3. Çeyrek Raporu”²’na göre kişilerin tasarruf yapmalarının temel nedeni geleceğe yatırım yapabilmek. Emeklilik, yaşlılık veya hastalık gibi durumlarda bir güvence olması veya çocuklara miras bırakabilmek için tasarruf yapanların oranı toplam tasarruf yapanlar arasında yaklaşık olarak %62’dir. Buna karşılık tasarruf yapanların yaklaşık %27’si gelecek dönemde daha fazla tüketebilmek için tasarruf yapmaktadır. Yine aynı çalışmada tasarruf yapamayanların %62’si tasarruf yapamama nedeni olarak yeterli gelirin olmamasını, %16’sı ise mevcut borçlarını göstermektedirler.

Gerek yazılı ve görsel basında gerekse de iktisadi literatürün bir kısmında kredi kartının “bugünkü” tüketimi artırdığı algısı bulunmaktadır. Konuya böyle bakınca da kredi kartlarının bir yandan enflasyonist bir etki yarattığı diğer taraftan da tasarrufları azalttığı sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak bu bakış açısı kredi kartına yönelik dar bir bakış açısıdır. Kredi kartlarının aslında tam olarak yaptığı etki, bugünkü geliri veri alıp kişilerin bugünkü tüketimlerini artırması değil, tam tersine sürekli gelirlerini veri alıp gelecek dönem tüketimlerini bugünden yapmalarına olanak sağlamasıdır. Yani kredi kartı bugünkü tüketimi artırmamaktadır, sadece talebi öne çekmektedir. Kişiler bugünkü cari gelirlerinin daha büyük bir kısmını tüketime ayırmamaktadırlar. Bu yüzden de tasarruflarının azalmasını gerektirecek bir durum yaratmamaktadır. İktisadi literatürde tasarruflar gelirin tüketilmeyen kısmı olarak ele alınmaktadır. Cari gelirin daha büyük bir kısmı tüketime gidiyorsa daha az bir kısmı tasarrufa ayrılıyor demektir. İşte kredi kartına yönelik belki de en önemli yanlış anlama da buradan kaynaklanmaktadır. Kredi kartının tetiklediği tüketim (talep) artışı bugünkü gelirin bir fonksi-

² http://www.tasarrufegilimleri.com/Docs/ing_news_2013_3ceyrek_5_11_13.pdf, erişim tarihi 11 Aralık 2013.

yonu olarak değil, uzun dönem sürekli gelirin bir fonksiyonu olarak ortaya çıkmaktadır. Hatta kredi kartı kişilerin para talebini azalttığı için kişilerin tasarruf imkânlarını da arttırmaktadır. Kredi kartı kişilerin gelecek dönem gelirleri ile dönemler arası tüketimleri arasında optimal bir denge kurmalarını kolaylaştıracak şekilde işlev görmektedir. Yani kişiler kredi kartını, tüketimlerini artıracak şekilde değil, tüketimlerini dönemler arasında optimize edecek şekilde ve dolayısıyla taleplerini istikrarlı kılacak şekilde kullanma eğilimindedirler. Böylece kişiler gelecek dönem tüketimlerini bugünkü tasarruflarını azaltmadan bugünkü tüketim haline çevirebilmektedir. Bu şekilde davranan tüketicilerin üretim üzerine olumlu etkileri olurken, tasarruf oranlarını azaltıcı etkisi ortaya çıkmamaktadır.

Kredi kartı olmasaydı gelecek dönemlerde yapılması planlanan tüketimlerin kredi kartı sayesinde bugüne çekilebilmesi, iktisadi literatürde “Ricardocu Denklik” olarak da tanımlanan başka bir davranış biçimini de tetiklemektedir. Ricardocu denklik aslında kamu borçlanması ve vergilerle ilgili geliştirilirken iktisadi ajanların belirli bir refleksinden bahsetmektedir. Buna göre kişiler ileride ödenmesi gereken bir borç yaratıldığında, bugünkü tasarruflarını artırmaktadır. Ricardocu denkliğin bu temel argümanını kredi kartları için de kullanabiliriz. Kişiler gelecek tüketimlerini kredi kartı kullanarak (özellikle taksitli işlemlerde) bugünkü tüketim haline dönüştürdüklerinde diğer taraftan tasarruf eğilimlerini de yükseltmektedirler. Kredi kartı kullanımı kişilerin yanlarında taşımak istedikleri para talebini de düşüreceği için aslında cari gelirleri artmadan tasarruflarını (ödünç verilebilir fon arzlarını) arttırma imkânına da kavuşmaktadırlar. Kişilerin para talebi düşerken eğer para arzı sabit kalıyorsa uzun dönemde faiz oranları da düşme eğilimine girecektir. Tüm bu etkiler göz önüne alındığında kredi kartı sadece tüketimin değil aynı zamanda tasarrufun da uzun dönem sürekli gelire göre belirlenmesini sağlayacaktır. Kredi kartının taksitlendirme imkânı, hane halklarının tüketimlerini azaltmadan uzun dönem gelirlerini gözetenek tasarruflarını arttırmaya sevk edebilmektedir. “Alışverişin kartlı ödeme sistemleri ile gerçekleştirilmesi nakit paranın tedavülünü kısmen de olsa sınırlandırarak harcamaları kaydi para şeklinde ödemeler haline dönüştürdüğünden, ülke ekonomisi açısından kullanılabilir tasarrufun bankalar nezdinde birikmesine katkıda bulunmaktadır.”³ Bu sayede kredi kartı bir yandan faiz oranlarının düşmesine katkı sağlarken diğer yandan tasarrufların artmasında önemli bir politika aracı haline gelmektedir.

³ Kaya, Feridun, (2009) *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, TBB Yayını No: 263, s: 94.

“Taksitli satışların artması kısa vadede nakit talebinin düşmesine neden olmaktadır. Bir satış işleminde peşin ödenen tutar oranının artması para talebinin artmasına, taksitlerin uzun dönemlere yayılması ise para talebinin düşmesine neden olabilmektedir. Aynı zamanda taksitli satışlarda uygulanacak faiz oranının düşük olması, taksitli satışları teşvik eder ve dolayısıyla para talebini düşürür.”⁴ “Kredi kartı kullanımının hane halklarına sağladığı en büyük avantajlardan bir tanesi olan taksitli satın alma imkânı, hane halklarının aynı gelir düzeyi ile mevcut tüketim harcamalarını daha az para ile yapmalarını sağlamaktadır. Örneğin hane halkı toplam gelirinin %80’ini tüketim harcamaları için kullanıyor olsun. Bu durumda –başka türden harcaması olmadığı varsayımı altında bu hane halkının tasarruf oranı sadece %20 olacaktır. Gelirinin %80’ini de işlem amaçlı para talebi olarak elinde tutacaktır. Eğer hane halkı kredi kartı kullanıyor ise ve işlemlerini taksitli gerçekleştiriyorsa (Türkiye’de kredi kartlı işlemlerde ortalama taksit sayısı 6,4’dür) o dönem için tüketim harcamaları için hane halkının ihtiyaç duyacağı oran sadece gelirinin yaklaşık %12’si olacaktır. Gelirinin geri kalanı (kredi kartının talep artışına yol açmadığı varsayımı altında) ödünç verilebilir fon niteliğinde olacaktır. Tüketicinin kredi kartı borcunu aynı dönem içinde kapatması halinde ise (Türkiye’de kredi kartı kullanıcılarının %71’i kredi kartı borcunun tamamını aynı ay içinde kapatmaktadır) hane halklarının faizsiz olarak kredi kullandıkları ortalama 27 günlük bir avantajı olmaktadır.”⁵

2011 yılında yaptığımız ve BKM yayını olarak çıkan söz konusu çalışmamızda, 10-14 Kasım 2011 tarihlerinde toplam 499 kredi kartı sahibiyle yapılan anket çalışmasının sonuçlarını da ele almıştık. Kredi kartlarının tasarruf üzerindeki etkilerini göstermesi açısından önemli bazı bilgileri ortaya koyduğu için tekrar dile getirmenin yararlı olacağını düşünüyoruz.⁶

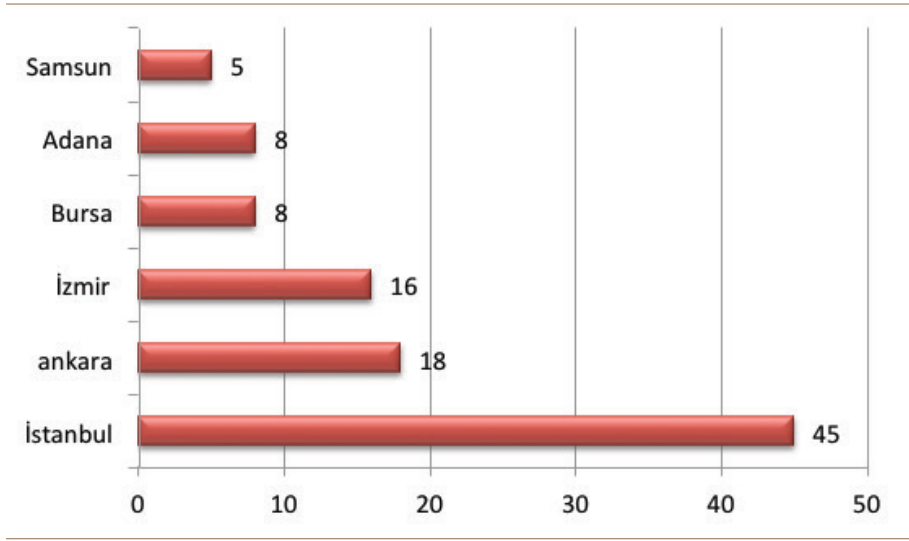
Söz konusu anket çalışması 6 ilin kentsel yerleşim yerlerinde yaşayan ve alışverişlerinde aktif olarak kredi kartı kullanan tüketicilerle yapılmıştır.

⁴ Kaya, Feridun, (2009) *Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması*, TBB Yayını No: 263, s: 105.

⁵ Kızılot, Ş; C. Kılıç ve İ. Tokatlıoğlu (2011) *Kartlı Ödeme Sistemlerinin Tasarruf Üzerindeki Etkileri ve Ekonomik Katkıları Raporu*, BKM Yayınları, Aralık, İstanbul. s: 12.

⁶ Çalışmanın bundan sonraki kısmında Kızılot, Ş; C. Kılıç ve İ. Tokatlıoğlu (2011) çalışmasının 13-19 sayfaları özetleneceği için kaynak gösterilmemiştir.

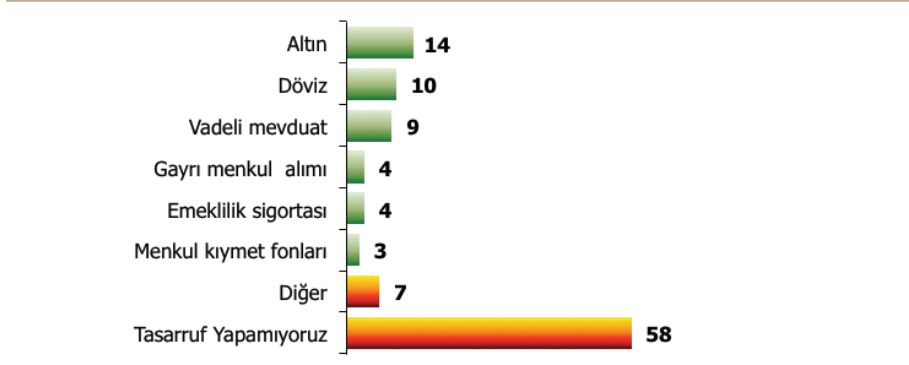
Şekil 3: BKM Anketine Katılan Tüketicilerin İllere Göre Dağılımı (%)

Kredi kartını alışverişlerde kullanan tüketicilerin kredi kartı harcamalarının %81'i gıda alışverişinde, %79'u da giyim alışverişinde kullanılmaktadır. Bu harcamalar genellikle düzenli harcama kategorisindedir ve kişilerin işlem amaçlı yanında tutmak istedikleri para miktarının belirleyicisidir. Bunun anlamı hane halklarının önemli bir kesiminin işlem amaçlı para talebini kredi kartı ile ikame ettiği anlamına gelmektedir. Hane halkları kredi kartı kullanarak nakit para tedavüllerini azaltmaktadırlar. Böylece gelirlerinin bir kısmını ödünç verilebilir fon haline getirmektedirler.

Ankete katılan tüketicilerin sadece %42'si tasarruf yapabilmektedir. Tasarruf yapabilenlerin en önemli tasarruf aracı altın, döviz gibi likit varlıklar olduğu gibi vadeli tasarruf mevduatı da bir diğer tasarruf aracıdır.

Şekil 4: Tasarrufun Değerlendirilme Şekli (%)

Ankete katılan tüketicilerin yaklaşık %60'ı kredi kartı taşıdıkları için para taleplerini azaltmışlardır (Şekil 5). Bu oran işlem talebi ile tutulan nakit ihtiyacının kredi kartı nedeni ile azalan kısmı temsil etmektedir. Hane halkları kredi kartı kullanımı nedeniyle her ay yanında taşımak istedikleri para talebini belirli miktarlarda azaltmaktadırlar. Bu azalan para talebinin, finans piyasasında gelişen tasarruf araçları ile değerlendirilmesi yıllar içinde de gelişmektedir.

Şekil 5: Kredi Kartı Taşıyor Olmanın Nakit Para Taşımayı Etkileme Şekli (%)

Söz konusu çalışmada kredi kartı kullanımının tasarruflar üzerindeki etkisi, sosyo-ekonomik gruplar açısından da incelenmiştir. Daha yüksek sosyo-ekonomik gruplar içinde kredi kartı kullanımının para talebini azaltma dolayısıyla tasarrufları arttırma etkisi daha yüksektir. Türkiye’de tasarruf yapma kabiliyeti daha yüksek olan A, B ve C1 gruplarında kredi kartı kullanımının para talebini azaltma etkisi oldukça yüksektir. C2, D ve E gruplarında tüketim harcamaları ile gelir düzeyi birbirine çok yakın olduğu için zaten tasarruf yapamayan gruplardır. Buna rağmen kredi kartı kullanımı bu gruplara da en azından belli oranlarda tasarruf yapma imkânı sağlamaktadır.

Tablo 2: Kredi Kartı’nın Taksit İmkânı Tasarruf Oranlarını Artırıyor mu? (%)

	Yaş					Sosyo-Ekonomik Statü Grubu				
	18 – 24	25 – 34	35 – 44	45 – 54	55+	A	B	C1	C2	DE
Arttırıyor	53.7	44.4	38.7	37.5	34.4	46.2	35.5	44	44.1	34.4
Arttırmıyor	46.3	55.6	61.3	62.5	65.6	53.8	64.5	56	55.9	65.6

Kredi kartının taksitli alışveriş yapma imkânı sağlaması hane halklarının yaklaşık yarısının aylık tasarruf oranlarını artırdığı söz konusu çalışma-

dan çıkan bir diğer çarpıcı sonuçtur. Yine özellikle A grubu sosyo-ekonomik statüdeki hanehalklarının –ki bu grup Türkiye’de en fazla tasarruf yapma eğiliminde olan gruptur kredi kartı taksitli alışveriş imkânı nedeniyle yaklaşık %45’i tasarruf imkânlarını artırabilmektedir. Benzer durumlar C2, D ve E sosyo-ekonomik gruplarında da bulunmaktadır. Ancak bu gruplardaki etki biraz daha zayıftır.

KARTLI ÖDEME SİSTEMLERİNE YÖNELİK DÜZENLEMELERİN EKONOMİ VE BANKACILIK SEKTÖRÜ ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Bir ekonomide kartlı ödeme sistemlerinin yaygın olması, o ekonomide Merkez Bankası'nın uygulayacağı para politikalarını da yakından ilgilendirmektedir. Kartlı ödeme sistemlerinin, alışverişlerde nakit para yerine kullanılması merkez bankalarının emisyon üzerindeki hâkimiyetini zayıflatırken diğer yandan da bankaların kaydi para yaratma kabiliyetini artırmaktadır. Kartlı ödeme sistemlerinin yaygın olduğu ekonomilerde bu yüzden merkez bankasının bankacılık kesimi üzerindeki etkisini artıracak düzenlemeler yapılmaktadır. Kredi kartları banka ile kart hamili arasında yapılan anlaşmalar çerçevesinde satın alma gücü yarattığı için, likiditenin kontrolü için kartlı ödeme sistemlerinin etkin bir şekilde izlenmesi para politikası yapıcıları açısından önem arz etmektedir.

Kredi kartı hane halklarının yanında bulundurmak istedikleri para miktarını azaltıcı bir etki yaratmaktadır. İktisadi literatürde bu duruma para talebindeki azalma denilmektedir. Hane halkları yanlarında daha az para bulundurmak istediklerinde, ellerinde kullanıma hazır bir miktar para bulunması anlamına gelmektedir. Hane halkları bu “fazla” parayı tüketime yönlendirmezler. Çünkü zaten tüketim harcamaları için ellerinde kredi kartı bulunmaktadır. Bu “fazla” para ile hane halkları eğer tasarruf enstrümanları gelişmiş ise tasarruflarını artırırılar. Eğer küçük miktartlı tasarruflar için veya kısa vadeli tasarruflar için yeterli enstrümanlar geliştirilememiş ise bu “fazla” paralar ya düzensiz kredi piyasalarında yönelecek yada geleneksel “yatırım araçlarına” (döviz, altın vb.) yönelecektir. Her iki durumda para talebi azaldığı için paranın dolaşım hızı artacaktır. Paranın dolaşım hızındaki artış, ekonomideki para arzı artışını yavaşlatacak veya engelleyecektir. Dolayısıyla merkez bankasının kredi kartı kullanımı nedeni ile oluşacak paranın dolaşım hızındaki değişimleri yakalayarak para arzını buna göre değiştirmesi gerekmektedir.

Para talebinde kredi kartı kullanımı ile görülen azalma, bu paraların bankacılık sektörüne yönelmesine de neden olabilir. Bankacılık sektörüne giren paraların krediye dönüşmesi ve yaratılan kredinin de mevduat olarak en azından bir kısmının bankacılık sektörüne tekrar geri dönmesi ile bankacılık sektörünün kaydı para yaratarak para arzını artırması mümkündür. Para politikası yapıcılarının bankaların kaydı para yaratma süreci üzerindeki hâkimiyeti para arzını kontrol etmeyi de olanaklı hale getirecektir.

Tüm bunların yanında ayrıca, alışverişlerde kredi kartı kullanımı, firmaların yaptığı satış bedellerinin doğrudan banka hesaplarında birikmesine neden olmaktadır. Nakit paranın bankacılık kesiminde birikmesi bir yandan paranın dolaşım hızını düşürürken diğer yandan da bankaların kaydı para yaratma kabiliyetini artırmaktadır. Fiyat istikrarının korunabilmesi için bankaların kaydı para yaratma süreçleri izlenmeli ve müdahale edilebilmelidir.

Türkiye’de fiyat istikrarını koruma görevi T.C. Merkez Bankası’na verilmiştir. Merkez Bankası fiyat istikrarını korumak için istediği para politikası aracını belirleme yetkisine sahiptir. Bilindiği gibi Merkez Bankası

fiyat istikrarını koruyabilmek için 2006 yılından itibaren “açık” enflasyon hedeflemesi politikası uygulamaktadır. Bu politikaya göre Merkez Bankası yılsonu enflasyon tahminleri yapmakta ve bu tahminlerin gerçekleşmesi için politikalar uygulamaktadır. Merkez Bankası'nın uyguladığı en önemli politika aracı, net iç varlıkların sabitlenmesi veya daraltılmasıdır. Bu çerçevede Merkez Bankası politika faiz oranı, faiz bandı, zorunlu karşılıklar politikalarını kullanarak net iç varlıkları kontrol etmeye çalışmaktadır. 2002-2010 yılları arasında Merkez Bankası (BDDK ile birlikte) fiyat istikrarını sağlayabilmek için kredi kartları ile ilgili geniş çaplı olmasa da birtakım değişiklikler yapmıştır.

BANKA VE KREDİ KARLARINA YÖNELİK OLARAK YAPILAN ANA KANUN VE YÖNETMELİK DEĞİŞİKLİKLERİ

23 Şubat 2006 tarihinde 5464 sayılı Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanunu yayınlanmış ve kanun dâhilinde Limit Kontrol Sistemi (LKS) uygulanmaya başlanmıştır. Buna göre “Kart çıkaran kuruluş tarafından bir gerçek kişinin sahip olduğu tüm kredi kartları için tanınacak toplam kredi kartları limiti, ilk yıl için, ilgilinin aylık ortalama net gelirin iki katını, ikinci yıl için ise, dört katını aşamaz” ibaresi ile kişilerin tüm kredi kartlarına yönelik bir limit sınırı getirilmiştir.

Böylece kredi kartlarının kötü amaçla kullanılmasının önüne geçilme-ye çalışıldığı gibi bankaların kredi kartı kullanımından kaynaklanacak likidite riskleri de düşürülmeye çalışılmıştır. Bu karar sonrasında kredi kartlarının yarattığı para arzı artışı önemli ölçüde rasyonel boyutlara çekilmiştir. Hane halklarının sahip olduğu kredi kartı sayısındaki artış hızı bu tebliğ ile birlikte azalmış, bunun yanında kredi kartı kullanımdan kaynaklı likidite riski hem bankalar hem de kart hamilleri için düşürülmüştür.

02 Nisan 2006 tarih ve 26127 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2006/1 sayılı Kredi Kartı İşlemlerinde Uygulanacak Azami Faiz Oranları Hakkında TCMB Tebliği ile kredi kartı işlemlerinde uygulanacak aylık azami akdi faiz oranı Yeni Türk lirası için yüzde 5,75, ABD doları için yüzde 2,68 ve Euro için yüzde 2,53, aylık azami gecikme faizi oranı ise, Yeni Türk lirası için yüzde 6,88, ABD doları için yüzde 3,34 ve Euro için ise yüzde 3,05 olarak belirlenmiştir. Bu oranlar daha önceki uygulamalara göre düşürülerek Avrupa Birliği seviyelerine çekilmiştir. Kredi kartı kullanımdan kaynaklanan kredi ilişkisinin ve nakit çekim belirsizliğinin yarattığı riskler nedeni ile piyasa kredi faiz oranlarından bir miktar (piyasa marjı kadar) daha yüksek olarak belirlenmiş ancak tüketici kredileri ile kredi kartı nakit çekim faiz oranları arasındaki marj azaltılmıştır. Böylece kredi kartı kullanımının yaygınlaşması özendirilmiştir. Hane halkları kredi kartı işlemlerinde uygulanacak faiz oranlarının düşürülmesi sonucunda alışverişlerinde daha çok kredi kartı kullanmaya başlamıştır. Bunun yanında faiz oranlarındaki azalma ile birlikte kredi kartı taksit imkânları da daha yaygın kullanılmaya başlanmıştır.

23 Haziran 2006 tarih ve 26207 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Kredi Kartı İşlemlerinde Uygulanacak Azami Faiz Oranları Hakkında Tebliğde Değişiklik Yapılmasına Dair 2006/2 sayılı TCMB Tebliği ile bireysel kredi kartlarına uygulanacak faiz oranları azami sınırının 3 ayda bir TCMB tarafından belirlenmesine karar verilmiştir.

17 Aralık 2010 tarihinde yapılan bir düzenleme ile 26458 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmeliğin 17’nci maddesi değiştirilmiştir. Buna göre *“Ödenmesi gereken asgari tutarın, kredi kartı limiti 15.000 Türk Lirasına kadar olan kredi kartları hakkında dönem borcunun yüzde yirmi beşinden, kredi kartı limiti 15.000 Türk Lirasından 20.000 Türk Lirasına kadar olan kredi kartları hakkında dönem borcunun yüzde otuzundan, kredi kartı limiti 20.000 Türk Lirası ve üzerinde olan kredi kartları hakkında dönem borcunun yüzde kırkıdan ve yeni tahsis edilen kredi kartlarında kullanım başlangıcı tarihinden itibaren bir yıllık sürenin dolmasına kadar dönem borcunun yüzde kırkıdan aşağı olmayacağı”* hükme bağlanmıştır. Böylece kredi kartı kullanımı sonucunda oluşan borcun önemli bir kısmının aynı ay içerisinde kapatılması sağlanmaya çalışılmıştır. Bu değişiklik kredi kartı kullanımı sonucunda oluşan talebin azaltılması amacını taşımaktadır. Bir diğer amacı da kredi kartı kullanımında takibe düşen borç miktarının azaltılmasıdır. Ancak BDDK’nın açıkladığı Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) rakamlarına bakıldığında istenilen sonucun elde edilemediği görülmektedir. 2013 yılında bireysel kredilerden

alacakların takibe dönüşüm oranı %2,4 iken kredi kartlarından alacakların TDO'ı %5,4 olarak gerçekleşmiştir. 2012-2013 yılları arasında kredi türleri cinsinden bakıldığında TDO artan tek kredi türü kredi kartı alacaklarıdır.

BDDK'nın 17 Haziran 2011 tarihinde yürürlüğe giren yeni düzenlemesi çerçevesinde kredi kartlarından nakit çekim imkânları kısıtlanmıştır. Buna göre bir takvim yılı içerisinde, en fazla 3 defa, dönem borcunun %50'sinin altında ödeme yapılan kredi kartlarının limitlerinin, dönem borcunun tamamının ödenmesine kadar arttırılamayacağı ve bu tür kartlardan nakit çekim yapılamayacağı duyurulmuştur. Bu düzenlemenin temelinde de kötü amaçlı kredi kartı kullanımının ve kredi kartı borcundan kaynaklı bozulmaların azaltılması yatmaktadır. Daha sonra alınan bir karar ile bu uygulama yürürlükten kaldırılmıştır.

8 Ekim 2013 tarihinde BDDK'nın yaptığı bir yönetmelik düzenlemesi ile kredi kartı asgari ödeme oranları arttırılmıştır. Bu değişiklik ile, "ödenmesi gereken asgarî tutarın, kredi kartı limiti 15.000 Türk Lirasına kadar olan kredi kartları hakkında dönem borcunun yüzde otuzundan, kredi kartı limiti 15.000 Türk Lirasından 20.000 Türk Lirasına kadar olan kredi kartları hakkında dönem borcunun yüzde otuz beşinden, kredi kartı limiti 20.000 Türk Lirası ve üzerinde olan kredi kartları hakkında dönem borcunun yüzde kırkıdan ve yeni tahsis edilen kredi kartlarında kullanım başlangıcı tarihinden itibaren bir yıllık sürenin dolmasına kadar dönem borcunun yüzde kırkıdan aşağı olamayacağı" belirtilmiştir.

Aynı düzenleme ile kredi kartı limitlerindeki sınırlama genişletilmiştir. Daha önceki yönetmelikte ilk iki yıl için toplam limit kısıtlaması uygulanırken bu yönetmelik değişikliği ile iki yıldan sonraki yıllarda da toplam limit kısıtlamaları geçerli olacaktır.

BDDK, 31 Aralık 2013 tarihinde yaptığı bir yönetmelik değişikliği ile 1 Şubat 2014 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere "Mal veya hizmet alımı sonrası belli bir ücret karşılığı borcun taksitlendirilmesi veya ödemenin ertelendiği dönemler de dâhil olmak üzere, kredi kartları ile gerçekleştirilecek mal ve hizmet alımları ile nakit çekimlerinde taksitlendirme süresinin dokuz ayı geçemeyeceğini" ve "Kredi kartlarıyla gerçekleştirilecek telekomünikasyon ve kuyumla ilgili harcamalar ile yemek, gıda ve akaryakıt alımlarında taksit uygulanamayacağını" duyurmuştur.

DÜZENLEMELERİN MAKRO EKONOMİK ETKİLERİ

Merkez Bankası 2006 yılından itibaren “açık” enflasyon hedeflemesi politikası yürütmektedir. Enflasyon hedeflemesi politikasının temel amacı fiyat istikrarının oluşturulmasıdır. Bu çerçevede daha önce de belirtildiği gibi Merkez Bankası, faiz oranı politika aracı ve net iç varlıkların takibi ile enflasyonu düşürmeye çalışmaktadır. 2008 yılında yaşanan Dünya Ekonomik Krizinin yansımalarını hafifletebilmek ve Türkiye Ekonomisini içine düştüğü darboğazdan çıkartabilmek için enflasyon hedeflemesi politikasına ek önlemler alınmıştır. Bu çerçevede Merkez Bankası 2010 yılında sadece fiyat istikrarını değil aynı zamanda finansal istikrarı da gözetken politikalar izleyeceğini duyurmuştur. Bunun temel nedeni cari açıkta mey-

dana gelen yükselmelerin ve bu çerçevede ithal edilen enflasyonun yurtiçi piyasalarda enflasyon baskısı oluşturmaktadır. Merkez Bankası yurtiçi talebi ve ithal malları talebini azaltacak önlemleri devreye sokmuştur. Merkez Bankası faiz koridorunda yaptığı ayarlamalar ile kredi kanalını daraltmaya çalışmış, rezerv opsiyon mekanizmasında yaptığı ayarlamalar ile döviz kuru ve pozisyonunu değiştirmeye çalışmış ve kredi kartı kullanımını düşürecek şekilde taksit sayısını azaltarak veya kaldırarak yurtiçi ve ithal malı talebini kısımaya çalışmıştır. Merkez Bankası'nın nihai hedefi, yurtiçi talep baskısını hafifleterek ekonomideki büyüme oranlarının düşmesi maliyeti ile ekonomiyi soğutmaya çalışmaktır. Merkez Bankası'nın ve BDDK'nın özellikle 2013 yılında yaptığı kredi kartı düzenlemelerinin temelinde ekonomideki kredi kartı kullanımını azaltarak talep ve fiyat baskısını hafifletmek yer almaktadır. Politika yapıcılarının kısa dönem perspektiflerine göre kredi kartı kullanımının azaltılması ile ekonomideki enflasyonist baskılar hafifletilecek, cari açık düşürülecek ve finansal istikrar sağlanacaktır. Ancak bir önceki bölümde de göstermeye çalıştığımız gibi ekonomide kredi kartı kullanımının azaltılması, üretim, istihdam, vergi gelirlerinde önemli bir azalmaya neden olacaktır. Bununla birlikte reel kesimdeki perakende alt sektörlerdeki riskler artacak ve düzensiz kredi piyasaları yaygınlaşacaktır.

Özellikle Aralık 2013 tarihli düzenleme kredi kartı kullanımının döviz gereksinimi yaratma kapasitesini düşürmeyi amaçlamaktadır. Cari açığı artışı ekonomi üzerinde yarattığı baskıları hafifletmek amacıyla, özellikle ithal malların talebinin kısılması için kredi kartı kullanımının daraltılması politika yapıcıları açısından anlamlı görülmüştür. Bununla birlikte kredi kartı kullarımdaki taksit sayısının daraltılması ve/veya kaldırılması ile de yurtiçi talep azaltılmaya çalışılmıştır. Düzenlemenin 1 Şubat 2014 tarihinden itibaren başlaması nedeni ile bu düzenlemenin etkilerini piyasa üzerinde ampirik olarak görmek imkânı şimdilik bulunmamaktadır. Ancak yine de bazı rakamlar bu düzenlemenin istenilen düzeyde olmasa da beklenen yönde bir değişim yarattığını göstermektedir.

Tablo 2.1: Kredi Kartı Kullanımına Yönelik Temel Göstergeler

	Dönem	Kart Sayısı	İşlem Tutarı (milyon TL)	Ortalama İşlem Tutarı (TL)
2012	01-OCAK	51.548.439	26,211.29	131.94
	02-ŞUBAT	51.808.845	25,258.20	132.9
	03-MART	52.181.020	28,736.21	136.43
	04-NISAN	52.434.194	28,492.47	135.95
	05-MAYIS	52.826.264	31,464.57	143.25
	06-HAZİRAN	53.162.775	30,995.79	142.19
	07-TEMMUZ	53.370.619	31,294.38	146.98
	08-AĞUSTOS	53.554.210	30,482.13	144.46
	09-EYLÜL	53.539.519	31,828.33	151.26
	10-EKİM	53.728.945	31,577.60	149.14
	11-KASIM	54.083.204	31,622.13	156.05
	12-ARALIK	54.342.148	33,365.82	149.8
2013	01-OCAK	54.702.403	32,630.20	150.41
	02-ŞUBAT	55.239.577	29,936.55	147.94
	03-MART	55.744.399	34,387.57	149.21
	04-NISAN	56.027.431	33,990.31	148.14
	05-MAYIS	56.361.749	37,257.58	153.01
	06-HAZİRAN	56.540.132	35,728.49	152.2
	07-TEMMUZ	56.540.788	37,483.81	158.36
	08-AĞUSTOS	56.528.466	35,587.47	154.29
	09-EYLÜL	56.667.648	37,380.03	160.37
	10-EKİM	56.682.219	35,848.30	160.15
	11-KASIM	56.741.654	35,287.83	163.28
	12-ARALIK	56.835.221	38,380.08	165.12
2014	01-OCAK	56.787.886	38,127.53	166.40
	02-ŞUBAT	57.019.319	31,628.03	153.31
	03-MART	57.289.670	36,621.69	157.64

Kaynak: BKM

Türkiye’de 2014 yılı Mart ayı itibari ile toplam 57,2 milyon adet kredi kartı bulunmaktadır. Yine 2014 yılı Mart ayı itibari ile bu kartlarla toplam 36,6 milyar TL’lik işlem gerçekleştirilmiştir. Kredi kartları ile gerçekleştirilen ortalama işlem tutarı ise 157,6 TL’dir. 1 Şubat 2014 tarihinde düzenlemenin yürürlüğe girmesi ile birlikte hane halklarının kredi kartı ile yaptıkları taksitli harcamaların miktarı bir miktar azalmıştır. Ancak Mart 2014 rakamları göstermektedir ki hane halklarının kredi kartı harcamaları eski trendine dönme eğilimindedir. Zaten 2012 ve 2013 yılı Şubat ayı rakamlarına bakıldığında

bu ayda mevsimsel bir etki bulunmakta ve kredi kartı harcamaları bir miktar azalmaktadır. 31 Aralık 2013 tarihinde gerçekleştirilen düzenleme sonucunda, piyasalarda hane halklarının kartlı ve taksitli harcamalarını öne çekeceği tahmin edilmekteydi. Ancak rakamlar göstermektedir ki hane halkları bu düzenlemeye ön tepki göstermemiş ve harcamalarını öne çekmemiştir. Aslında bu rakamlar bile hane halklarının kredi kartı kullanımında, ekonomi çevrelerinde ve özellikle medyada oluşan olumsuz algının tersine oldukça bilinçli ve dönemler arası fayda maksimizasyonuna göre hareket ettiklerini göstermektedir. Sınıldığının aksine hane halkları kredi kartını, olmayan gelirin sağladığı bir satın alma gücü olarak veya kredi imkânlarının yarattığı lüks tüketime yönelik talebini artırmak için değil, mevcut harcamalarını dönemler arasında istikrarlı tutmak için kullanmaktadır. Yani birinci bölümde de belirtildiği gibi hane halkları kredi kartı imkânlarını harcamalarını cari gelire göre değil sürekli gelirine göre belirleyebilmek için kullanmaktadır. Dolayısıyla kredi kartı kullanımını yavaşlatmaya yönelik önlemler beklenen etkilerinin yanında ekonominin istikrarlı işlemlerini engelleyecek istenmeyen sonuçlar da doğuracaktır. Hane halkları, kredi kartının sunduğu imkânların geriletilmesi sonucunda harcamalarını dönemler arasında rasyonel bir şekilde belirleme imkânından yoksun bırakılacaktır. 2008 krizinde hane halkları ilk önce krizin etkilerini daha hissetmeden tedbir amaçlı olarak taleplerini önemli ölçüde azaltmışlardır. Talepteki azalma üretimin hızlı bir şekilde düşmesine ve işsizliğin tehlikeli bir noktaya sürüklenmesine yol açmıştır. Hükümetin krizin etkilerinin kısa dönemli olduğu ve uygulanan tedbirler sonucunda kısa sürede göstergelerin olumluya dönüşeceği yönündeki algı yaratma çabaları sonucunda, hane halklarının cari gelirlerinde belirgin bir azalma yaşanmış olmasına rağmen, kredi kartı kullanımının yarattığı imkânlar çerçevesinde harcamalarını sürekli gelirlerine göre belirlemişler ve bu da talepteki azalmayı ve üretim düşüşlerini frenlemiştir. Kredi kartı kullanımının sınırlı olduğu ekonomilerde harcamaların önemli bir kısmı cari gelire bağımlı kalmaktadır. Cari gelirdeki dalgalanmalar üretimin ve ekonominin istikrarını bozucu nitelik taşımaktadır. Eğer hane halkları harcamalarını cari gelirlerine göre değil de sürekli gelirlerine göre belirliyorlarsa talep nispeten daha istikrarlı seyredecektir. Hane halklarının sürekli gelirleri cari gelirlerine nazaran daha istikrarlı bir yapı arz etmektedir ve kredi kartlarının önemli bir özelliği de hane halklarının harcamalarını cari gelirlerine göre değil dönemler arası tüketim kararı almalarını sağlayacak sürekli gelirlerine göre yapmalarına olanak vermesidir.

Taksit sınırlaması yürürlüğe girmeden önceki dönemde bile (Ocak ayı) kredi kartları kullanımında politika yapıcıların istediği şekilde bir gelişme yaşanmıştır.

Tablo 2.2: Kredi Kartı Harcamalarındaki % Değişim (Ocak Ayı Rakamlarına Göre)

Yıl	Ay	Kart Sayısı	İşlem Adedi	İşlem Tutarı (milyon TL)	Kart Başına İşlem Adedi	Kart Başına İşlem Tutarı (TL)	Ortalama İşlem Tutarı (TL)
2009	Ocak	15.45	10.05	14.51	-4.68	-0.82	4.04
2010	Ocak	2.42	12.22	11.17	9.51	8.55	-0.93
2011	Ocak	5.97	11.81	21.36	5.32	14.52	8.54
2012	Ocak	9.37	11.80	26.98	2.39	16.10	13.57
2013	Ocak	6.12	9.21	24.49	2.86	17.31	14.00
2014	Ocak	3.81	5.62	16.85	1.77	12.56	10.63

Kaynak: BKM

Yıllar itibari ile kredi kartı kullanımına ait Ocak ayından Ocak ayına yüzde değişimlere baktığımızda ise kredi kartı kullanımında artış eğilimi yavaşlamış görünmektedir. Tüm göstergelerde 2014 yılı Ocak ayında 2013 yılı Ocak ayına göre kredi kartı kullanım artışında önemli bir yavaşlama gözlenmektedir. Ancak asıl önemli etki Şubat ayında gözlemlenmiştir.

BKM'nin açıkladığı aylık kredi kartları gelişim raporunda belirtildiği gibi taksit düzenlemesinin yürürlüğe girdiği Şubat ayında, geçtiğimiz yılın aynı ayına göre kredi kartları ile yapılan taksitsiz ödemeler büyümesini sürdürürken taksitli ödemeler azalmıştır. Şubat 2014'te kredi kartları ile yapılan 28,7 milyar TL'lik ödeme, kredi kartlarında Ocak 2014'te yüzde 17 olan büyüme oranının 2014 Şubat ayında yüzde 6'ya gerilediğini göstermektedir.

Tablo 2.3: Kredi Kartı Harcamalarındaki % Değişim (Mart Ayı Rakamlarına Göre)

Yıl	Ay	Kart Sayısı	İşlem Adedi	İşlem Tutarı (milyon TL)	Kart Başına İşlem Adedi	Kart Başına İşlem Tutarı (TL)	Ortalama İşlem Tutarı (TL)
2009	Mart	13.02	8.83	15.08	-3.71	1.82	5.74
2010	Mart	2.55	13.77	15.35	10.93	12.48	1.39
2011	Mart	7.15	10.53	20.34	3.15	12.31	8.88
2012	Mart	9.04	11.57	25.30	2.32	14.91	12.30
2013	Mart	6.83	9.42	19.67	2.43	12.02	9.36
2014	Mart	2.77	0.80	6.50	-1.92	3.62	5.66

Kaynak: BKM

Düzenlemenin hemen sonrasında oluşan rakamlara bakıldığında ise kredi kartı kullanımının artış hızındaki yavaşlamanın sürdüğü gözlemlenmektedir. Bir önceki yılın aynı ayına göre (Mart) yüzde değişimlerin gösterildiği

Tablo 2.3'e göre kart başına işlem adedinde belirgin bir düşme söz konusudur. Bununla birlikte toplam işlem adedi artış hızında ve kart başına işlem tutarı artış hızında önemli düşüşler yaşanmıştır. Bu rakamlar yıl içerisinde söz konusu düzenlemenin etkisini arttıracığı izlenimini vermektedir.

Aralık 2013 düzenlemesinin kredi kartı kullanımı üzerindeki en belirgin etkisi taksitli kullanımlarda ortaya çıkmıştır. Şubat ayı kredi kartı kullanımı geçen yılın aynı ayına göre %17 büyüme gösterirken taksitsiz işlemlerdeki büyüme oranı %14 olarak gerçekleşmiştir. Tüm bu büyüme eğilimine karşın taksitli ödemeler 2014 Şubat ayında geçen yılın aynı ayına göre %18 azalma göstermiştir. Bu azalma Mart ayında yaklaşık %17 civarında gerçekleşmiştir.

Tablo 2.4: Kredi Kartı Ödeme Tutarı (Milyar TL)

	2013 Şubat	2014 Şubat	% Değişim	2013 Mart	2014 Mart	% Değişim
Taksitli	7.1	5.9	-18	8.2	6.8	-17
Taksitsiz	20	22.9	14	23.1	26.3	14
Taksitli/Toplam Ödeme (%)	26	20	-6	26.2	20.6	-5.6

Kaynak: BKM

2014 yılı Ocak ayında kredi kartı ile taksitli ödemelerin toplam içerisindeki payı %31 seviyesinde iken 2014 Şubat ayında bu oran %20'ye kadar hızlı bir şekilde gerilemiştir.

Kredi kartı kullanımının sektörel dağılımına baktığımızda da son düzenlemenin etkilerini görmemiz mümkün olmaktadır. Genel bir eğilim olarak hane halkları kredi kartı harcamalarının yaklaşık %45'lik bir bölümünü temel ihtiyaçlar olarak adlandırabileceğimiz sektörlerde gerçekleştirmektedir. Bu tür harcamaların temel özelliği, hane halkı kredi kartı kullansın veya kullanmasın düzenli olarak gerçekleştirdiği harcamalar olmasıdır. Yani hane halkı bu tür harcamalarını kredi kartı olduğu için değil, kredi kartı olmasa da düzenli bir geliri olduğu için yapmaktadır. Dolayısıyla bu tür alışverişlerde kredi kartı kullanımının kısıtlanması, hane halklarının bu taleplerini azaltmasını gerektirmeyecek ancak bu tür harcamalarında nakit para kullanımını artıracığı anlamına gelmektedir. Bu davranışın iki temel etkisi olacaktır. Birincisi hane halklarının işlem amaçlı para talebi artacağı için bir yandan hane halkı kısa vadeli tasarrufları azalacak, diğer yandan para arzında bir artış yaşanmaz ise hane halkı para talebinde bir artış, piyasa faiz oranları ve dolayısıyla enflasyon üzerinde artma yönünde bir baskı yaratacaktır.

Tablo 2.5:Kredi Kartı Kullanımının Sektörel Dağılımı (%)

[illegible]

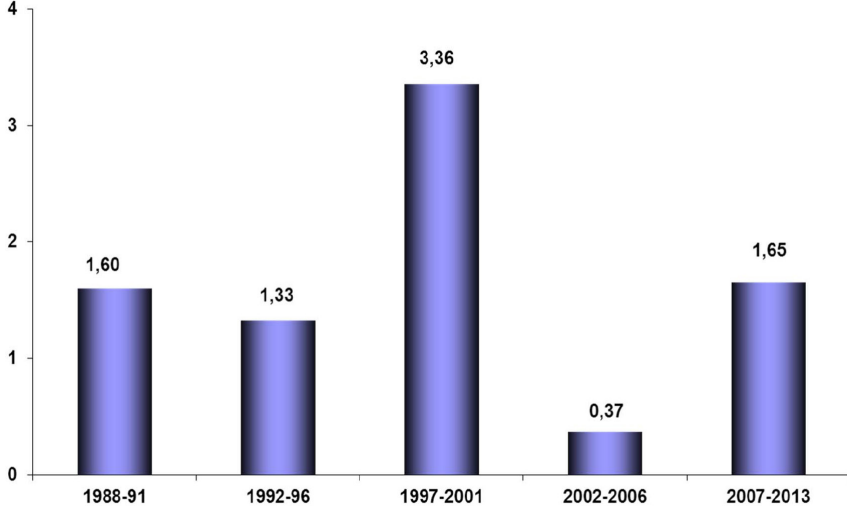
Kaynak: BKM

İkinci olarak düzenli yapılan bu tür harcamalarda nakit para kullanımı belge kayıt sistemine girmeyen kayıt dışı ekonominin oluşumuna izin verecek ve devletin vergi kaybına uğramasına yol açacaktır. Bu iki etkiye paralel olarak kredi kartının taksit imkânının sınırlandırılması, hane halklarının sürekli gelirlerine göre değil cari gelirlerine göre harcama yapmasına yol açacaktır. Gelirin dönemler arası rasyonel kullanımını kısıtlayan bu türden bir düzenleme, hane halklarını cari gelirden yaşanan dalgalanmalara ve olası krizlere karşı savunmasız bırakacaktır. Tablo 2.5’den de görülebileceği gibi Şubat 2014 tarihinden itibaren temel ihtiyaçlar kalemi harcamalarının, toplam kredi kartı harcamaları içindeki payı hızlı bir şekilde artmıştır. Ocak 2014’de toplam kredi kartı harcamaları içindeki payı % 43,5 olan temel ihtiyaç harcamalarının Şubat 2014’deki payı % 47,7’ye çıkmıştır. Bu tür harcamalardaki taksit imkânlarının kısıtlanması politika yapıcılarının istediği gibi bir miktar talebi azaltsa da asıl önemli etkisinin talebin istikrarlı yapısını bozması yönünde olacağı açıktır.

Yine aynı tabloda kredi kartı kullanımında döviz ihtiyacı doğuran harcamalar kalemi olarak niteleyebileceğimiz sektör harcamaları da gösterilmektedir. Bu tür harcamaların toplam kredi kartı harcamaları içindeki payı düzenleme öncesi dönem için ortalama %17 civarındadır. 1 Şubat 2014 tarihinde yürürlüğe giren düzenlemeler sonucunda bu türden harcamaların payı hızlı bir şekilde azalarak Şubat ayında %13,9’a Mart ayında da %13,3’e kadar gerilemiştir. İthalat talebini artıran ve bu yüzden döviz ihtiyacı yaratan bu tür kredi kartı harcamalarının azalması politika yapıcılarının hedeflediği bir gelişmedir. İlk etki istenilen düzeyde olmasa da etkinin yönü beklenildiği gibidir. Dış Ticaret Müsteşarlığı Dış Ticaret İstatistiklerine baktığımızda da benzer bir gelişme görülmektedir. İletişim cihazları ithalatının 2014’ün Şubat ayında bir önceki yılın aynı ayına göre %4 civarında azaldığı görülmektedir. 2014 yılında Ocak ve Şubat ayları arasında iletişim cihazları ithalatı da %25 oranında azalma göstermiştir. Tüm bu rakamlar göstermektedir ki, kredi kartı harcamaları içerisinde cari açığı artıracak harcamaların payı bu düzenleme sonrası azalma eğilimine girmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki Türkiye’de cari açığın ana belirleyicisi üretim düzeyidir. Üretimin ithalat bağımlılığı, ara ve yatırım malları ile enerji ithalatını artırmakta, yurtiçi tüketime yönelik üretim hacmi ise ihracat artışını yavaşlatmakta ve bunların sonucunda da cari açık hızlı bir şekilde artmaktadır. Tüketim malları ithalatının toplam ithalat içindeki payının %10’lar civarında, lüks tüketim malları ithalatının da toplam ithalat içindeki payının sadece %4’ler civarında olduğu düşünülürse, kredi kartı harcamaları üzerinde taksit sınırlandırmasının cari açık ve finansal istikrar sağlama kapasitesi oldukça sınırlı kalacaktır.

Kredi kartları taksit sınırlamasının, cari açığın kapatılması ve finansal istikrar sağlanması üzerindeki etkisi küçük boyutlarda kalırken, bu düzenlemenin yaratacağı maliyetlerin yüksek olma ihtimali bulunmaktadır. Özellikle son dönemlerde Türkiye’de büyüme oynaklığı artma eğilimi taşımaktadır.

Şekil 2.1: Reel Büyüme Oranlarının Oynaklık Katsayısındaki Değişim

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, Türkiye Ekonomisi Sunumu.

Şekilden de görülebileceği gibi özellikle 2008 Krizi ve sonrası dönemde Türkiye’de büyüme oynaklığı 1988-96 dönemi ortalamasının üstünde seyretmektedir. Nispeten daha istikrarlı bir dönem olan 2002-2006 döneminde büyüme oynaklık katsayısındaki değişim ortalama olarak 0,37 iken 2007-2013 döneminde bu katsayı 1,65’e çıkmıştır. Büyüme oynaklığındaki artışın istikrarsız bir talep yapısından kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu dönemin ana belirleyicisi olarak, krizin etkilerinden kurtulabilmek için genişletici para ve maliye politikalarının uygulanması görülebilir. Bu dönemde kredi kartı harcamalarının ve kredi kartı kullanımında yaygınlaştığı buna rağmen büyüme oynaklığını azaltmadığı dile getirilebilir. Ancak bu dönemin ana belirleyicisi uygulanan genişletici politikaların talebi desteklemesi ve istikrarsızlaştırmasıdır. Kredi kartının talep istikrarını destekleyebilmesi için bu genişletici politikalardan vazgeçilmesi gerekiyordu. Ancak politika yapıcılar genişletici politikalardan vazgeçerken kredi kartı kullanımını da yavaşlatmak istemişlerdir. Dolayısıyla kredi kartının talebi daha istikrarlı kılacak özelliğinin önüne geçilmiş oldu. Piyasalardaki denge miktar ve fiyatlardaki değişim hızı dalgalanmayı da artırmaktadır. Böyle bir

ekonomide istikrarsızlığın azaltılması önemli görünmektedir. İşte kredi kartı kullanımı yukarıda da geniş bir şekilde ele almaya çalıştığımız gibi talepteki bu tür istikrarsızlıkları önleyerek bir nevi otomatik stabilizatör görevi üstlenmektedir. Hane halklarının tüketim harcamalarını sürekli gelire göre (uzun dönem gelir) ve dönemler arası fayda maksimizasyonu sağlayarak belirlemesini ve talebin istikrarlı seyretmesine yardımcı olmaktadır.

Tablo 2.6: Sektörel Bazda Kredi Kartı Harcamaları (Milyar TL)

SEKTÖR	2013			2014		
	OCAK	ŞUBAT	MART	OCAK	ŞUBAT	MART
Araç Kiralama-Satış/ Servis/Yedek Parça	1,008.8	883.1	1,086.7	1,055.2	942.3	1,146.3
Benzin Ve Yakıt İstasyonları	3,222.1	3,028.7	3,503.1	3,557.7	3,270.5	3,696.6
Havayolları	390.9	358.6	447.9	529.4	498.4	636.7
Seyahat Acenteleri/ Taşımacılık	646.4	609.4	705.1	782.7	708.5	857.8
Kuyumcular	933.7	1,011.1	1,031.1	824.0	676.3	704.6
Sağlık/Sağlık Ürünleri/Kozmetik	883.4	873.5	993.7	1,089.9	1,022.1	1,167.8
Giyim ve Aksesuar	2,221.5	2,016.6	2,352.4	2,363.5	2,177.2	2,501.7
Market ve Alışveriş Merkezleri	4,102.6	3,977.4	4,720.2	5,880.9	5,376.6	6,094.3
Mobilya ve Dekorasyon	1,047.8	980.4	1,436.5	1,371.8	1,135.3	1,378.7
Elektrik-Elektronik Eşya, Bilgisayar	2,649.1	2,494.5	2,715.2	3,209.2	2,248.0	2,486.8
Telekomünikasyon	1,769.3	1,628.0	1,852.1	1,883.4	1,060.4	1,258.2
Hizmet Sektörleri	2,432.4	1,400.7	1,559.9	2,878.7	1,514.2	1,987.6
Sigorta	1,405.2	1,266.3	1,487.9	1,665.4	1,457.1	1,778.7
Yapı Malzemeleri, Hırdavat, Nalburiye	1,184.4	1,125.6	1,401.1	1,359.6	1,198.3	1,452.2
Doğrudan Pazarlama	417.9	375.0	431.4	80.2	77.6	81.0
Kulüp / Dernek / Sosyal Hizmetler	136.3	127.3	145.8	162.7	147.9	172.3
Eğitim / Kırtasiye / Ofis Malzemeleri	577.5	581.7	703.4	730.2	692.1	733.2
Müteahhit İşleri	157.1	141.2	182.3	204.7	169.4	213.3
Diğer	1,231.6	1,158.3	910.3	1,195.0	960.8	982.5
TOPLAM	29466.7	27044.4	31334.4	34,572.8	28,740.0	33,350.4

Kaynak: BKM

Kredi kartına taksit sınırlaması getiren düzenlemenin ardından özellikle perakende sektöründe önemli bir talep azalması yaşandığı kredi kartı harcama istatistiklerinden görülebilmektedir. Perakende sektöründe yaşanacak bir talep daralması, bu sektörde bir istihdam sorunu ve dolayısıyla bir işsizlik sorununu doğuracaktır. Talepteki azalma elbette piyasalardaki enflasyon baskısının azalmasına neden olacaktır. Ancak unutulmamalıdır ki enflasyon sadece talepten kaynaklanan bir sorun değildir. Sorunun bir diğer boyutu da arzın artırılmamasıdır. Talepte yaşanan daralma üretimi de azaltacaktır. Ancak üretimdeki azalma ve işsizlik sorunu talepteki azalmadan daha büyük boyutlarda olursa o zaman ekonomi bir stagflasyona sürüklenecektir. Dolayısıyla kredi kartı kullanımının daraltılmasının stagfasyonist etkilerinin iyi analiz edilmesi gerekmektedir. Çalışmanın birinci bölümünde dile getirildiği gibi kredi kartı harcamalarının üretim etkisi enflasyonist etkisinden daha büyüktür. Eğer bu etki simetrik olarak çalışıyorsa (ki literatürde çoğaltanın simetrik olduğu dile getirilmektedir) kredi kartı harcamalarındaki azalmanın üretimi azaltma etkisi daha büyük olacaktır. Üretimdeki azalma, üretimin ithalat bağımlılığı nedeni ile cari açığa kısmi bir iyileştirme yaratsa da arz talep dengesi tüketim malı ithalatı ile giderilmeye çalışılabilir. Bu durum da cari açığındaki düzelme etkilerini zayıflatan bir olumsuzluk yaratacaktır.

Tablo 2.7: Sektörel Bazda Toplam Kredi Kartı Harcamaları İçerisinde Taksitli Harcamaların Payı (%)*

SEKTÖR ADI	2013			2014		
	OCAK	ŞUBAT	MART	OCAK	ŞUBAT	MART
Araç Kiralama-Satış/ Servis/Yedek Parça	30.4	29.8	30.7	33.1	28.9	29.7
Benzin ve Yakıt İstasyonları	1.0	0.9	0.7	1.3	0.7	0.6
Havayolları	23.2	24.2	25.2	27.3	23.8	23.5
Seyahat Acenteleri/ Taşımacılık	27.5	26.5	27.1	28.8	24.1	24.2
Kuyumcular	19.9	24.9	20.2	29.1	3.5	1.0
Sağlık/Sağlık Ürünleri/ Kozmetik	22.1	24.4	24.4	21.2	22.8	24.9
Giyim ve Aksesuar	48.0	47.5	46.1	49.4	47.2	45.8
Market ve Alışveriş Merkezleri	10.9	12.8	13.2	18.1	12.8	11.6
Mobilya ve Dekorasyon	54.9	54.7	46.2	55.3	45.6	47.4

Elektrik-Elektronik Eşya, Bilgisayar	51.4	55.9	57.2	62.3	43.2	50.0
Telekomünikasyon	30.2	31.1	32.0	43.9	3.3	1.0
Hizmet Sektörleri	49.8	19.3	14.2	48.7	14.6	12.4
Sigorta	44.0	43.6	44.9	46.3	41.8	42.5
Yapı Malzemeleri, Hırdavat, Nalburiye	30.9	33.3	34.4	37.7	31.1	31.9
Doğrudan Pazarlama	39.8	42.8	46.4	63.5	53.5	60.9
Kulüp / Dernek /Sosyal Hizmetler	18.8	18.9	17.1	19.9	18.3	15.5
Eğitim / Kırtasiye / Ofis Malzemeleri	33.5	36.6	34.1	39.3	35.3	31.5
Müteahhit İşleri	29.9	29.7	26.7	35.8	24.6	21.6
Diğer	34.2	31.9	47.8	18.4	17.0	16.6
TAKSİTLİ ÖDEMELER/ TOPLAM ÖDEMELER	27.8	26.3	26.1	31.0	20.4	20.5

Kaynak: BKM

* Taksitli Satış Payı %10'un üzerinde olan sektörler alınmıştır. Benzin, taksitli satış payı %10'un altında olmasına rağmen, düzenlemede özel olarak adı geçtiği için tabloda tutulmuştur.

Kredi kartı harcamalarında taksit kullanımının sınırlandırılmasının sektörel etkilerini görebilmek için Tablo 2.7'yi incelememiz gerekmektedir. Tablodan da görülebileceği gibi benzin ve akaryakıt harcamalarında taksit kullanımı yok denecek kadar azdır. Dolayısıyla bu düzenleme hane halklarının kredi kartı kullanımı nedeniyle enerji ithalatına yaptıkları katkıyı azaltmayacaktır. Ancak taksitli satışların önemli olduğu bazı sektörler bulunmaktadır. Örneğin Elektrik-Elektronik Eşya ve Bilgisayar sektöründe kredi kartlı harcamaların yaklaşık yarısı taksitli satışlardan oluşmaktadır. Benzer şekilde giyim ve aksesuar sektöründe de kredi kartlı satışların yaklaşık yarısı taksitli satışlardır. Yine taksitli harcama oranının yüksek olduğu sektörlerden bir tanesi de sigortacılık sektörüdür. Bu sektörde yıllık prim ödemelerinin önemli bir kısmı kredi kartları ile taksitli yapılmaktadır. Vergi tahsilatları gibi kamu ödemelerinin de önemli bir yer tuttuğu hizmetler sektöründe de taksitli satışların önemli bir payı bulunmaktadır. Yukarıdaki tablo dikkatle incelendiğinde görülecektir ki, taksitli satışların önemli olduğu sektörlerin büyük bir kısmı, döviz ihtiyacı yaratmayan sektörlerdir. Yine bu sektörlerin önemli bir kısmı yerli üretimin tedarik zincirinin son halkasını oluşturmaktadırlar. Tablodan da görülebileceği gibi düzenleme sonrası taksitli harcama oranları hemen hemen her sektörde azalmıştır. Bu da bu sektörlerdeki talebin önemli ölçüde azaldığı anlamına gelmektedir. Talepteki azalmanın geriye ve ileriye doğru bağlantıları da dikkate alınırsa, sadece perakende

sektörünü değil imalat sanayini de etkilediği anlaşılmaktadır. Talebi kısma-ya yönelik gelirler politikalarının uygulanması sadece nihai tüketicii değil bir yandan reel ekonominin bel kemiğini oluşturan imalat sanayini diğer taraftan da ekonominin sağlıklı işlemesi için hayati bir öneme sahip finans piyasalarını da etkilemektedir. Talep daraltıcı politikalardan daha ziyade arz yanlı politikaların üretilmesi dile getirilen bu sektörler için daha olumlu sonuçlar verecek gibi görünmektedir.

Kredi kartı kullanımında taksit sınırlandırmasının bir diğer önemli etkisi de düzensiz kredi piyasalarını ve kayıt dışı ekonomiyi canlandırması olacaktır. Kredi kartı, birbirini tanımayan alıcı ve satıcının belirli bir güven ilişkisi içerisinde taksitli alışveriş yapabilmesini sağlamaktadır. Taksitli alışverişlerde ödeme riskini banka üstlenmekte ve hem tüketicileri hem de satıcıları, güvenli müşteri ilişkisi oluşturma maliyetinden kurtarmaktadır. Kartlı ödemelerde, satıcılar, taksitli alışverişlerde ödenmeme riski taşımaksızın işlem yapabilmektedirler. Küçük işletmelerde müşterilerin ödeme riskini hesaplama ve rasyonel bir şekilde bu ilişkiyi yönetebilme kabiliyeti oldukça düşüktür. İşletmelerde bu türden bir hareket kabiliyeti olsa bile, sağlıklı bir şekilde hayata geçirme maliyeti oldukça yüksektir. Kredi kartının olmadığı bir ekonomide bu maliyetler de fiyata yansıtılmaktadır. Perakende sektöründe taksitli işlemlerde her zaman bir “yanlış seçim” (adverse selection) ve “ahlaki bozulma” (moral hazard) riski bulunmaktadır. Bu risklerin gerçekleşmesi durumunda firmanın tahsil maliyetleri artmakta hatta borcun tahsili çoğu zaman imkânsız olabilmektedir. Bankacılık sektörünün perakende sektörde taksitli işlemlere kredi kartı ile aracılık yapması, bu riskleri azaltabilmektedir. Bankacılık sektörü tahsili gecikmiş alacaklar konusunda daha profesyonel çalışmakta ve yanlış seçim ve ahlaki bozulma risklerini minimize edebilmektedir.

Kredi kartı taksit imkânlarının sınırlandırılması, özellikle perakende sektöründe düzensiz kredi piyasalarının oluşmasını teşvik edecektir. Taksitli satışların önemli olduğu mobilyacılık, elektrik, elektronik, bilgisayar, telekomünikasyon, turizm, sağlık, sigortacılık, yapı malzemeleri gibi sektörlerde firmalar talebi artırabilmek için kredi kartı dışı ödeme araçlarına başvuracaklardır. Senet ve çek gibi ödeme araçlarının yaygınlaşması, bunların piyasada ödeme aracı olarak keşide edilerek dolanım hızı kazanması düzenli kredi piyasalarının sağlıklı işlemlerini de engelleyecektir. Bu tür taksitli ödemelerin kredi kartı aracılığı ile yapılması, Merkez Bankası'nın bu ödeme araçları üzerinde denetim kurmasını sağlayacaktır. Kredi kartı kullanımının zayıflatılması, çek ve senet kullanımını artırarak, Merkez Bankası'nın dene-

tim yetkisini de azaltacaktır. Düzensiz kredi piyasasının çek ve senet kullanımı ile yaygınlaşması piyasa risklerini artıracak ve yapısal bir bozulma yaratacaktır. Bilindiği gibi çek ve senet kullanımı ile yapılan taksitli alışverişlerde tahsilat oranı, kredi kartı ile taksitli işlemlerin tahsilat oranından oldukça düşüktür. Bu risk perakende sektöründe zararların yaygınlaşmasına ve iflasların artmasına neden olabilecektir.

Kredi kartı taksit imkânlarının sınırlandırılması, taksitli işlemlerde tüketici kredilerinin kullanımını da artıracaktır. Hane halkları yüksek tutarlı harcamalarını yapabilmek için bankaların tüketici kredilerine başvuracaklardır. Mobilya, elektrik-elektronik eşya, yapı malzemeleri, kuyum gibi sektörlerde alışveriş bedellerinin tek seferde ödenmesi hane halklarının çoğu zaman bütçe kısıtını aşan sorunlarla yüz yüze gelmesine neden olmaktadır. Eğer hane halkları kredi kartı taksit imkânından yoksun iseler, bu tür alışverişlerde tüketici kredisi almayı tercih edeceklerdir. Tüketici kredisinin maliyeti, hane halkları açısından kredi kartı kullanım maliyetinden daha yüksek olacağından hane halklarının refahında azalma yaratacaktır.

Kartlı ödeme sistemlerinin ekonomiye en önemli katkıları kayıt dışı ekonomi ile mücadelede en etkili silahı oluşturmalarıdır. Kartlı ödeme sistemleri ile gerçekleştirilen işlemlerin takip edilebilmesi, işlemlerin belgeye dayandırılması kayıt dışı ekonomiyi de daraltacaktır. Özellikle taksitli işlemlerde düzensiz kredi piyasasının yaygınlaşması (çek ve senet kullanımı gibi) kayıt dışı işlemlerin de yaygınlaşmasını sağlayacaktır. Bu tür işlemlerin nakit para veya düzensiz kredi piyasası ile gerçekleştirilmesi devletin önemli ölçüde vergi kaybına uğramasını da beraberinde getirecektir. Bir yandan üretimdeki azalma nedeni ile vergi gelirlerinin azalması diğer taraftan vergi kaybının artması ile bütçe açığı artacaktır. Bütçe açığının finansmanında iç borçlanmanın kullanılması faiz oranlarının artmasına ve dışlama etkisinin (crowding-out) oluşmasına yol açacaktır. Bütçe açığının açıktan finansmanı ise (Merkez Bankası kaynakları kullanılarak ve para arzı artırılarak) enflasyonist baskıları artıracaktır. Bütçe açığının vergi oranlarının artırılarak karşılanması ise ekonomiyi depresyona sürükleyecektir.

Son olarak 31 Aralık 2013 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanan ve 1 Şubat 2014 tarihinde yürürlüğe giren düzenlemenin bankacılık sektörü üzerinde de olumsuz etkileri oluşacaktır. Kartlı ödeme sistemleri sektöründe yaşanacak bir daralma ve kârlılık azalması, sektörde çalışan yaklaşık 200 bin kişinin gelirlerinde önemli bir azalma yaratacaktır. Sektörde çalışanların bakmakla yükümlü oldukları kişilerle beraber yaklaşık bir milyona yakın

kişi için bir istihdam sorunu ortaya çıkacaktır. Bir yandan işsizlik tehlikesi hâlihazırda çalışanlar için bir sorun oluştururken, diğeryandan da sektörün yeni istihdam yaratma kapasitesini de önemli ölçüde düşürecektir.

Diğeryaraftan kartlı ödeme sistemlerinin zayıflatılması, bankacılık sektörü bilançolarına da olumsuz bir şekilde yansıyacaktır. Bankaların aktif ve pasif yönetiminde ortaya çıkan zayıflama bankacılık sektörünün kârlılığın da etkileyecektir.

KREDİ KARTI KULLANIMININ VERGİ GELİRLERİNİ ARTIRICI ETKİSİ, KART KULLANIMININ PİYANGO VEYA NAKİT PUAN ÖDEMESİYLE TEŞVİKİ, KART KULLANIMININ VERGİ KAÇAKÇILIĞINI ÖNLEMESİ VE KAYITDIŞI EKONOMİYE ETKİSİ

I- KREDİ KARTI KULLANIMININ VERGİ GELİRLERİNİ ARTIRICI VE VERGİ KAYBINI ÖNLEYİCİ ETKİSİ

A- GENEL AÇIKLAMA

Bilindiği gibi, Türkiye ekonomisinin en önemli sorunlarından birisi yüksek oranlı kayıtdışılıkla ilgilidir. Kayıt dışılık, yalnızca Türkiye'nin değil, gelişmiş ülkeler de dahil dünyadaki ülkelerin tamamına yakın kısmının sorunu. Ancak, oran yönüyle baktığımızda, *Türkiye'deki kayıt dışılık oranının, gelişmiş ülkelere kıyasla, çok yüksek olduğu göze çarpmaktadır.*

Yapılacak bazı düzenlemelerle kredi kartları ile ödemelerin yaygınlaşması durumunda, kayıt dışılıkta da ciddi bir gerileme kaçınılmaz gözükmektedir. Özellikle vergi gelirleri yönünden “*kredi kartı ile ödeme*” büyük önem taşımaktadır.

Olayı vergiler yönüyle ele aldığımızda; mal ve hizmet alımları sırasında, kredi kartı ile yapılan ödemelerin, vergi kaybını önleme boyutu, başta *Katma Değer Vergisi* olmak üzere; *Gelir Vergisi*, *Kurumlar Vergisi* ve *Özel Tüketim Vergisi* yönünden son derece önemli.

Kredi kartı ile yapılan ödemelerin, çeşitli vergiler yönünden kayıt dışılığı ve vergi kaybını önleme boyutu, aşağıda tek tek ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

B- KREDİ KARTI KULLANIMININ KATMA DEĞER VERGİSİ GELİRLERİNİ ARTIRAN VE VERGİ KAYBINI ÖNLEYEN ETKİSİ

1- Belge Düzenleyen KDV Mükelleflerinin Gelirleri Bakımından

Günlük alış-verişlerde, fiş ya da fatura alınması halinde, bu alışverişe taraf olan firma, gelirlerini defterlerine kaydetmekte ve belgede yer alan KDV’sini ilgili vergi dairesine bildirip, ödemektedir.

Ödemelerin, banka veya kredi kartı ile yapıldığı durumlarda, satıcının fiş ya da fatura vermesi kaçınılmaz olmaktadır. Çünkü, mal satan ya da hizmeti ifa eden şirketin ya da şahsın, kredi kartı ile satış yapıp belge düzenlemediği durumlarda, banka kayıtları üzerinde yapılacak inceleme ile fiil kolayca ortaya çıkartılabilmektedir.

Bu aşamada, banka kayıtlarını inceleyen Maliye’nin denetim elemanları, banka hesaplarına giren para karşılığında; o tarihte belge düzenlenip düzenlenmediğini araştırmakta, belge düzenlenmeyen satışları tespit ederek, matrah farkı bulmaktadır.

Vergi müfettişlerince bulunan matrah farkı üzerinden *tarh olunan verginin yanı sıra*, verginin bir katı kadar da “*vergi ziyai cezası*” istenilmektedir. Tarh olunan vergi, tahsilat aşamasına geldiğinde de o verginin normal vadesinden, ödendiği tarihe kadar ayrıca “*gecikme faizi*” hesaplanmaktadır.

Banka ve kredi kartının ilk uygulanmaya başlandığı dönemlerde bunun farkına varmayan ve fiş-fatura vermeyen bazı işletmeler, yapılan vergi incelemelerinde bu durumun kolayca tespit edildiğini görüp, vergi-ceza ve gecikme faizi ödeyince, banka kartı ile tahsil ettikleri para karşılığında, fiş ya da fatura düzenlemeyi alışkanlık haline getirmişlerdir.

Nitekim bugün itibarıyla kredi kartı ile yapılan ödemelerin karşılığında, fiş ya da fatura düzenlenmemesi neredeyse imkânsızdır.

Konunun bir diğer yönü de kapsama giren mükelleflerle ilgilidir. Olay yalnızca mal alım-satımı, imalatı ya da hizmet işletmeleri ile yani ticari faaliyette bulunanlarla sınırlı değildir.

Serbest meslek kazancı elde edenler de, kredi kartı ile yapılan ödemelerin karşılığında, mutlaka *“serbest meslek makbuzu”* düzenlemektedirler.

Özetlemek gerekirse, kredi kartı kullanılarak yapılan alış-verişlerin banka kayıtlarına girmesi, hem vergi denetimini kolaylaştırmakta hem de alışverişe taraf olan firmaları belge düzenine uymaya zorlamaktadır. Böylelikle kredi kartı kullanımı kayıt dışılığın önlenmesini ve belge düzenine uyulmasını sağlamaktadır.

2- Banka - Kredi Kartı ve Belge Alanın Ödemeleri Bakımından

Uygulamada rastlanan örnekler yönüyle değerlendirdiğimizde, satışları nedeniyle fiş ve fatura düzenlemeyenler, satın aldıkları mal ve hizmetler nedeniyle de eksik fatura almaktadırlar.

Ayrıca, çalışanlara yaptığı ücret ödemelerinin bir kısmını da açıktan yapabilmektedir.

Ayrıca, çalışanların bir kısmı da *“kayıt dışı istihdam”* edip, ücretini açıktan yani kayıt dışı gelirlerinden ödemektedir.

Bu uygulamalar, iki yönlü bir kayıt dışılığa neden olmakta, hem vergi hem de sigorta primi yönünden kayıp ortaya çıkmaktadır.

Bir *konfeksiyon alım-satımı* örneğiyle, olayın boyutlarını aşağıdaki gibi açıklayabiliriz.

Konfeksiyon alım-satımı yapan (A) firması, satışların % 50'sine fiş ya da fatura vermemektedir.

(A) firması, *toptancı* (B)'den konfeksiyon ürünü alırken, yarısı için fatura almaktadır.

Toptancı (B) firması, *imalatçı* (C) firmasından mal alırken, alışlarının yarısı kadar fatura istemektedir.

İmalatçı (C), *kumaşçı* (D)'den kumaş alırken, alışlarının yarısı kadar fatura istemektedir.

Kumaşçı (D), *iplikçi* (E)'den iplik, *boyacı* (F)'den boya alırken, alışlarının yarısı kadar fatura almaktadır.

İplikçi (E), *pamukçu* (G)'den, boyacı (F), *boya imalatçısı* (H)'den alışlarının yarısı kadar fatura almaktadır.

Yukarıdaki aşamaların izlenmesinden de fark edileceği gibi, perakende satış aşamasında, satışların yarısına belge düzenlenmemesi, zincirleme olarak izleyen satıcıların da satışlarının yarısına fatura düzenlenmemesine neden oluyor. Sonuçta, her aşamada ciddi bir *"kayıt dışılık"* ve buna bağlı *"KDV kaybı"* oluyor.

Oysa, özellikle ilk aşamada yani konfeksiyon alım-satımı yapana, müşterilerin tamamı veya büyük bir kısmı *"banka kartı"* ile ödeme yapsaydı, yukarıda sıralanan belgesiz satışlar söz konusu olmayacaktı.

Görüldüğü gibi, kredi kartı kullanımının yaygınlaşması sadece tüketim aşamasında oluşan kayıt dışılığın engellenmesini sağlamamakta, ayrıca üreticiden-tüketicie kadar geçen her aşamanın kayıt altına alınmasını da sağlamaktadır. Buna göre sadece tüketim aşaması değil, üretim, toptan ve perakende aşamasında da kayıt dışılık engellenebilecek, sonuçta ciddi bir vergi kaybı önlenebilecektir.

C- KREDİ KARTI KULLANIMININ GELİR VE KURUMLAR VERGİSİ KAYBINI ÖNLEME BOYUTU

Vergiler yönüyle kredi kartı ile yapılan ödemelerin, bir diğer boyutu da gelir ve kurumlar vergisi kaybının önlenmesi ile ilgilidir.

Önceki sayfada örnek verilen konfeksiyoncunun satışlarını; gelir ya da kurumlar vergisi yönünden ele aldığımızda;

Konfeksiyon alım-satımı yapan firma, satışlarının % 50'sine fiş veya fatura vermemekle, kazancının yarısını gizlemiş olmakta ve bunun gelir ya da kurumlar vergisini ödememektedir.

Verdiğimiz örnekte, 6 aşamada sıralandığı gibi, perakende mal satan konfeksiyoncu satışlarının yarısına fatura düzenlemediği için, alışlarının yarısı için fatura almadığı için, zincirleme olarak *toptancı, imalatçı, kumaşçı, iplikçi, boyacı, pamukçu, boya imalatçısı* vs. satışlarının yarısına fatura düzenlememekle, kazancının yarısı için gelir ya da kurumlar vergisi ödeme-mektedir.

Oysa, konfeksiyoncudan mal alan müşterilerin tamamı veya büyük bir kısmı, ödemelerini banka kartı ile yapsalardı, konfeksiyoncu da toptan-cıdan alışlarının tamamı için fatura alacaktı. Fatura zinciri, izleyen aşama-larda da benzer şekilde olacak, *sonuçta, gelir ve kurumlar vergisi açısından ciddi bir vergi kaybı önlenmiş olacaktır.*

Görüldüğü gibi, kredi kartı kullanımının yaygınlaşması halinde, belge düzenine uyulması sağlanacak ve bir otokontrol sistemi oluşacaktır. Bu du-rum üreticiden-tüketicie kadar her aşamanın kayıt altına alınmasını, buna bağlı olarak da gelir ve kurumlar vergisi matrahındaki erozyonun engelle-nerek vergi hasılatının artmasını sağlayacaktır.

D- KREDİ KARTI KULLANIMININ ÖZEL TÜKETİM VERGİSİ GELİRLERİNİ ARTIRAN VE VERGİ KAYBINI ÖNLEYEN ETKİSİ

Günlük alış-verişlerde, ödemelerin kredi kartı ile yapılmasının bir başka yararı da *“Özel Tüketim Vergisi Kaybını Önleme”* boyutu ile ilgili...

Toplam vergi gelirleri yönüyle bir değerlendirme yaptığımızda, Özel Tüketim Vergisi, vergi gelirlerimizin yaklaşık dörtte birini oluşturmaktadır. ÖTV üzerinden hesaplanan % 18 KDV'yi de göz önüne aldığımızda bu oran daha da artmaktadır.

Buna göre, belgesiz yapılan işlemlerde sadece KDV, gelir ve kurum-lar vergisinde bir gelir kaybı olmamakta, ÖTV'ye tabi mallarda ÖTV için bir gelir kaybı söz konusudur.

ÖTV'ye tabi mallarla ilgili örnek vermek gerekirse; şarap, rakı, viski, votka, sigara, akaryakıt, parfüm, güneş kremi, makyaj malzemesi, tıraş sabunu ve köpüğü, cep telefonu, radyo, TV vs. ÖTV'ye tabi mallardan bir

kısımdır. *Bunların bedelinin kredi kartı ile ödenmesi durumunda, satıcı zorunlu olarak fiş ya da fatura verecektir.*

Böyle olunca, ÖTV, KDV ve gelir ya da kurumlar vergisi yönünden vergi kaybı olmayacaktır.

Yukarıdaki açıklamalardan da fark edileceği gibi, mal ve hizmet bedelinin, kredi kartı ile ödendiği durumlarda, Maliye açısından *“Bir taşla birkaç kuş vurulmakta; KDV, gelir-kurumlar vergisi ve ÖTV gibi vergilerdeki kayıplar önlenebilmektedir.”*

II- KREDİ KARTI KULLANIMININ PİYANGO VEYA NAKİT PUAN ÖDEMESİYLE TEŞVİKİ SURETİYLE BELGE ALIŞ-VERİŞİNİN YAYGINLAŞTIRILMASI

A- GENEL AÇIKLAMA

Belli harcamaları için fatura ve fiş toplayan *emeklilere* yapılan vergi iadesinin, 1 Ocak 2007 tarihinden itibaren de *ücretlilere vergi iadesinin kaldırılmasının*, belge alma alışkanlığında bir gerilemeye neden olduğu kuşkusuzdur.

Ücretlilere vergi iadesinin, emeklilerde ise belge toplama zorunluluğunun kaldırılması sonucu, tüketiciyi belge almaya teşvik yönüyle getirilen bir uygulama ya da müessese de olmamıştır. Örneğin; Çin’de yıllardır başarı ile uygulanan *“kazı-kazan”* ya da bir başka uygulama getirilmemiştir.

Bu aşamada, banka ve kredi kartları ile yapılacak ödemeleri teşvik eden bazı düzenlemeler yapılabilir.

Örneğin, kapsamlı bir reklam kampanyası başlatılıp, ödemelerin kart ile yapılmasının kayıtdışılığı önleyici etkisi ve vergi gelirlerini artırıcı boyutu ortaya konabilir. Daha ötesi, banka kartı ile yapılan ödemeler için;

- Bazı çekilişlerle, bir kısmı çarpıcı çeşitli *ikramiyeler dağıtılabilir.*
- Banka kartı ile yapılacak, belli harcamalara, örneğin *yüzde 2 puan verilip*, kart ile ödeme yapılması özendirilebilir.

Özellikle, belge alış-verişinin yaygın olmadığı bazı hizmetler ya da

sektörler ve işkolları için, banka kartı ile yapılan ödemelere puan uygulaması, bu alandaki vergi kaybını önemli ölçüde önleyebilir.

Ücretlilerde vergi iadesinin ve emeklilerde belge toplama zorunluluğunun kaldırılması sonucu azalan fiş ve fatura talebini telafi etmek için artı puan ve ödüllere desteklenerek kredi ve banka kartı kullanımını teşvik etmekte yarar vardır.

B- DÜŞÜK ORANLI KDV UYGULAMASI

Düşük oranlı katma değer vergisi uygulaması, *banka ve kredi kartı kullanılarak yapılan harcamalarda*, herhangi ilave bir işleme gerek kalmaksızın iş yeri tarafından hesaplanan katma değer vergisinin indirimli olarak hesaplanması diğer bir ifade ile kart ile yapılan alışverişlerde indirimli katma değer vergisi uygulanmasıdır. Kart hamilinin KDV indirimini işlem anında görüyor olması işlemin teşvik edici, yapılan indirimlerin aylık KDV beyannameleri ile bildirilmesi de sistemin denetleyici unsuru olmaktadır. Yurt dışı örneklerde KDV indirimlerinin % 2'den başlayıp farklı sektörlerde % 9 oranına kadar ulaşabildiği görülmektedir.

Bu alternatifle ilgili olarak oluşturulan simülasyonda sektör ayrımı yapılmak suretiyle tüm kartlı ödeme işlemlerinde KDV için POS cihazında yer alan 3 ayrı indirim oranından biri uygulanabilecektir. (%2, %3, %4). Bu seçenekte POS terminali kartlı işlemler için düşük KDV seçeneği oranlarını sunmaktadır.

Burada özellikle vergi kayıp kaçağının yaygın olduğu, hizmet sektöründe yüksek oran uygulanabilir.

C- EKSTRE VEYA KART HARCAMALARI ÜZERİNDEN İADE VEYA PRİM UYGULAMASI

Düşük oranlı katma değer vergisi uygulamasından farklı olarak uygulanabilecek bir diğer teşvik yöntemi ise, banka veya kredi kartı harcamaları toplamı üzerinden dönemsel olarak (aylık veya yıllık) belli bir oranın kart hamillerinin beyanı üzerine prim, iade veya benzeri bir isim altında iade edilmesidir. Bu uygulamada beyan ve belgeleme yükümlülüğü kart hamiline bırakılabileceği gibi konu ile ilgili bankalardan bilgi alışverişine ilişkin bir altyapı da oluşturulabilir.

Önerilen uygulamada farklı seçenekler gündeme gelebileceği için her bir seçeneğin kendi içerisinde değerlendirilmesi gerekir. Bunlardan bazıları;

- *Kart hamillerinin slip biriktirmesi* ve dönemsel olarak iade için Gelir İdaresinin ilgili birimine başvurması (kaldırılan vergi iadesi benzeri)
- Kart hamillerinin bankalardan *dönemsel harcama raporları alması* ve bu raporlar ile Gelir İdaresinin ilgili birimine başvurması
- Kart hamillerinin herhangi bir işlem yapmasına gerek kalmaksızın, iade veya prim miktarının Gelir İdaresinin ilgili tarafından otomatik hesaplanması ve kart hamilinin hesabına yatırılması (puan veya tutar olarak)

şeklinde ifade edilebilir.

D- KÜÇÜK ÖLÇEKLİ İŞLETMELERDE YAZARKASA YERİNE POS KULLANIMI

Kartlı ödeme sistemi kullanımının teşvik edilmesi sürecinde ortaya konulabilecek bir diğer uygulama ise, özellikle satmış oldukları mal veya hizmet nedeni ile değişken oranlı katma değer vergisi uygulamayan küçük ölçekli işletmelerde yazarkasa kullanımının tamamen kaldırılması ve söz konusu işletmelerde POS kullanımının özendirilmesidir. POS makinesi aracılığı ile üretilecek slipin yasal belge olarak kabul edilmesi hususu ise uygulamanın başarısı için zorunludur.

Bu çerçevede yayımlanan 379 sıra numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliğinde¹ dileyen hekimlerin (diş hekimleri ve veteriner hekimler dahil) belirtilen özellikleri taşıyan POS cihazını işyerlerinde bulundurmaları ve kullanmaları haline bu cihazlarla düzenlenen belgelerin serbest meslek makbuzu olarak kabul edilmesi imkânı getirilmiştir. Söz konusu tebliğde serbest meslek faaliyetinde bulunan hekimler (diş hekimleri ve veterinerler dahil) tarafından kullanılacak kredi kartı okuyucularıyla düzenlenecek POS fişlerinin “*serbest meslek makbuzu*” olarak kabul edilmesi öngörülmüştür.

Bu nedenle hekimlerin 379 Seri Nolu Vergi Usul Kanunu Tebliğinde yer alan özellikleri haiz POS cihazını işyerlerinde bulundurmaları ve kullanmaları halinde bu cihazlarla düzenlenen belgeler “serbest meslek makbuzu”

¹ 05.01.2008 Tarih ve 26747 Sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

olarak kabul edilecek, ayrıca serbest meslek makbuzu düzenlenmeyecektir. Buna göre Gelir İdaresi Başkanlığı normal POS cihazlarından çıkan slipleri "serbest meslek makbuzu" olarak kabul edecektir.

E- HARCAMA BELGELERİNDE KAZI KAZAN VE PIYANGO BENZERİ UYGULAMALARA İLİŞKİN BAZI YABANCI ÜLKE ÖRNEKLERİ

1. Çin

Çin hükümeti alternatif bir çözüm olarak *Lottery Receipt Experiment (LRE)* adı verilen bir sistem geliştirmiş ve pek çok bölgede uygulamayı denemiştir.

Bu uygulama ile hükümet *tüketicinin fiş alımını teşvik etmiş*, tüketici ise bu teşvik karşılığında vergisini gönüllü olarak ve eksiksiz beyan etmiştir. Böylece satıcının vergi kaçırmasının önüne geçilerek, vergi kaçırmanın maliyeti yükselmiş, denetimin maliyeti ise düşmüştür. (Pareto optimalite ve etkinlik sağlanmıştır). Bunun sonucu olarak optimal vergileme uygulanabilir hale gelmiştir.

Bazı sorunlar nedeniyle teknolojinin sağladığı yeni imkânlarla sahte fatura kullanımını önleyebilmek, denetimde otomasyondan yararlanmak, tüketicilerin fatura istemelerini teşvik etmek, iç talebi canlandırmak, vergi kayıp ve kaçaklarını önleyebilmek, faturaya dayalı vergi türlerinden elde edilen vergi gelirlerini arttırabilmek amacıyla mevcut fatura sisteminde değişiklik arayışları başlamış ve 2002 yılının ikinci yarısında yeni bir fatura "fa piao" sistemine geçilmiştir.

Çin hükümeti, tüketiciye verilen yeni sistem faturaların üzerlerine, ülkemizde kazı kazan piyangosu olarak bilinen, *piyangolu ödül* konulmasına karar vermiştir. Eski sistemde tüketicilerin fatura toplamaları için ülkenin vergi toplamasına yardım etme ahlaki sorumluluğu dışında çok az teşvik unsuru varken, yeni sistemde tüketicileri fatura istemeye teşvik edecek parasal ödül piyangosu bulunmaktadır.

Hükümet piyango sistemini resmi olarak fişlerin içine yerleştirmiştir. Bundan dolayı kazı-kazan sadece resmi anlamda bir fiş değil aynı zamanda bir piyango bileti niteliğindedir. Bu sistem 1960'larda Tayvan'da vergi toplamayı etkin kılmak için kullanılmaya başlanmıştır.

2. Güney Kore

Güney Kore’de 2000’li yıllardan bu yana başarı ile uygulanan “*Gelir Vergisi İndirimi*” modelinde, kart kullanımını teşvik etmek amacıyla, kredi kartı kullanıcılarına, ödeyecekleri “*gelir vergisi*” üzerinden “*belli oranda indirim*” yapılmaktadır.

Buna göre, kredi kartı harcamasının % 20’si, debit kart ya da ön ödemesi kart harcamasının % 25’i, vergilendirilecek gelirden indirilebilmektedir.

Bu uygulamadan yararlanabilmek için kartla yapılan harcamaların Güney Kore sınırları içinde ve Güney Kore kartlarıyla yapılmış olması gerekmektedir. Uygulamanın kapsamına kart sahibinin kendisi, eşi ve çocukları dahil edilebilmektedir. İndirilebilecek kredi kartı harcamasının üst sınırı ise 5 milyon VWon’dan (G. Kore’nin para birimi) 3 milyon VWon’a indirilmiştir.² Bu indirimden yararlanabilmek için mükellefin izleyeceği yol ise; kredi kartı şirketinden yıllık harcamaları gösteren listeyi talep etmek ve gelir idaresine sunmaktır. Bankalar ise kart kullanıcılarının talep ettikleri yıllık harcamalara ilişkin listeyi vermekle yükümlüdürler. Uygulamanın bitiş tarihi 31 Kasım 2011 olarak belirlenmiştir.³ (Sürenin sonunda tekrar uzatılıyor) Uygulama bir örnekle açıklanacak olursa;

Kart kullanıcısının yıllık geliri 50.000 USD ve yıllık 15.000 USD kredi kartı harcaması varsa,

$$50.000 \times \%25 = 12.500 \text{ USD (gelirin \%20’si)}$$

$$15.000 - 12.500 = 2.500 \text{ USD}$$

(kredi kartı harcamasından gelirin %20’sini aşan kısmı)

$$2.500 \times 0,20 = 500 \text{ USD indirim tutarı}$$

Kredi kartı kullanımını yaygınlaştırmak amacıyla geliştirilen piyango benzeri bir sistem mevcuttur. Bu sistem sayesinde kredi kartı kullanıcıları ve kredi kartı ile mal satan üreticilerin ödüllendirilmesi amaçlanmaktadır. Kredi kartı ile yapılan alışverişler karşılığında verilen *kredi kartı sliplerinde bir piyango numarası yer almaktadır*. Yapılan çekiliş sonucu kazanan numaralar her ayın 4. cumartesi akşamı açıklanmakta ve televizyonda (KBS 1 TV) yayınlanmaktadır.⁴

² 1Won=0,0012TL

³ Bozdoğanoglu, a.g.m.

⁴ *Development of Korean Credit Card Market*, Erişim; www.socsci2.ucsd.edu

Ulusal gelir idaresi başkanı ödemeyi, ödülü kazanan kişiye doğrudan yapabileceği gibi, ilgili ikramiyeyi kazanan kişinin sahip olduğu kredi kartının ilgili olduğu şirkete de yapılabilir. Kredi kartı şirketi ikramiyeyi doğrudan kazanan kişiye verebilir ya da kişinin banka hesabı mevcutsa ödül banka hesabına yatırılabilir.⁵

Kredi kartı sliplerinde yer alan piyango numarası ile kart kullanıcılarının ödüllendirilmesi, kredi kartı harcamalarının belli oranda vergi indirimine konu olması gibi uygulamalar sonucunda 1999-2002 yılları arasında G.Kore’de kredi kartı sayısı 39 milyondan 104,8 milyona fırlamıştır, (yetişkin başına 3 kart), ayrıca özel tüketimde kredi kartı ile yapılan harcamaların tutarı da 6 kat artmıştır. Buna bağlı olarak idarenin elde ettiği KDV geliri keskin biçimde yükselmiş, küçük işletmelerin gelirlerine ilişkin şeffaflık sağlanmıştır.⁶

3. Brezilya

Brezilya’da da harcama belgelerinin üzerinde “*piyango numarası*” yer almaktadır. Belli dönemlerde yapılan çekilişlerde, kazanan numaralar ilan edilmekte ancak ikramiye kazananlara, kazandıkları para nakit olarak ödenmemektedir. İkramiye tutarı “*Vergi indirimi*” yoluyla, kişinin ödeyeceği gelir vergisi ya da KDV’den mahsup edilmektedir. Ülkede vergi sistemi eyaletler bazında farklılık gösterdiğinden bu uygulama bazı eyaletlerde örneğin Sao Paulo’da yıllardır başarı ile sürdürülmektedir.⁷

Bunun dışında benzer uygulamaların mevcut olduğu Güney Amerika ülkeleri ve bu ülkelerdeki düzenlemeler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

4. Diğer Ülkeler

a) *Kolombiya’da 2004 yılından bu yana hizmet ve ürün alışverişlerini kredi veya banka kartı ile yapan tüketiciler %16 olan KDV oranından iki puan iade almaktadır.*

⁵ Bozdoğanoglu, a.g.m.

⁶ OECD Economics Department Working Paper, “Reforming The Tax System in Korea to Promote Economic Growth and Cope With Rapid Population Ageing”, 20.02.2009, s. 25.

⁷ Ministry Of Finance Federal Revenue Service General Coordination Of Tax Policy, *Tax Study 08, Tax System and Administration in Brazil -An Overview-*, Brasilia, August 2004.

b) *Uruguay’da 2006’dan bu yana, vergi otoriteleri turizm sektöründe kredi ve banka kartı ile yapılan alışverişler için normalde %23 olan KDV oranından %9’a varan iadeler sağlanmaktadır.* (Restoranlar ve araba kiralamalar dahil)

c) *Meksika’da 2003’ten bu yana kişilere yönelik mali bir piyango hayatına geçirilmiş olup kartlı ödemeler teşvik edilmektedir.*

III- VERGİLENDİRMEDE HAPİS CEZASI YÖNÜYLE BANKA KARTI İLE YAPILAN ÖDEMELERİN KDV İNDİRİMİ VE ALINAN NAYLON FATURA NEDENİYLE HAPSE GİRMEKTEN KURTARICI ETKİSİ

A- GENEL AÇIKLAMA

Satın alınan mallar veya yaptırılan hizmetler nedeniyle, *ödemelerin banka kartı ile yapılmasının, önemli avantajlarından biri de bilmeden alınan bir ya da birkaç naylon fatura nedeniyle hapis cezasından kurtulmaya olanak sağlamasıyla ilgili...*

Yürürlükteki mevzuatta, *“nakit ödemeler” ile “banka aracılığıyla yapılan ödemeler”* yönünden, KDV indirimi ve naylon fatura suçlamaları ile ilgili ciddi bir ayırım vardır.

Konu, *“vergi ve ceza uygulaması”* yönüyle teknik bir konu olduğundan, bu ayrımı açıklamadan önce, naylon fatura, hapis cezası ve KDV indirimi hakkında kısa bir açıklama yapmakta yarar var.

Naylon fatura deyimi, vergi yasalarında yer almamasına rağmen, gerek halk arasında gerekse maliye camiasında, çok sık kullanılmaktadır.

Naylon fatura deyimi ile *“Sahte veya kapsamı itibariyle yanıltıcı belge”* ifade edilmek istenilmektedir.

Naylon faturanın düzenlenmesi ve kullanılması fiilinin ortaya çıkarılması durumunda, bir yandan ziyaa uğratılan vergi, gecikme faizi ile birlikte isterken, diğer yandan da *“ziyaa uğratılan verginin üç katı”* vergi ziyai cezası ve fiilen türüne göre *“18 aydan 3 yıla”* veya *“3 ya da 5 yıla kadar hapis cezası”* uygulanması söz konusu olabilmektedir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, halk arasında “*naylon fatura*” diye adlandırılan belgeler, vergi uygulamasında;

- *Sahte belge* (Gerçek bir işlem ya da durum olmadığı halde, bunlar varmış gibi düzenlenen belge),
- *Kapsamı itibariyle yanıltıcı belge* (gerçek bir işlem ya da duruma dayanmakla birlikte, bu işlem ya da durumu, mahiyet ve miktar itibariyle, gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belge),

olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸ Bunlardan;

- *Yukarıda da belirttiğimiz gibi; Sahte belge düzenlenmesi ya da kullanılması fiili*, 3 yıldan 5 yıla kadar hapis cezasını,
- *Kapsamı itibariyle yanıltıcı belge düzenlenmesi ya da kullanılması fiili* ise, 18 aydan 3 yıla kadar,
- Hapis cezasını gerektirmektedir (VUK. md.359).
- Naylon fatura olayında, özellikle bu belgeyi kullananlar açısından ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Naylon fatura kullananlar hakkında;
- Gelir ya da Kurumlar Vergileri,
- KDV yönünden, KDV indirimi kabul edilmeyip, KDV tarhiyatı yapılmakta ve cezalar uygulanmaktadır.

Ancak, naylon faturada yazılı olan hizmetten yararlanıldığı ya da malın kullanıldığının, örneğin inşaatta, faturada yazılı demir ya da çimentonun kullanıldığının kanıtlanması durumunda, Gelir ya da Kurumlar Vergisi yönünden o fatura, kısmen ya da tamamen “*gider*” ya da “*maliyet*” unsuru olarak, kabul edilebiliyor. Ancak KDV yönünden, faturada yazılı KDV’nin tamamının indirimi reddedilmekte ve “*müteselsil sorumluluk*” hükümlerine göre, bu KDV üç kat vergi ziyai cezası ile birlikte, faturayı kullandıktan istenilmektedir. Ayrıca, yukarıda yazılı hapis cezasının uygulanması istemiyle, olay Cumhuriyet Savcılığına da intikal ettirilmiştir⁹.

⁸ Bu konuda geniş bilgi ve ayrıntılı açıklama için bkz. Şükrü KIZILOĞLU - Zuhal KIZILOĞLU, *Naylon Fatura İhtilafları ve Çözüm Yolları*, 4. Baskı, Ankara, 2012; Şükrü KIZILOĞLU, *Vergi Hukukunda Sahte ve Muhteviyatı İtibariyle Yanıltıcı Belge Düzenleme ve Kullanılma Fiili*, (Yayınlanmamış Doçentlik Tezi), Ankara, 1995; M. Süha AKGÜNER - Mahmut SEKDUR, *Naylon Fatura*, Tekağaç Eylül Yayınları, Ankara, 2004.

⁹ Bu konuda geniş bilgi ve ayrıntılı açıklama için bkz. Şükrü KIZILOĞLU, “*Naylon Fatura ve KDV İndirimi Konusunda Önemli Bir Yargı Kararı*”, *Yaklaşım Dergisi*, S. 178, Ekim 2007, s.21-24.

B- MÜKELLEF TARAFINDAN ALINAN FATURALARDA KDV İNDİRİMİ, NAYLON FATURA VE MÜTESELSİL SORUMLULUK

Olaya Katma Değer Vergisi Kanunu yönüyle göz atıldığında, Katma Değer Vergisi ile ilgili 84 Seri No.lu Genel Tebliğ'de,¹⁰ KDV uygulamasındaki "müteselsil sorumluluk" müessesesi ve işleyişi ile ilgili açıklamaya yer verilmiştir. Buna göre;

"Mal teslimlerinde, alım-satıma taraf olanlar, hizmet ifalarında hizmetten yararlananlar, bu aşamadaki hizmet bedeli üzerinden hesaplanan KDV ile sınırlı olmak üzere, Hazine'ye intikal etmeyen KDV'den, aşağıdaki açıklamalar çerçevesinde, müteselsilen sorumlu olacaklardır.

Mal ve hizmet alım-satımında, satıcının KDV'yi Hazine'ye intikal ettirmediğinin tespit edilmesi halinde, bu satıcı tarafından doğrudan mal teslim edilen veya hizmet ifa edilen mükellefler, işlem bedeli üzerinden hesaplanacak KDV ile sınırlı olmak üzere, satıcı ile birlikte müteselsilen sorumlu olurlar."

şeklinde açıklama yapılmıştır.

Hemen ardından da, müteselsil sorumluluk kapsamında işlem yapılamayacak uygulamalar belirtilmiştir. Buna göre; 4389 sayılı Bankalar Kanunu hükümlerine göre faaliyette bulunan *banka veya özel finans kurumları vasıtasıyla ödemeleri* ve bu kurumlarca ödeme sırasında düzenlenecek belgede satıcının (veya adına hareket edenlerin) adı- soyadı (tüzel kişilerde unvanı) ile banka veya özel finans kurumundaki hesap numarasını ve vergi kimlik numarasını doğru olarak yazdırmaları halinde müteselsil sorumluluk uygulaması ile muhatap tutulmazlar. Bu çerçevede, örneğin *kasadan ödeme yapılması şeklinde, gönderilen havaleler sorumluluğu kaldırmaz*. Ayrıca dış ticaret sermaye şirketleri ve sektörel dış ticaret şirketleri gibi ihracata aracılık eden mükelleflerin bu uygulamadan yararlanabilmeleri için ihracatına aracılık ettikleri mükelleflerin de ödemelerini yukarıda belirtilen şekilde tevsik etmeleri gerekir.

Ancak alıcı ile satıcı arasında muvazaaya dayanan bir işlem yapıldığının veya menfaat sağlayan doğrudan bir ilişkinin veya hisımlık, sermayesine katılma, organizasyon veya yönetimi içinde yer alma şeklinde dolaylı bir ilişkinin bulunduğu *vergi incelemesine yetkili olanlarca düzenlenmiş*

¹⁰ 23.11.2001 tarih ve 24592 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

raporlarla tespit edilmesi halinde ödeme yukarıdaki şekilde tevsik edilmiş olsa bile müteselsil sorumluluk kalkmayacaktır.¹¹

84 Seri No.lu KDV Genel Tebliği uyarınca;

Ödemenin, banka veya özel finans kurumları aracılığıyla yapılması halinde, faturayı alan şahıs ya da kurum adına, müteselsilen sorumluluk hükümlerine göre, “*üç kat para cezası*” ve “*hapis cezası*” uygulanamıyor.

Yukarıda yapılan açıklamalardan ve dayanağı olan tebliğ ve yargı kararlarından da fark edileceği gibi, mal ve hizmet alımları nedeniyle yapılan ödemelerin, nakit para yerine banka kartı, çek, banka havalesi vb. şekilde yapılmasının, KDV indirimi ve hapis cezasından kurtulma bakımından önemli avantajı var.

Naylon fatura konusu, Türk Vergi Sistemi’nin kanayan yaralarından biridir. Mevcut hukuk sisteminin, özellikle Türk Ticaret Kanunu’nun, bu tür yollara başvurmayı kolaylaştırması da olayın bir başka boyutudur. Şirket kuruluşlarında, gösterilen sermayenin belli bir kısmının bankaya bloke edilmemesi, şirket yönetim kurulunda ve diğer yöneticilerin de asgari bir özelelik aranmaması, denetçiler yönünden, yasada okur-yazarlık koşulunun bile yer almayışı, ilk akla gelen eksiklikler olarak göze çarpıyor.

Bunların yanı sıra, vergi inceleme elemanlarının, naylon fatura düzenleyenlerden çok, kullananların üzerine gitmesi, düzenleyenlerin “*Yüzde 2 komisyon aldım*” demesinin dahi yeterli bulunması, sorunun bir başka boyutudur.

Sonuç olarak belirtmek gerekirse, kredi kartı ile yapılan harcamalar, KDV indiriminin reddini önleyici özel bir işlev görmektedir.

C- MAL ALIŞ-VERİŞİ VE HİZMETLERDE BANKA VE KREDİ KARTLARI İLE ALIŞ-VERİŞİN YAYGINLAŞMASININ NAYLON FATURA DÜZENLEME VE KULLANMAYI ENGELLEYECEĞİ

Banka ve kredi kartları ile alış-verişin yaygınlaşması, naylon fatura düzenleme ve kullanmayı, özellikle bazı sektörlerde ciddi ölçüde azaltabilecektir.

¹¹ Bu konuda geniş bilgi ve ayrıntılı açıklama için bkz. Nuri DEĞER, *Açıklamalı ve Uygulamalı Katma Değer Vergisi Kanunu*, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2012; Şükrü KIZILOĞLU, *Katma Değer Vergisi Kanunu ve Uygulaması*, Yaklaşım Yayınları, 6. Baskı, Ankara, 2012.

Tüm çabalara rağmen, ülkemizde belge alma ya da verme alışkanlığının, yeterli olmadığı bilinen bir gerçektir. “Emeklilerin belge toplama zorunluluğunun” kaldırılmasından sonra “ücretlilere vergi iadesi”nin de kaldırılması, belge alış-verişini önemli ölçüde aksatmıştır. Olayın bir başka boyutu da belge verilmeden satılan ancak mal girişi yapılan hususlarla ilgilidir.

Örneğin; meşrubat, su, alkollü içki, pirinç, fasulye, nohut, şeker, peynir, zeytin, helva, yağ, yumurta, temizlik malzemesi vs. alışları faturalı olan ancak satışlarının büyük kısmı için fatura düzenlemeyen bir işletmenin, bunları bir otele, lokantaya ya da şirkete fatura etmesi halinde, faturayı alan otel veya şirketin, şu avantajları olmaktadır.

- 1- Fatura bedelini *gider yazıyor.*
- 2- Faturada yazılı KDV’yi *indirim konusu yapıyor.*
- 3- Faturada yazılı tutarı, gerçekte o tutar kadar ödeme yapılmadığı halde, *işletmeden çekmiş* oluyor.

Alış-verişlerde, ödemelerin “banka ve kredi kartı” ile yapılmasının teşvik edilmesi ve bu tür ödemelerin yaygınlaşması halinde, yukarıda 3 bent olarak sıralanan uygulamalar nedeniyle, ciddi “*vergi kayıpları*” olabilmektedir.

Banka ve kredi kartı ile yapılan ödemelerin, kayıt dışı işlemleri ve buna bağlı vergi kayıp ve kaçagını önleme bakımından, sayısız avantajları vardır. Bu nedenle, banka ve kredi kartı ile yapılan ödemeleri teşvik bakımından, banka kartına örneğin yüzde 2-3 puan yazılması şeklinde bir düzenleme yapılması söz konusu olabilir.

Türk Vergi Sistemi içerisinde yer alan müteselsil sorumluluk müessesesi nedeniyle, naylon fatura kullanımına taraf olan bireyler (mükellef olsun ya da olmasın) kanunlar karşısında zor durumda kalabilmektedirler (hapis cezası vb.). Ödemelerin nakit yerine bankacılık sistemi üzerinden yapılması, bu sorumluluğu ortadan kaldırmaktadır. Ayrıca naylon fatura kullanımına teşebbüsü de engelleyici bir araç olarak kullanılabilecektir.

IV- 8.000 TL’YE KADAR OLAN NAKİT ÖDEME SINIRININ AŞAĞI ÇEKİLMESİNİN KAYITDIŞILIĞI ÖNLEYİCİ ETKİSİ

Banka ve kredi kartı uygulamasının, kayıt dışılığı önleyici etkisinin artması için, nakit ödeme ya da tahsilat sınırının aşağı çekilmesi önem arz etmektedir.

Olayı açıklamadan önce, “*nakit ödeme ya da tahsilat sınırı*” hakkında kısaca bilgi vermekte yarar vardır.

Birinci ve ikinci sınıf tüccarlara, kazancı basit usulde tespit edilenlere, defter tutmak zorunda olan çiftçilere, serbest meslek erbabı ile vergiden muaf esnafa, kendi aralarında yapacakları ticari işlemler ile nihai tüketicilerden (Türkiye’de mukim olmayan yabancılar hariç) mal veya hizmet bedeli olarak yapacakları 8.000 TL’yi aşan tahsilat ve ödemelerini banka veya özel finans kurumları veya PTT aracı kılınarak yapmaları ve bu kurumlarca düzenlenen hesap belgesi (dekont) veya hesap bildirim cetvelleri ile belgelen-dirmeleri zorunluluğu getirilmiştir. Düzenlemelerle tespit edilen tutarı aşan avans, pey akçesi, depozito gibi ödemelerle işletmelerin kendi ortakları ve diğer gerçek ve tüzel kişilerle olan ve herhangi bir ticari içeriği olmayan nakit hareketlerinin de bu kurumlarca düzenlenen belgelerle kanıtlanması zorunlu kılınmıştır.

Buna göre, örneğin 6.000 TL’lik ödeme nakit olarak yapılabil-mektedir. Belirlenen sınırın üzerindeki ödemeleri nakit olarak yapanlara, ödeme tutarının yüzde 5’i oranında “*özel usulsüzlük cezası*” kesilmektedir (Vergi Usul Kanunu Mük. Md. 355). Cezanın alt sınırı birinci sınıf tüccarlar ve serbest meslek erbabı için (2014 yılında) 1.200 TL, ikinci sınıf tüccarlarda (2014 yılında) 600 TL’den aşağı olamaz (VUK Mük. Md. 353/1-3).

Mal veya hizmet bedelinin 8.000 TL’yi aşması nedeniyle tahsilat ve ödemesi anılan kurumlardan alınacak belgelerle kanıtlanma zorunluluğu bulunan satışlarda, satışın vadeli veya taksitli olması ve her bir taksit tutarının sınırın altında kalması halinde dahi, söz konusu zorunluluğa yine uyulması gerekmektedir. Bir başka anlatımla *faturada gösterilen meblağın belirlenen tutarı aşması, zorunluluk için yeterlidir*. Bu bedelin farklı tarihlerde ödenmesinde de her bir tahsilat ve ödemenin anılan kurumlardan geçirilmesi gerekmektedir. *Örneğin, bir beyaz eşya satıcının 12.000 TL bedelindeki bir malını, bedeli 6 taksit halinde ödenmek üzere satması halinde, taksit tutarları sınırın altında kalmasına rağmen taksit ödemelerinin banka, özel finans kurumları ve PTT aracılığıyla yapılması gerekecektir.*

Nakit ödemedeki 8.000 TL’lik sınırın aşağı çekilmesi, kredi kartı kullanımını yaygınlaştıracak, buna bağlı olarak da kayıtdışı işlemlerden kaynaklanan vergi kaybı önlenebilecektir.

Maliye Bakanlığı'nın belirlediği 8.000 TL'lik sınır, bu tutarı aşan nakit ödemelerin ya da tahsilatın banka sisteminden geçirilerek yapılması ile ödemeler kayıtlara intikal etmektedir. Bu da söz konusu ödemeler nedeniyle belge düzenlenip düzenlenmediğinin ortaya çıkartılmasını kolaylaştırdığı için, mükellefleri belge düzenlemeye zorlamaktadır.

Bu nedenle, söz konusu 8.000 TL'lik nakit ödeme sınırının daha aşağı çekilmesi örneğin 5.000 TL'ye çekilmesi ve bunu aşan ödemelerin banka havalesi, hesaba para yatırma ya da banka veya kredi kartı ile ödeme şeklinde yapılması, kayıt dışılığın önlenmesi bakımından yararlı olacaktır. Ayrıca bu sınırın aşağıya çekilmesi, ticari mal alımı ve satımı (hammadde, aramalı vb.) içinde kredi kartı kullanımını yaygınlaştıracaktır.

V- KREDİ KARTI, VERGİ GELİRİ, BORÇLANMA VE FAİZ GİDERLERİ İLİŞKİSİ

Mal ve hizmet bedellerinin kredi kartı ile ödenmesi halinde, mal satan ya da hizmet yapan firma, belge düzenlemek zorunda kalmaktadır. Ödemenin nakit para olarak yapıldığı durumlarda, belge düzenlenmemesi söz konusu olabilmektedir. Bu durum, özellikle bazı sektörlerde ve bölgelerde yaygın olarak görülmektedir.

Belge düzenlenmediği durumlarda, o mal ya da hizmetin KDV'si satıcının ya da hizmeti yapanın cebine gitmektedir. Belge düzenlendiği durumlarda ise satılan malın veya yapılan hizmetin KDV'si, indirilecek KDV düşüldükten sonra, vergi dairesine ödenmektedir.

Bilindiği gibi, Devlet; eğitim, sağlık, bayındırlık, savunma gibi kamu hizmetlerini yerine getirmek amacıyla harcamalar yapmaktadır. Bu harcamaları da “*kamu gelirleri*” olarak adlandırılan ve değişik kalemlerden oluşan gelirlerle karşılamaktadır. Kamu gelirlerinin de yaklaşık yüzde 85'i, vergi gelirlerinden oluşmaktadır.

Harcamaların, vergi gelirleri ağırlıklı olarak toplanan gelirlerle karşılanamadığı durumlarda, borç para alınmaktadır.

Vergi gelirleri ile borçlanma gelirlerini, maliyetleri yönüyle kıyasladığımızda, çarpıcı bir sonuçla karşılaşmaktayız. Şöyle ki;

Vergiler;

- *Karşılıksız ve geri ödemesiz olarak toplanmaktadır.* Başka bir anlamıyla, toplanan vergilerin karşılığında ödeyen kişiye herhangi bir karşılık vaat edilmemekte ve ödenen vergiler de iade edilmemektedir.

- Vergi gelirlerinin maliyeti, yaklaşık yüzde 1'dir. Buna göre, *toplanan 100 birim verginin; 1 birim maliyeti olmakta, 99 birimi net gelir* olmaktadır.

Borçlar;

- Belli bir faiz karşılığında alınmaktadır.

- Borcun vadesi dolduğunda; hem ana para iade edilmekte hem de bunun karşılığı bir faiz ödenmektedir. Dönemsel olarak değişen faizin oranı yüzde 18 olabildiği gibi, duruma göre daha yüksek de olabilmektedir.

Kayıtdışı işlemler, banka kartı ile yapılan ödemelerle önlendiği ölçüde, daha fazla vergi toplanacak bu da borçlanmayı ve buna bağlı faiz giderlerini azaltacaktır.

Yıllardır, Türkiye bütçesinin en önemli giderleri faiz ödemelerinden oluşmaktadır. Kayıtdışılığın önlendiği ve banka kartı kullanmanın da etkisiyle, vergi gelirlerinin arttığı ölçüde, Türkiye daha az borçlanacak, buna bağlı olarak da faiz ödemeleri düşecektir.

Kredi kartları kayıtdışılığı engelleyici bir araç olarak kullanılabilir. Vergi gelirlerinin %90'ından fazlasını oluşturan KDV, ÖTV, Gelir ve Kurumlar Vergisi açısından vergi hasılatını artırıcı bir etken olacaktır.

VI- KARTLI ÖDEME SİSTEMLERİNDEKİ MEVCUT UYGULAMALAR VE GELECEKTE KARŞILAŞACAKLARIMIZ

Kartlı ödeme sistemleri günümüzde gittikçe nakit kullanımının yerini önemli ölçüde almaya başladı. Kartlar bugün ekonominin pek çok boyutunda çok sık kullanılıyor. Tüketim boyutunda tüketiciler daha kolay işlem yapabilmek, daha hızlı ve güvenilir adımlar atabilmek için kartlı ödeme sistemlerini tercih ediyorlar. Üreticiler de aynı şekilde, üretim aşamasında maliyetlerini azaltabilmek, kartlı ödeme sistemlerinin harcamaya dayalı kolaylıklarından yararlanabilmek, kendilerini güvenceye almak ve belirli bir vade ile ödemelerini planlayabilmek adına kartlı ödeme sistemlerini tercih

ediyorlar. Dolayısıyla ekonominin her iki yönü açısından kartlı ödeme sistemlerinin kolaylıkları ve tercih edilebilirliği söz konusu.

Türkiye’de kartlı ödeme sistemlerinin geçmişi 45 yıl öncesine kadar gidiyor. Ödemelerde nakit yerine kullanılmaya başlanılan kartlar, bugün mobil ödeme sistemleri ile birlikte cep telefonlarımızın bir parçası haline gelmiş durumda. Yani çok hızlı ve kapsamlı bir gelişimden bahsediyoruz. 1970’li yıllar ile birlikte hayatımıza giren kartlı ödeme sistemleri 1980 sonrası yaygın hale gelmeye başladı. 1990 yılında Bankalar arası Kart Merkezi’nin kurulmasıyla kartlı ödeme sistemleri konusunda merkezi bir kurum tahsis edilmiş oldu ve kartlı ödeme sistemlerinde bu tarihten sonra çok daha hızlı bir gelişim söz konusu oldu.

Kartlı ödeme sistemlerinin hayatımıza çok hızlı bir şekilde yerleştiğinin en önemli göstergesi, 1997 yılında 4.847.166 olan kredi kartı sayısının, 2013 yılı Aralık ayı itibarıyla 56.835.221’e yükselmesidir. Yani 17 yılda kredi kartı sayısı 11,7 kat artmıştır (BKM, Kart Sayısı İstatistikleri). Son 6 yıldaki gelişime baktığımızda da, kart kullanımının hızla artmaya devam ettiğini ve ekonominin her iki yönünde de artık vazgeçilmez hale geldiğini görebiliyoruz.

Tablo 1: POS – ATM Kredi Kartı ve Banka Kartı Sayıları 2008 – 2014

	POS Sayısı	ATM Sayısı	Kredi Kartı Sayısı	Banka Kartı Sayısı
2008	1.632.639	21.970	43.394.025	60.551.484
2009	1.738.728	23.800	44.392.614	64.661.947
2010	1.823.530	27.649	46.956.124	69.916.462
2011	1.976.843	32.462	51.360.809	81.879.926
2012	2.134.444	36.334	54.342.148	91.263.042
2013	2.293.695	42.011	56.835.221	100.164.954
2014				
Şubat	2.283.888	42.368	57.019.319	101.236.891

Kaynak:BKM İstatistikleri, http://www.bkm.com.tr/istatistik/pos_atm_kart_sayisi.asp,
Erişim: 30.03.2014.

Tablodan görüldüğü üzere son 6 yılda POS sayısı %40, ATM sayısı %92, kredi kartı sayısı %30 ve banka kartı sayısı %66 artmıştır. En hızlı artışın ATM sayısında görülmesi, kartlı ödeme sistemlerine ve bankaların hizmetlerine erişim talebinin hızla arttığını göstermektedir. Özellikle ekonominin ve hayatın hız kazanması sonrası, ATM’ler bankacılık hizmetlerinin çok çabuk ve tatil – bayram olmaksızın kesintisiz yürütülebildiği mekanizmalar haline gelmiştir. Böyle olunca da, ATM’ler çoğu zaman bankalar tarafından

şubelerle yarışır halde hizmet noktaları olmaya başlamışlardır. Banka kartlarının ve kredi kartlarının artışı ise kartlı ödeme sistemlerinin toplumsal yaşamda kabul edilirliğinin çok arttığını ortaya koymaktadır.

Özellikle banka kartlarının kullanım oranının artması, toplumda banka kartlarının yalnızca para çekmek için kullanılan bir araç olduğu algısının değiştiğini ortaya koymaktadır. Banka kartının güvenli bir şekilde alışverişlerde kullanılabileceği ve yalnızca bankacılıkta değil, alışverişte de kullanılabileceği algısının gelişmesi, kartlı ödeme sistemlerinin gelişiminde çok önemlidir. Çünkü kredi kartlarına yönelik olumsuz algı, banka kartları, ön ödemeli kartlar ve harcama kartları ile kırılarak kartlı ödeme sistemlerinin geleceğindeki gelişimi olumlu yönde etkilemesi beklenmektedir.

Kredi kartlarının sayısı ile birlikte çok önemli bir diğer veri de, kredi kartlarının kullanılma sıklığı ve işlem büyüklüğüdür. 2014 yılı Ocak ayı itibarıyla kredi kartlarından yapılan toplam işlem adedi 225.014.270'dir. Bu işlemlerin %97'si alışveriştir. Kredi kartları ile yapılan işlemlerin toplam TL karşılığı ise 37.422 Milyon TL'dir. 2008 yılı verileri ile karşılaştırıldığında 2008 yılında kredi kartları ile yapılan toplam işlemlerin 182.673 Milyon TL olduğu görülüyor. 2013 yılında bu rakam 416.094 Milyon TL'ye yükselmiş durumda. Yani kredi kartları ile yapılan toplam harcamalar %127 artmış. 2 kattan daha fazla bir artış söz konusu. Diğer yandan 2008 yılında kredi kartları ile toplam 1.681.220.376 işlem yapılırken ve bu işlemlerin %5,4'ü nakit çekme işlemiyken, 2013 yılında toplam işlem sayısı 2.682.369.601'e yükselmiş ve nakit çekme işlemi oranı %3,3'e gerilemiştir (BKM, Yerli Kartların Yurtiçi Kullanımı İstatistikleri). Yani kredi kartı kullanım rakamları %59 artarken, nakit ödeme yerine kredi kartını alışverişte kullanma oranının da arttığını söyleyebiliriz.

Kartlı ödeme sistemlerini bugün günlük hayatımızın çok büyük bir bölümünde kullanıyoruz. Gelecekte kullanım oranı daha da artacak. Bugün kartlı ödeme sistemlerini günlük hayatımızda alışverişlerde, internet üzerindeki alışverişlerimizde, mobil cihazlarla gerçekleştirilen ödemelerde hatta bazı illerde toplu taşıma araçlarında sıkça kullanıyoruz. Rakamlardan da görüldüğü üzere neredeyse her iki kişiden birisinin cebinde bir kartın bulunduğunu ve yaklaşık günde 7 milyon işlemin kredi kartları ile yapıldığını söyleyebiliriz.

Kartlı ödeme sistemleri geliştikçe bu rakamın daha da yukarıya çıkacağını öngörmek mümkün. Özellikle mobil ödeme sistemlerinin gelişimi bu rakamın yukarıya çekilmesinde lokomotif rolü üstlenecektir. İnternet alışve-

rişlerinin %78'inde ödeme biçimi olarak kredi kartı kullanılıyor (BKM, Kart Monitör 2013:8). 2013 yılı itibarıyla 35 Milyar TL'lik işlem internet üzerinden kartlı ödemeler ile yapılmaktadır (BKM, İnternetten Yapılan Kartlı Ödeme İşlemleri). Bu rakam 2008 yılında yalnızca 8,3 Milyar TL iken 2013 yılının ilk 10 ayında yaklaşık 3,5 kat artış göstermiştir. İnternet alışverişi geliştikçe kredi kartı kullanımının da bu oran çerçevesinde yükselmesi beklenmektedir.

Bugün daha çok POS cihazları üzerinden, işyeri temelli alışverişlerde kullanılan kartlı ödeme sistemleri, gelecekte mobil cihazlar üzerinden, internet temelli alışverişlerde kullanılacaktır. E-devlet uygulamalarının gelişimi ile bugün pek çok işlem için kartlı ödeme sistemleri kullanılabilir. Motorlu Taşıt Vergisi'nin ödenmesi, trafik cezalarının ödenmesi, SGK prim borçlarının ödenmesi gibi işlemler kartlı ödeme sistemleri ile çok daha kolay ve hızlı şekilde yapılabilir.

Gelecekte kartlı ödeme sistemleri açısından temassız işlemlerin ve akıllı telefonların öne çıkacağını söylemek mümkün. Toplu taşımada, semt pazarlarında, taksilerde, gazete bayilerinde ve hatta simitçilerde dahi kartlı ödeme sistemlerinin kullanılması mümkün hale gelecek ve bu uygulamalar yaygınlaştırılacaktır. Taksi ve toplu taşıma araçlarında kartlı ödeme sistemlerinin kullanımına başlanmış olmakla birlikte daha fazla şehrin ve kişinin bu uygulamalardan yararlanması ve çok daha kolay bir şekilde bu uygulamaların tercih edilebilir hale getirilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca Türkiye çapında entegrasyon sağlanarak bütün şehirlerde kartlı ödeme sistemleri ile ulaştırmanın sağlanması gerçekleştirilmeye çalışılmalıdır.

Kartlı ödeme sistemleri, gelecekte akıllı telefonlar ile her kişinin cebinde bir ATM ve birkaç hızlı ödeme aracını bir arada sunma ihtimaline sahiptir. NFC (Near Field Communication) ve temassız ödeme sistemlerinin gelişimi ile pek çok düşük miktartlı ödeme için bu sistemlerin akıllı telefonlar vasıtasıyla kullanılması mümkün hale gelecektir. Ayrıca QR Code ve cep telefonu gönderme uygulamalarının gelişimi ile birlikte gelecekte kartlı ödeme sistemleri hayatımızın ve ekonomik ilişkilerin önemli bir bölümünde etkin hale gelecektir.

Yakın gelecekte, kartlı ödeme sistemlerinin akıllı telefonları yalnızca tüketim için değil, üretici yanında da kullanılmasına imkân tanıyan POS cepte uygulamalarının da yaygınlaşması beklenmektedir. Yani POS cihazı ile akıllı telefonların birleşmesi sağlanarak çok daha hızlı ve mobil işlemlerin yapılması mümkün hale gelecektir.

Akıllı telefonların gelişimi ile birlikte kartlı ödeme sistemlerine ilişkin uygulamalar da geliştirilmeye başlanmıştır. BKM'nin en yakın ATM uygulaması, bankaların kendi uygulamaları kartlı ödeme sistemlerine erişimi destekler nitelikte uygulamalardır. Yine aynı şekilde dijital cüzdan uygulamaları ile kartlı ödeme sistemlerinin çok daha yaygın hale geleceği bugünden öngörülebilir.

VII- SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNDE VE BELEDİYE HİZMETLERİNDE KARTLI ÖDEME SİSTEMLERİ

Türkiye'de ilk olarak 1968 yılında Diners Club ve American Express kartları ile başlayan kartlı ödeme sistemlerine geçiş süreci, özellikle son 10 yıl içerisinde hızlı bir gelişim ve yaygınlaşma süreci yaşamaktadır. Günümüzde nakit para yerine kartlı ödeme sistemlerinin kullanım alanları hızla yaygınlaşmakla birlikte, kartsız ödeme yapabilmeye imkân tanıyan teknolojilere ilişkin altyapı çalışmaları da önemli bir gelişim göstermektedir. Öncelikle mal/hizmet satışlarında nakit para yerine kart kullanımının teşvikiyle başlayan süreç; kredi kartları yerine özellikle internet alışverişlerinde sanal kartların ve e-para kuruluşlarının (Örneğin, Ukash, Paysafecard, Multinet ve PayPal gibi) kullanımı, öde-geç özellikli temassız kartların ve taşınabilir etiketlerin yaygınlaşması, NFC sisteminin mobil cihazlarda oluşturulması gibi yeniliklerle birlikte hızla gelişmeye devam etmektedir. Bir diğer deyişle; nakit paranın yerini kartların alması ile başlayan süreç, ödemelerde temassız/kartsız sistemlerin kullanılmaya başlamasıyla sürmektedir.

Ödeme sistemlerindeki hızlı teknolojik gelişim, bu sistemlerin kullanıldığı alanların da yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Mal ve hizmet alışverişlerinde yaygınlaşan kartlı ve temassız ödeme sistemleri; üniversitelerde, belediyelerde ve sosyal güvenlik sistemi içerisinde de kullanılır hale gelmiştir.

İş Bankası ve Vakıfbank 2003-2004 yıllarının başından itibaren çeşitli üniversitelerde ön ödemeli akıllı kart kullanımını başlatmışlardır. Söz konusu ön ödemeli akıllı karta sahip olan kişiler ATM ve banka şubelerinden yatırdıkları fon karşılığında kartlarına yükleme yapabilmekte ve bu kart ile üniversite içerisinde çeşitli yerlerde harcama yapabilmektedirler.

Belediyeler de ön ödemeli akıllı kartlar konusunda önemli kullanım alanlarından birisi olmuşlardır. Bilindiği gibi ülkemizde halen, toplu ulaşımda nakit para kullanımının yaygın olması ve belge düzeninin sağlanma-

sındaki zorluklar nedeni ile büyük bir kayıp ve kayıt dışılık mevcuttur. Farklı nedenlerden dolayı oluşabilecek bu kayıplar nedeni ile gerek yerel gerekse merkezi yönetimlerin ciddi bir gelir kaybı bulunmaktadır. Bunun önüne geçmek amacıyla; İstanbul, Ankara, İzmir ve Konya gibi büyük şehirlerde toplu taşımada kullanılan “Akbi, EGO kartı” gibi akıllı biletler ön ödemeli akıllı kartların birer örneğidir. Bununla birlikte otobüs, minibüs, metro, hafif raylı taşıma, taksi gibi toplu ulaşım araçlarında ödeme ya da satış alanına yerleştirilecek bir POS terminali aracılığı ile kart hamilinin doğrudan kendisinin kartını POS terminaline tanıtmak (temassız kartlarda okutmak) suretiyle işlemi gerçekleştirmesi mümkün bulunmaktadır. Bu uygulama, bankalar tarafından özellikle satılan mal veya hizmet bedelinin çok yüksek olmadığı ancak müşteri sirkülasyonunun yoğun olduğu hatlarda hayata geçirilmek istenmektedir. Temassız ödeme işlemine ilişkin bir uygulama; Konya Büyükşehir Belediyesi ve Bankalararası Kart Merkezi işbirliği ile Konya’da belediye otobüsleri ve tramvay ödemelerinde yurtdışında ya da yurtiçinde faaliyet gösteren bankaların temassız işlem özelliği taşıyan banka ve kredi kartları ile NFC uyumlu cep telefonları ile kullanılmaya başlanmıştır. Bu gelişmenin özellikle en fazla para akışının olduğu belediye hizmetlerinden biri olan toplu taşıma için önemli bir kolaylık sağladığı söylenebilir.

İlerleyen dönemlerde, sistemin AB ülkeleri ile entegrasyonu süreciyle birlikte kartların diğer ülkelerde de kullanımına olanak sağlanması planlanmaktadır. Bu sayede, Türkiye’de herhangi bir şehirde toplu taşıma kartına sahip olan kart kullanıcıları, kartlarını Viyana’dan Londra’ya kadar birçok ülkede de kullanma şansına sahip olacaklar. Kurulacak altyapı ile kart sahipleri, belediyelerin verdiği diğer hizmetlerin ödemesini de aynı sistem içinde yapabilecektir.

Kartlı ve temassız ödeme sistemlerindeki gelişmelerin yaygınlaştığı bir diğer alan ise sosyal güvenlik sistemi ödemeleridir. Bankalararası Kart Merkezi ve Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) işbirliğinde hayata geçirilen ödeme platformu ile SGK prim ödemelerinde kredi kartının yanında artık banka kartı dönemi de başlamıştır. Bu platform kapsamında vatandaşlar bugüne kadar kurumun web sitesindeki Ziraat Bankası sanal POS uygulaması ile ödedikleri SGK prim borçlarını, internet üzerinden anlaşmalı 13 bankanın kredi kartı veya banka kartı ile 7/24 hızlı, güvenli ve kolay bir şekilde ödeyebilecektir.

Kartlı ödemeler sosyal güvenlik primlerine ilaveten hemen her sigorta türü için dikkate değer oranlarda kullanılmaktadır. Kredi kartı kul-

lanımının yaygınlığı göz önünde bulundurulduğunda hemen her sigorta ödemesinde kredi kartı kullanıldığı söylenebilir. Kasko ödemelerindeki kart kullanım oranının daha yüksek olması nedeniyle bireysel sigortalarda daha ağırlıklı kullanım görülmektedir. Bireysel emeklilik ödemeleri kartlı ödeme sistemlerinin kullanımı açısından değerlendirildiğinde de %61'lik oranla BES ödemelerindeki kart kullanımının yaygınlığı göze çarpmaktadır. Sağlık ve hayat sigortaları gibi alanlarda ise şirketler çalışanlarını toplu olarak sigortalattıkları için oran kısmen düşmektedir.

Sigorta primlerinin kartlı ödeme sistemi üzerinden yapılabilmesinin en önemli avantajları ise taksitli ödeme imkânı ve raporlama kolaylığıdır. Primlerin taksitle ödenebilmesi bir taraftan sigortalıların nakit akışını daha rahat yönetmesini sağlarken, diğer taraftan da kurumun tahsilat riskini azaltır. Raporlama avantajı açısından ise; acenteler işlemlerini zaten kayıt altında tutmuş olacağı için kolaylıkla sigorta şirketlerine detaylı olarak raporlama şansını yakalamış olurlar. Sigorta şirketleri de BDDK (Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu) ve TSRSB (Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği) raporlamalarında bu kolaylıktan faydalanmış olurlar. Bununla birlikte kredi kartı ile otomatik ödeme talimatı verilmesi firmaların işgücünden de tasarruf etmesini sağlar. Müşterilerinden her yenileme döneminde tahsilât yapmak yerine sigorta bedelini otomatik olarak tahsil etmiş olurlar. Bu da hem acente personelinin hem de anlaşmalı banka personelinin operasyonel yükünü azaltarak diğer işlemlere ağırlık vermelerine imkân sağlar.

Kartlı ödeme sisteminin sosyal güvenlik sistemi içerisindeki uygulama alanının gelecekte daha da genişleyeceği söylenebilir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından ev hizmetlerinde gündelikçi veya temizlikçi olarak çalışanların sigortalanması ve kayıt altına alınması amacıyla yürüttüğü çalışma bu öngörüü doğrular niteliktedir. Çalışmada evlere; temizlik, çocuk veya yaşlı bakımı için gelen kişilere ücretlerinin evlerde bulundurulacak POS makineleri kullanılarak, bu kişilere önceden verilen kartlar aracılığı ile ödenmesi söz konusudur. Fransa'da uygulanan bu model sayesinde kişinin hem ücreti ödenecek, hem de sigorta primleri anında hesaplanarak adına yatırılabilir.

Kayıt dışı çalışmanın en yaygın olduğu alanlardan biri olan ev hizmetlerinde çalışanlara uygulanması planlanan kartlı ödeme sisteminin, diğer kayıt dışı çalışma alanlarına da yayılması halinde kayıt dışılıkla mücadelede önemli bir gelişme yaşanabileceği söylenebilir.

VIII- KARTLI ÖDEME SİSTEMLERİNİN MİKRO ÖDEMELERDE KULLANILMASI VE NAKİTSİZ TOPLUM

Kartlı ödeme sistemlerinin geleceği ve kullanım alanları açısından mikro ödemeler kritik önemdedir. Kartlı ödeme sistemlerinin ödemelere getirdiği hız açısından nakit ödemelere nazaran önemli bir avantajı söz konusudur. Ancak diğer yandan kartlı ödeme sistemlerinin uygulamaya geçebilmesi için önemli altyapı yatırımları söz konusudur. Dolayısıyla mikro ödemelerin kartlı sistemle yapılabilmesi çok önemli bir avantaj sağlayacaktır ancak bunun için gerekli altyapı yatırımlarının ve çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Özellikle kiosk olarak ifade edilen küçük alışveriş noktalarında, semt pazarlarında ve sokak satıcılarında kartlı ödeme sistemlerinin aktif hale getirilmesi, nakitsiz topluma geçiş açısından çok önemlidir.

Nakit ödemelerin tercih edilme yoğunluğunun en sık olduğu ödemeler 50 TL altı ödemelerdir. Buna göre, 50 TL altı ödemelerin %66'sı nakit olarak yapılırken, 50 TL üstü ödemelerin yalnızca %22'si nakit olarak gerçekleştirilmektedir. Özellikle temassız ödeme sistemlerinin sağladığı hız düşünüldüğünde bu tip ödemelerin kartlı ödeme sistemleri ile gerçekleştirilmesinin sağlanmasının çok büyük bir etki yaratacağını öngörmek mümkün. Yani kartlı ödeme sistemleri açısından çok önemli bir pazar payını ifade ediyor. Temassız ödeme sistemleri ortalama ödeme süresinin 9 saniye olduğu bir yapı. Kartlı ödeme sistemleri ortalama 16 saniyelik bir ödeme süreci iken, nakit ödemeler para sayımı ve para üstü verme işleminin zorluğu ile ortalama 26 saniye sürüyor (BKM Kart Kullanım İstatistikleri, 2012). Dolayısıyla mikro ödemelerin temassız ödeme sistemleri ile gerçekleştirilmesinin en ideal çözüm olacağı görülüyor.

2006 yılında ilk kez kullanılmaya başlanan temassız ödeme sistemleri, 2007 – 2008 yılları arasında kapalı devre çalışan kamu ulaştırma sistemlerinde uygulanmaya başlanmış, 2008 – 2009 yılları arasında NFC ödeme sistemleri olarak yaygınlaşmış 2013 yılından itibaren de kamu ulaştırma hizmetlerinde açık olarak uygulanabilir hale gelmiştir. Yani artık temassız işlemler, NFC ödeme sistemleri ve dijital cüzdan teknolojisi ile, herhangi farklı bir kapalı sisteme, başka bir kontrol mekanizmasına gerek kalmaksızın mikro ödemeler gerçekleştirilebilir hale gelmiştir. Her ne kadar teknolojik olarak bu imkânlar olsa da temassız ödemelerin yaygınlaşması gerekmektedir.

Mikro ödemeler açısından gidilecek çok yolun olması, kartlı ödeme sistemlerinin gelişim yönünü de belirlemektedir. 2009 yılında yalnızca 1,6

Milyon işlem temassız olarak gerçekleşmekteyken, 2012 yılında bu rakam 26,5 Milyona yükselmiştir (BKM Kart Kullanım İstatistikleri, 2012). Dolayısıyla çok hızlı artış gösteren temassız ödemeler, mikro işlemlerin kartlı ödeme sistemlerine sağlayacağı katkısı açıkça ortaya koymaktadır.

Mikro ödemelerde kartlı ödeme sistemlerinin kullanılması, kartlı ödeme sistemlerinin kullanım sıklığını çok arttıracaktır. Mikro ödemeler tutar olarak küçük miktarlı ödemeler olmakla birlikte, çok sık gerçekleşmektedirler. Simitçiden simit almak, köşedeki büfeden gazete veya su almak, semt pazarlarında taze sebze ve meyve almak, kalabalık ortamlarda ve özellikle maç ve konserlerde çabuk tüketim ürünleri almak çok sık gerçekleştirilen işlemlerdir. Bu işlemlerin kartlı ödeme sistemleri ile gerçekleştirilmesi bu açıdan çok önemli bir etki yaratacaktır.

Mikro ödemeler kapsamında değerlendirilebilecek fatura ödemeleri ile tüketim harcaması olmaktan çok yatırım harcaması olarak görülebilecek sigorta şirketlerine ve bireysel emeklilik sistemine gerçekleştirilen ödemelerin kartlı ödeme sistemleri ile gerçekleştirilmesini teşvik edici düzenlemelerin hayata geçirilmesi, kartlı ödeme sistemlerini alışkanlık haline getirecek olması açısından da önemlidir. Kredi kartı ile faturaların otomatik olarak ödenmesi, dijital yayın platformlarının faturalarının yine aynı şekilde kredi kartları üzerinden ödenmesi, bireysel emeklilik sistemine her ay gerçekleştirilen ödemelerin kredi kartları üzerinden gerçekleştirilmesi halinde kampanyalar, ödeme kolaylıkları ve hatta indirimlerin sağlanması, ekonomik hayatta kartlı ödeme sistemlerinin kullanımını yaygınlaştıracaktır.

Diğer yandan mikro olmakla birlikte düzenli bir şekilde ödenen sosyal yardımların da, hem takibinin kolaylaşması, hem de daha düzenli ve insanları rencide etmeden ödenmesi açısından kartlı ödeme sistemleri çok önemlidir. Kartlı ödeme sistemleri kullanılarak gerçekleştirilen sosyal yardım ödemeleri, kişilerin farklı bir muameleye maruz kaldığını çok kolay ve güzel bir şekilde gizleyecektir. PTT Kart yöntemi ile uygulamaya geçirilen sosyal yardımların bazılarının kartlı ödeme sistemleri yoluyla ödenmesi uygulaması bu açıdan sosyal yönden de çok önemli. Diğer yandan sosyal yardımların doğru ellere ve düzgün bir biçimde ulaştırılıp ulaştırılmadığının kontrolü açısından da kartlı ödeme sistemlerinin sosyal yardım ödemelerinde kullanılması çok önemlidir.

Türkiye nüfusunun önemli ölçüde genç olması, akıllı telefon kullanımının ve teknolojik sistemlerin hızlı gelişimi birlikte değerlendirildiğinde, mikro ödemelerin akıllı telefonlar, NFC teknolojisi ve temassız işlemlerle

yaygınlaşmasının çok hızlı şekilde gerçekleşebileceği öngörülebilir. Süper-marketlerdeki kasiyersiz kasa uygulamaları, e-devlet uygulamalarının genişlemesi, kiosklerde kartlı ödeme sistemlerinin yaygınlaşması gibi gelişmeler, nakitsiz topluma doğru atılan önemli adımlar olarak gözükmüyor.

IX- OECD ÜLKELERİNDE KARTLI ÖDEME SİSTEMLERİNİN KULLANIMI

Kartlı ödeme sistemlerinin gelişimi, OECD ülkelerinde de çok hızlı bir şekilde seyretmektedir. OECD ülkelerinde kişi başına kartlı ödeme sistemlerinin kullanımı önemli ölçüde artmıştır.

Bazı OECD Ülkelerinde Kartlı Ödeme Sistemlerinin Kullanımı

Ülke	1988	2008	% Değişim
Belçika	6,23	87,1	1298
Kanada	28,34	187,8	563
Fransa	15,00	102,0	580
Almanya	0,76	27,3	3492
İtalya	0,33	23,5	7021
Hollanda	0,34	113,7	33341
İsveç	5,45	176,5	3139
İsviçre	2,34	62,8	2583
İngiltere	10,47	123,7	1081
ABD	36,67	191,1	421

Kaynak: Policy RoundTables, Competition And Payment Systems, 2012.

Tablodaki veriler gösteriyor ki, özellikle refah içindeki modern ekonomiler, güvenilir ve hızlı bir ödeme sistemi ile karşılaştıklarında çok hızlı bir şekilde harcama biçimlerini değiştirmişlerdir. Özellikle ödeme sistemlerinin gelişimi açısından Hollanda, İsveç ve İsviçre'nin gösterdiği hızlı gelişim çok önemlidir. İsviçre'deki değişim, bankacılık sektörünün merkezi konumundaki ülkenin diğer ülkelere de kartlı ödeme sistemleri açısından know – how ve teknoloji ürettiğinin de işaretidir.

GENEL DEĞERLENDİRME

Her geçen gün günlük yaşantımızın giderek önemli bir parçası olan banka ve kredi kartları, ülkemiz ekonomisi açısından da çeşitli yönleriyle son derece önemli.

Türkiye'nin en önemli sorunlarından biri olan kayıt dışı ekonomiyi kayıt içine alabilmek için, banka ve kredi kartlarından yararlanmak ve işlevini artırıcı bazı düzenlemeler yapmak gerekiyor.

Yapılacak olan düzenlemelerin başında vergi kayıp ve kaçığının önlenmesi geliyor. Ödeme ve tahsilatların, banka ve kredi kartı ile yapılması, bunların kayıt altına alınması ve belge düzenlenmesi anlamına geliyor. Belge düzenlenmesi ile birlikte, başta *Katma Değer Vergisi* olmak üzere *Gelir ve Kurumlar Vergileri ile Özel Tüketim Vergisi* yönünden ortaya çıkacak kayıp ve kaçaklar önlenebilecektir.

Geneline baktığımızda, tüm dünyada banka kartı ile ödeme nakit ödemelerin yerini alıyor. Türkiye’de artık tüketici harcamalarının yüzde 40’a yakını ödeme kartlarıyla yapılıyor. Banka kartları ile ödeme sadece tüketiciye değil, başta perakende ve finans sektörleri olmak üzere ekonomiye çeşitli yararlar sağlıyor, kamu harcamalarının denetimi ve azaltılması için devlete değerli araçlar sunuyor.

Nakit ekonomisinin sınırlandırılması, kayıt dışı ekonomiyle mücadele, paranın sistem içinde kalması ve yatırıma dönüştürülebilmesi açısından da önemli. Öte yandan banka ve kredi kartı ile ödemelerin yaygınlaşması aynı zamanda nakit işlem maliyetinin ekonomilere yüklediği ağırlığın azalması anlamına geliyor.

Bir tüketicinin ya da işletmenin, satın aldığı malların ya da hizmetlerin bedelini banka veya kredi kartı ile ödemesi, satıcı firmanın ve hizmeti yapan firmanın da girdilerini belgeye dayandırmasını zorunlu kılmakta, buna bağlı olarak kayıtlı sistem giderek yaygınlaşmış olmaktadır.

Türkiye ekonomisinin en önemli sorunlarından biri de yüksek oranlı kayıt dışılıkla ilgilidir. Kayıt dışılık, yalnızca Türkiye’nin değil, gelişmiş ülkeler de dahil dünyadaki ülkelerin tamamına yakın kısmının sorunu. Ancak, oran yönüyle baktığımızda, *Türkiye’deki kayıt dışılık oranının, gelişmiş ülkelere kıyasla, çok yüksek olduğu göze çarpmaktadır.*

Banka kartları ile ödemelerin yaygınlaşması durumunda, kayıt dışılıkta da ciddi bir gerileme kaçınılmaz gözükmemektedir. Özellikle vergi gelirleri yönünden “banka kartı ile ödeme” büyük önem taşımaktadır.

Mal ve hizmet alımları sırasında, *banka kartı ile yapılan ödemelerin, vergi kaybını önleme boyutu*, başta Katma Değer Vergisi olmak üzere; Gelir Vergisi, Kurumlar Vergisi ve Özel Tüketim Vergisi yönünden son derece önemli.

Günlük alış-verişlerde, fiş ya da fatura alınması halinde, bunu düzenleyen firma da gelirlerini defterlerine kaydetmekte ve belgede yer alan KDV’sini ilgili vergi dairesine bildirip, ödemektedir.

Ödemelerin, banka veya kredi kartı ile yapıldığı durumlarda, satıcının fiş ya da fatura vermesi kaçınılmaz olmaktadır. Nedenine gelince, mal satan ya da hizmeti ifa eden şirketin ya da şahsın, banka veya kredi kartı ile satış yapıp belge düzenlemediği durumlarda, banka kayıtları üzerinde yapılacak inceleme ile fiil kolayca ortaya çıkartılabilmektedir.

Maliye'nin denetim elemanları, banka kayıtlarını incelediklerinde, banka hesaplarına giren para karşılığında; o tarihte belge düzenlenip düzenlenmediğini araştırmakta, belge düzenlenmeyen satışları tespit ederek, *"matrah farkı"* bulmaktadır.

Bulunan matrah farkı üzerinden *tarh olunan verginin yanı sıra*, verginin bir katı kadar da *"vergi ziyai cezası"* istenilmektedir. Tarh olunan vergi, tahsilat aşamasına geldiğinde de o verginin normal vadesinden, ödendiği tarihe kadar ayrıca *"gecikme faizi"* hesaplanmaktadır.

Satışlarını belgesiz yapanların, belgesiz gelirleri nedeniyle açıktan ödeme yapabilme olanakları doğmaktadır. Böyle olunca, bu kişiler, mal alışları ve yaptırdıkları hizmetler nedeniyle hiç değilse kısmen, fatura almayabilmektedir.

Satışlarda banka kartı ile yapılacak tahsilatlar, tüm satışların belgeli olması nedeniyle alışların da belgeli olmasını zorunlu kılacak ve bu alandaki vergi kaybını da önleyebilecektir.

Kayıt dışı işlemler, banka ve kredi kartı ile yapılan ödemelerle önlendiği ölçüde, *daha fazla vergi toplanacak bu da borçlanmayı ve buna bağlı faiz giderlerini de azaltacaktır.*

Yıllardır, Türkiye bütçesinin en önemli giderleri faiz ödemelerinden oluşmaktadır. Kayıt dışılığın önlendiği ve *banka kartı kullanmanın da etkisiyle, vergi gelirlerinin arttığı ölçüde, Türkiye daha az borçlanacak, buna bağlı olarak da faiz ödemeleri düşecektir.*

Banka kartları ile yapılan ödemelerin *bir başka avantajı da naylon fatura suçlamalarından kurtulmaya ve KDV indiriminin kabulüne yöneliktir.*

Maliye Bakanlığı'nın 84 No.lu KDV Genel Tebliği ile yaptığı açıklama-ya göre, ödemenin, banka veya özel finans kurumları aracılığıyla yapılması halinde, faturayı alan şahıs ya da kurum adına, müteselsilen sorumluluk hükümlerine göre, *"üç kat para cezası"* ve naylon fatura iddiasıyla *"hapis cezası"* uygulanamıyor.

Önce emeklilere, ardından da *ücretlilere vergi iadesinin kaldırılması, belge alışverişini olumsuz yönde etkilemiş, başta KDV olmak üzere, gelir ve kurumlar vergisi gelirlerinde, ciddi gerilemeler olmuştur.* Banka kartı ile yapılacak ödemelerin teşviki ve hediye, puan vs. ile desteklenmesi, *vergi iadesinin kaldırılmasından kaynaklanan sorunlara önemli ölçüde çözüm getirebilir.*

Kayıt dışı istihdamın özellikle 2004 sonrası dönemde kredi kartı işlem hacminde yakalanan yüksek artışa karşılık azalma eğilimi içerisinde olduğu söylenebilir. Bu ters yönlü ilişki çerçevesinde ödemelerin kredi kartları ile yapılması ve firmaların kayıtlılık seviyelerini arttırarak uyarılmış yatırım etkisinin bu yönüyle ortaya çıktığı belirtilebilir.

Kayıt dışı istihdam kadar önemli olan, ancak bir anlamda doğrudan görülemeyen “*kayıt içinde kayıt dışılık*” konusudur. Kayıtlı istihdam içerisinde olup, ancak ücret geliri olduğundan daha düşük gösterilenlerin içinde bulunduğu durum kayıt içinde kayıt dışılık olarak ifade edilmektedir. *Kayıt içinde kayıtdışılık olgusu en az görülebilir kayıtdışılık kadar olumsuz sonuçları olan bir gerçektir.* Bu şekilde ortaya çıkan kayıt dışılık hem vergi gelirlerinde bir kayıp yaşanmasına neden olmakta hem de aktüeryal denge arayışı içinde olan Sosyal Güvenlik Kurumu’nun gelir kaybına neden olmaktadır. Sosyal Güvenlik Reformu bağlamında yeni Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu’nda bu konuya çözüm getirme amaçlı bir düzenleme bulunmaktadır. Bu düzenlemeye göre, *ücret ödemelerinin bankalar aracılığıyla ve kartlı sistemler kullanılarak yapılması ve bu konuda düzenleme yapma yetkisinin ilgili bakanlıklara verilmesi son derece önemlidir. Bu şekilde, yani banka kartlarının kullanılması ve kayıtların sistematik şekilde şeffaflaşması kayıt içinde kayıt dışılığı ortadan kaldıracak bir hamle olacaktır.*

Banka ve kredi kartları yoluyla yapılacak ödemelerin sosyal güvenlik sisteminin gelir gider dengesine yansıtacak olumlu katkısının dışında genel bütçeye vergi gelirleri yoluyla faydası da olacaktır. Diğer yandan bugüne kadar kayıt içinde kayıt dışılık yoluyla haksız gelir elde edenlerin ilgili mevzuatlar uyarınca para cezaları ve devamında hapis cezalarından korunması da bu şekilde banka kartlarının kullanımı yoluyla mümkün olacaktır.

Banka ve kredi kartı kullanımı yapılan mal ve hizmet alışverişlerinin kayıt altına alınmasında ve kontrolünde önemli rol oynamaktadır. Nitekim Gelir İdaresi Başkanlığı kredi kartı yoluyla (POS) yapılan satışların takip ve denetiminde beyan öncesi kontrol imkânı tanıyan ve otomatik uyarı veren bir sistemi 2008 yılının sonlarına doğru uygulamaya koymuştur. Sistem KDV beyannamelerinin elektronik ortamda alınmasının sağladığı avantaja bağlı olarak; Gelir İdaresi tarafından aylık bazda bankalardan alınan kredi kartı yoluyla yapılan (POS) satış hasılatı bilgileri ile mükelleflerin bu satışları beyannamelere intikal ettirdikleri sırada yaptıkları hata, ihmal veya eksik beyanların yol açtığı uyum sorununun, teknolojik imkânlar kullanılarak asgariye indirilmesini amaçlamaktadır.

Bu bilgilerin alınmasındaki temel amaç, söz konusu satışlar kapsamında belge düzenlenip düzenlenmediğini kontrol etmektir. Başkanlık bankalardan aldığı bu bilgileri daha sonra mükelleflerin KDV beyannamelerine dahil edip etmediklerini çapraz kontrollerle denetlemektedir. Gelir idarelerinin üçüncü taraflardan (banka, tapu, gümrük, vs.) bilgi toplamasının temel amacı, mükelleflerin beyanları ile üçüncü taraflardan alınan bilgilerin karşılaştırılması yoluyla kayıt dışı kalmış vergisel olayların tespiti veya beyanların doğruluğunun kontrolüdür. Projenin göstermiş olduğu önemli nokta ise, mükelleflerin POS sisteminden kendilerine bildirilen tutarı 45 nolu satıra yazmaları sonucunda, nakit alışverişlerden kaynaklanan tutarı giderek azaltmalarındır. Diğer bir ifadeyle mükellefler bankacılık sisteminden gelen ve kayıt altına alınmış olan tutarın aksini ispat edemedikleri için kendilerine sistem tarafından bildirilen tutarı beyan etmekte, ancak nakit alışverişe isabet eden matrahı eksik bildirmek suretiyle vergi matrahını azaltmaktadırlar.

Bu noktada, nakit alışverişlerin azaltılmasının sağlanması, banka/kredi kartı kullanımının yaygınlaştırılması vergi matrahındaki bu azaltım yolunun da önüne geçebilecektir. POS satış bilgilerinin beyanname sistemine otomatik aktarılmasının yarattığı sonuçlar kayıt dışı ekonomi ile mücadelede banka ve kredi kartı kullanımının önemini somut bir şekilde ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte ülkemizde kayıt dışı ekonomiyle mücadelede harcama eksenli önlemlerin kullanılmasında bazı sorunlar mevcuttur. Öncelikle harcamalara yönelik denetimler yetersizdir. Denetim olayı, kayıt dışı ekonomiyi azaltmaya (daraltmaya) ve devletin gelir kaybını önlemeye yönelik etkili bir önlemdir. Ancak verilere bakıldığında yapılan vergi incelemelerinin, toplam vergi mükelleflerine oranının %1-2 düzeyinde olduğu görülmektedir. İnceleme oranının bu derece düşük olmasının yarattığı olumsuzluğun yanı sıra vergi kayıp ve kaçaklarına yol açan faktörlerden en önemlisi vergi idarelerinin mükelleflerin gelir, servet ve harcamalarına ilişkin olarak yeterli bilgiye sahip olamamalarıdır. Bilgi ve iletişim teknolojisinde meydana gelen yenilikler, vergi idarelerinin otomasyonu açısından da birçok fayda sağlamıştır. Ancak tüm bu gelişmelere rağmen harcamalara yönelik olarak oluşturulan özel bir denetim mekanizması bulunmamaktadır. Özellikle gelişmiş ülkelerde uygulanan otomasyon sistemi kullanımıyla bilgisayar üzerinden seçilen beyannamelerin bankacılık sisteminden alınan harcama hareketleri ile karşılaştırılması şeklinde işleyen bir e-denetim uygulaması mevcut değildir.

Özellikle bankacılık sistemiyle entegre olmuş ve tamamen otomasyona dayalı bir denetim sistemi hem inceleme elemanlarının zamanı daha optimal kullanmasını sağlayarak inceleme oranını yükseltecek hem de harcamaların gelir ve servet gibi unsurlarla mukayesesine imkân vererek kayıt dışılığı ve bundan kaynaklanan vergi kayıp ve kaçacağını önleyebilecektir. Bunun yanı sıra denetimde verimliliğin artırılması açısından dar bir alanda uygulanan e-teftiş uygulaması yaygınlaştırılarak bu ve benzeri sistemlerin tüm denetim birimlerince kullanımı için gerekli altyapı oluşturulmalıdır.

Kayıt dışı işlemler ve bununla bağlantılı vergi kaybının, en önemli nedenlerinden biri de, belge alış-verişinin yeterince sağlanamayışıdır. Vergilendirmeye esas olan kazancın tespitinde gider yazılabilecek harcamaların kapsamının sınırlı oluşu, kanunen gider olarak kabul edilmeyen harcamalar için belge talep edilmemesi sonucunu doğurmakta ve bu durum kayıt dışı ekonomiyi körüklemektedir. Harcamaların gider olarak yazılamayışı belge istenmemesini ve bununla birlikte nakit ekonomisini de arttıran bir unsur olmaktadır.

Gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri açısından, gider yazılabilecek harcamaların kapsamının genişletilmesi, mükellefleri belge almaya teşvik edici bir unsur olabilecektir. Bu yönde yapılacak olan bir düzenleme ile harcamaların yüzde 25-30'unun gider yazılabilmek olanağının sağlanması, karşı tarafın da düzenlendiği belgenin yüzde 100'ünü gelir yazmasına neden olacaktır.

Nakit kullanım oranının yüksekliği ekonomide gerçekleştirilen işlemlerde kayıtdışılığın da aynı oranda yüksek olma riskini taşıdığını göstermektedir. Nitekim pek çok tüketici alışverişler esnasında kredi kartı kullanmak istediğinde daha yüksek bir fiyatla karşılaşmaktayken, alışverişin nakit olarak gerçekleştirilmesi halinde hem fiyat düşmekte hem de fiş/fatura verilmediği için KDV tutarında indirim yapılmaktadır. Bu noktada düşük fiyat opsiyonu karşısında tüketiciler nakit alışverişe yönelmekte ve bu durum hem belge düzenine hem de vergi gelirlerine olumsuz yönde etki etmektedir.

Nakit kullanım oranını yükselten bir diğer unsur da küçük tutarlı işlemlerin nakit olarak yapılmasıdır. Bireyler kart kullanım alışkanlıkları olsa dahi küçük tutarlı işlemler için nakit taşıma zorunluluğu hissetmektedir. Oysa kayıt dışı ekonominin ülkemize kıyasla daha düşük olduğu gelişmiş ülkelerde küçük tutarlı harcamaların dahi kartla yapılma olanağı mevcuttur. (Örneğin İngiltere'de 3-5 sterlin dahi kartla ödenebilmektedir.)

Bu noktada, nakit ödeme imkânlarının sınırlandırılıp, işlemlerin, banka ve kredi kartları kullanılarak, banka hesaplarından geçmesinin sağlanması gerekmektedir. Banka ve kredi kartı uygulamasının, kayıt dışılığı önleyici etkisinin artması için, nakit ödeme ya da tahsilat sınırının aşağı çekilmesi de önem arz etmektedir. Nakit kullanım oranının düşürülmesi noktasında ise özellikle nihai tüketicilerin nakit yerine kart kullanımının teşvikini sağlayacak düzenlemeler yapılması, kart ile ödeme kabul eden işyerlerinde kartlı ödemeyi kabul etmenin maliyetinin düşürülmesi yönünde çalışmalar yapılması etkili olabilecektir.

Kartlı ödeme sisteminin ekonomiye olan diğer katkıları tasarruf ve üretim artışı üzerinde ortaya çıkmaktadır. Sistemin, özellikle kredi kartları aracılığı ile taksitli alışverişe imkân tanınması sebebiyle kişilerin tüketimini arttırdığı ve bu sayede büyüme için gerekli talebin yaratılmasına yardımcı olduğu söylenebilir. Bununla birlikte kartlı ödeme sistemi kişilerin para taleplerini de düşürmektedir. Kişilerin gelir miktarları değişmeden para taleplerini düşürmesi, hane halklarının ödünç verilebilir fon arzlarını azaltacaktır. Bu ise bir yandan tasarruf artışı anlamına gelirken diğer yandan da büyümeyi tetikleyecek yatırım imkanlarındaki artış anlamına gelecektir. Ayrıca kartlı ödeme sistemi nedeniyle bireylerin günlük işlemleri için yanlarında bulundurmak isteyecekleri para miktarının azalması ve yine taksitlendirme imkânı nedeniyle kısa vadede nakit talebinin düşmesi; tüketim harcamalarını azaltmadan tasarruf miktarının artmasına sebep olacaktır.

Fiyat istikrarının sağlanması açısından da sistemin ekonomiye olumlu katkısından söz edilebilir. Kartlı ödeme sisteminin yaygınlaşması ve istikrar kazanmasıyla birlikte, fiyatlar genel düzeyinin istikrar kazanması söz konusu olacaktır. Bununla birlikte ekonomideki fiyat belirsizliklerinin azalmasına katkı sağlayacaktır.

Kredi kartlarının ekonominin işleyişini etkilediği yönlerden biri de tüketicilerin borçlanma davranışları konusudur. Kredi kartı limitinin artması, tüketicilerin kredi limitlerinin artması ve buna bağlı olarak da borçlanma imkânlarının genişlemesi anlamına gelmektedir.

Kartlı ödeme sistemleri rekabet uygulama amacı bakımından değerlendirildiğinde; anti-rekabet düzenlemelerini ve davranışlarını piyasa katılımcıları tarafından engellediği ve özellikle tüketici refahı üzerinde doğrudan etkiye sahip olduğu söylenebilir. Kartlı ödeme sistemlerinin uygulandığı çok taraflı platformlarla birlikte faaliyet gösteren birçok pazarda, rekabet karşıtı düzenlemeler ve davranışlar; tüketiciler, tüccarlar veya bankalar gibi farklı alanlarda da katılımcılar üzerinde bir etki yaratabilir.

Kartlı ödeme sistemi enflasyon üzerinde de düşürücü bir etkiye sahiptir. Para arzındaki bir artış aynı dönemde enflasyonu 0,17 oranında artırırken, kredi kartı harcamaları aynı dönem enflasyonu 0,017 oranında düşürmektedir (Kızılot – Kılıç – Tokatlıoğlu, 2010: 21). Bununla birlikte kredi kartlarında taksit imkânının yaygın bir şekilde kullanılması kredi kartıyla yapılan harcamaların enflasyonu baskıladığı sonucunu doğurabilir. Tek bir dönem için ayrılması planlanan tüketim harcamalarının taksit imkânı ile dönemler arasında yayılması gerek üretimin gerekse para arzının bu tüketim artışına göre ayarlanmasına imkân verir.

Tüketim harcamalarında kart kullanımı ve taksitlendirme imkânının ekonomiye bir diğer olumlu katkısı ise kriz dönemlerindeki talep daralmasının şiddetini hafifletmesi üzerinedir. Yine tek bir dönem için ayrılması planlanan bütçenin diğer dönemlere yayılması tüketim harcamalarının kriz nedeniyle ertelenmesini önleyerek talep daralmasını hafifletmekte ve bu sayede krizin daha da derinleşmesini engellemektedir.

Bütün bu etkiler göz önünde bulundurarak kartlı ödeme sistemlerinin üretimi, tüketimi, enflasyonu ve kayıt dışılığı olumlu etkileyerek ekonominin büyümesini tetiklediği ve GSMH'yı arttırdığı söylenebilir. Buna göre nakit para yerine kredi kartı harcamalarındaki 1 TL'lik artış, GSMH'yı 1,42 TL arttırmaktadır. Bununla birlikte kriz dönemlerinde de GSMH'daki düşmeyi %12 oranında azalttığı görülmektedir (Kızılot – Kılıç – Tokatlıoğlu, 2010: 22).

KAYNAKÇA

- BKM (2012) “Kredi Kartı Borcunu Ödeme Miktarı” **Kart Monitör 2012** s:38-41. BKM Yayınları, İstanbul.
- BKM (2014) Temel İstatistikler, http://www.bkm.com.tr/istatistik/pos_atm_kart_sayisi.asp, Erişim: 30.03.2014
- EGM (2013) Bireysel Emeklilik Sistemi Gelişim Raporu 2012, 11 Nisan 2014.
- GİB (2008) “Kayıt dışı Ekonomi ile Mücadele Stratejisi Eylem Planı” 2008-2010, Ankara
- Hazine Müsteşarlığı (2013) **Ekonomi Sunumu** http://www.hazine.gov.tr/File/?path=ROOT%2fDocuments%2fGenel+%C4%B0%C3%A7erik%2fEkonomi_Sunumu.pdf, erişim tarihi 21/11/2013.
- İNGBANK (2013) Türkiye’nin Tasarruf Eğilimleri Araştırması 2013 3. Çeyrek Raporu http://www.tasarrufegilimleri.com/Docs/ing_news_2013_3ceyrek_5_11_13.pdf, erişim tarihi 11 Aralık 2013
- Kaya, Feridun (2009) “Türkiye’de Kredi Kartı Uygulaması”, TBB Yayını No:263, İstanbul.
- Kızılot, Ş; C. Kılıç ve İ. Tokatlıoğlu (2011) “Kartlı Ödeme Sistemlerinin Tasarruf Üzerindeki Etkileri ve Ekonomik Katkılar Raporu”, BKM Yayınları, Aralık, İstanbul.
- Kızılot, Ş; Kılıç, C ve Tokatlıoğlu, İ. (2010) “Kartlı Ödeme Sistemleri Ekonomik Katkılar Raporu ve 2008 Krizinde Kartlı Ödeme Sistemlerinin Olumlu Etkileri”, Gazi Üniversitesi, Maliye-Vergi Hukuku Uygulama ve Araştırma Merkezi Yayını, Ankara.
- OECD (2009), “Reforming The Tax System in Korea to Promote Economic Growth and Cope With Rapid Population Ageing” **Economics Department Working Paper**
- OECD (2012) “Policy Round Tables”, **Competition And Payment Systems**, <http://www.oecd.org/competition/PaymentSystems2012.pdf>
- TCMB (2013) **EVDS** <http://evds.tcmb.gov.tr/cbt.html>, erişim tarihi 28/11/2013.
- TÜİK (2013) **Temel İstatistikler**, <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?method=temelist>, erişim tarihi 27/11/2013.
- TÜİK (2014) **Hanehalkı İşgücü İstatistikleri** Ekim 2013, Haber Bülteni No:16003, Ankara
- UCSD (2013) **Development of Korean Credit Card Market**, Erişim; <http://www.socsci2.ucsd.edu/>

2008 Dünya Ekonomik Krizi 92

açık enflasyon hedeflemesi politikası 88, 92
ahlaki bozulma 39, 104
arz talep dengesi 8, 102
asimetrik bilgi 39
Avrupa Birliği (AB) 12, 89, 131

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kuru-
mu (BDDK) 88, 90-92, 132
bankacılık sektörü 7, 86, 87, 104-107, 135
Bankalararası Kart Merkezi (BKM) 18, 76, 82,
95, 96, 101, 103, 127-131
bireysel emeklilik 77, 78, 132, 134
bireysel refah 52
Brezilya 118

cari gelirler 13, 14, 67, 79, 80, 94, 95, 99

Çin 113, 116

Dış Ticaret Müsteşarlığı 99

e-denetim 140
e-devlet 135
Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
(OECD) 118, 135
enflasyonist baskı 13, 38-41, 43, 44, 92, 105
enflasyonla mücadele 44
etki-tepki fonksiyonu 20, 22, 24, 44, 45, 58,
69

faiz 7, 54, 78, 80, 81, 88-90, 92, 97, 105, 109,
110, 119, 125, 126, 138

Fransa 132, 135

Gayri Safi Milli Hasıla (GSMH) 17, 143
Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) 8-12, 14-24,
43, 53, 56, 57, 66, 67

Gelir İdaresi 115-118, 139

Gelir Vergisi 57, 109, 117, 118, 137

Granger Nedensellik testi 17, 18, 43, 68

Güney Amerika 118

Güney Kore 117

hanehalklarının tüketim talebi 8
Hollanda 135

INGBank 79

iç borç 78, 105
istihdam 7, 66-75, 92, 102, 106, 110, 139
İsveç 135
İsviçre 135

kamu politikaları 77

karlılık 105, 106

Kasko 132

Katma Değer Vergisi (KDV) 57, 109, 111-115,
118-123, 125, 126, 136-141

kayıtdışı

ekonomi 52-65, 104, 105, 108, 136, 140,
141

istihdam 110, 139

Keynesyen iktisat 79

Kolombiya 118

kredi kartı

artışı 38

borcu 38, 81, 90

kullanım oranı 14, 15

kullanımının sektörel dağılımı 97, 98

limiti 38, 90, 91, 142

tahsisi 39

kredi piyasaları 13, 39, 87, 92, 104, 105

Kurumlar Vergisi 109, 111-113, 120, 126,
137, 138, 141

Küçük Ölçekli İşletmeler 115

Limit Kontrol Sistemi (LKS) 89

Lottery Receipt Experiment (LRE) 116

Maliye Bakanlığı 1, 53, 109, 113, 125, 138
Meksika 119
modern ekonomiler 9, 135
müteselsil sorumluluk 120-123

nakit para 7, 40, 41, 44, 53, 57, 80, 82, 83,
86, 87, 97, 99, 105, 122, 125, 130, 143
Naylon Fatura 54, 119-123, 138
Near Field Communication (NFC) 129-131,
133, 134
Neo-Klasik İktisat Okulu 79

otoregresif yapı 44

Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) 109, 112, 136,
137

para politikaları 44, 86, 87
perakende sektörü 102, 104, 105
plastik para 38

Ricardocu Denklik 80
sağlık sigortası 77, 139

Sanayi Üretim Endeksi (SUE) 18-20, 24, 25,
34
satış belgesi 53
senet 39, 104, 105
serbest meslek makbuzu 110, 115, 116
sigorta primi 110
Sosyal Güvenlik Bakanlığı 132
Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) 129, 131, 139
sosyal güvenlik primleri 131
Sosyal Güvenlik Reformu 139
Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası
Kanunu 139

tahsilat sınırı 123, 124, 142
Takibe Dönüşüm Oranı (TDO) 90

taksitli satış 39-41, 81, 103, 104
tasarruflar 7, 76-87, 97, 132, 142
Tayvan 116
tefecilik 39
tüketim harcamaları 9-15, 19, 20, 22, 23, 39,
66, 81, 83, 87, 101, 142, 143
Türk Vergi Sistemi 122, 123
Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB)
18, 42-44, 86-88, 92, 104, 105
Türkiye Sigorta ve Reasürans Şirketleri Birliği
(TSRSB) 132

Uruguay 119

üretim süreci 10, 52
üretim zinciri 39

Vektör Otoresif Model (VAR) 17, 20, 22,
24, 57, 68
vergi
gelirleri 7, 54-58, 92, 109, 111-139, 141
iadesi 7, 54, 113-115, 123, 138
kaçakçılığı 108
matrahı artışı 57
Vergi Usul Kanunu 115, 124
vergilendirme 53, 119, 141

yanlış seçim 104
yaşam sigortası 77

Ziraat Bankası 131

Banka ve kredi kartı kullanımının, ülke ekonomisine sayısız avantajı ve olumlu etkisi olmaktadır. Kart kullanımı vergi gelirlerini artırma ve vergi kaybını önleme gibi çok önemli işlevlere sahiptir. Devlet gelirlerinin % 85'inin vergilerden oluştuğu göz önüne alınırsa, vergi gelirlerinin önemi anlaşılmaktadır.

Kartlı Ödemelerin Ekonomik Faydaları adlı bu kitapta söz konusu etkiler, üretim ve büyüme yönünden ele alınıp incelendikten sonra, tasarruflar üzerindeki etkisi, ekonomi ve bankacılık sektöründeki olumlu etkileri ile birlikte ele alınarak açıklanmıştır.

Prof. Dr. Şükrü Kızılot, Prof. Dr. Cem Kılıç ve Doç. Dr. İbrahim Tokatlıoğlu'nun bu çalışmasında, kartla yapılacak ödemelerin yaygınlaşması için piyango veya nakit puan gibi, bazı yabancı ülkelerde rastlanan uygulamalardan örnekler verilmiş, Türkiye'de de benzeri düzenlemelere yer verilmesinin, olumlu etkileri ortaya konmaya çalışılmıştır. Ayrıca, kart kullanımının istihdam artırıcı etkileri ve kayıt dışı istihdam da dahil olmak üzere, kayıt dışılığı azaltıcı etkileri örnekleriyle açıklanmıştır.

ISBN 978-605-399-355-1

www.bilgiyay.com

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI